

✓ 302.939

1970

2

**MŰZEUMI
KÖZLEMÉNYEK**

1970

1

ORSZÁGOS MŰZEUMI TANÁCS

A modern múzeum Le Corbusier terveiben

MÚZEUMI KÖZLEMÉNYEK

1970

1

ORSZÁGOS MÚZEUMI TANÁCS

Dr.Czéere Béla, Dr.Füzes Endre, Hetés Tibor,
Dr.Körek József (szerkesztő),
Kovács István (társszerkesztő)

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

1970

1

ORSZÁGOS MŰVELŐDÉSI TANÁCS

A modern múzeum Le Corbusier terveiben

LE CORBUSIER, az évezredek hagyományaival szakító, új felfogású urbanista kutató fél évszázadon át volt formálója és éltetője századunk modern építészeti stílusának. A technikai forradalom rohamosan növekvő igényeitől lemaradt városkultúra teljesen új-szemléletű átformálásán fáradozott, középpontba helyezve az embert, kinek szolgálatába kívánta állítani a modern civilizáció minden értékes és hasznos vívmányát. - Svájci születésű, ősei azonban Dél-Franciaországból származtak. Hozzájuk annyira ragaszkodott, hogy az albigens elődökre utalva polgári nevét CHARLES EDUARD JEANNERET-ről 1923-ban LE CORBUSIER-re cserélte.

Több tanulmányút keretében már fiatalon ismerkedett meg Közép-Európa, a Balkán és a Mediterráneum városépítészetével és műemlékéivel. Tanulmányutjai alkalmával hazánkban két ízben is járt. Először 1905-ben - Itáliából Budapest érintésével utazott Bécsbe -, majd 1910-ben, amikor Magyarország megismerésével kezdte meg balkáni utját.

Reformtörekvései, új utakon járó építészeti elgondolásai révén már a huszas években világhírré tett szert. Legfontosabb feladatának tekintette a korszerű lakóház legtökéletesebb típusának kidolgozását, nemcsak az egyén, hanem a tömeg számára is kulturált, kényelmes lakóépület legmegfelelőbb formájának és szerkezetének kialakításával. Sokat foglalkozott középületek korszerű megkonstruálásával, helyes elhelyezésével, a nagsebességű gépi közlekedéssel összhangban lévő, új típusú városok és települések megtervezésével. Megvalósított konstrukciói az egész földkerekségen fellelhetők. A legnagyobb és leghatásosabb alkotásai a Szovjetunió, India, Japán, továbbá Franciaország, Svájc, Észak- és Dél-Amerika területén található meg. Grandiózus művei közül elég a moszkvai Centroszojuz 1929-1933-ban készült épületét említeni, vagy a new-yorki ENSZ-palotát, melynek tervezésénél szaktanácsadó volt.

Igen alaposan és lelkiismeretesen tanulmányozta az ókor és a középkor építészeti és szobrászati alkotásait, vizsgálta a bennük rejlő szabályokat. Feltárta az egészben és annak részeiben lévő törvényszerűségeket, a köztük fennálló arányosságokat, s az ezekben kristályosodó harmóniát matematikai számsorral fejezte ki. Így jutott el a negyvenes években híres m o d u l o r-jának megalkotásához, mely az építészeti és mechanikai méret-arányok szabályainak mércéje.

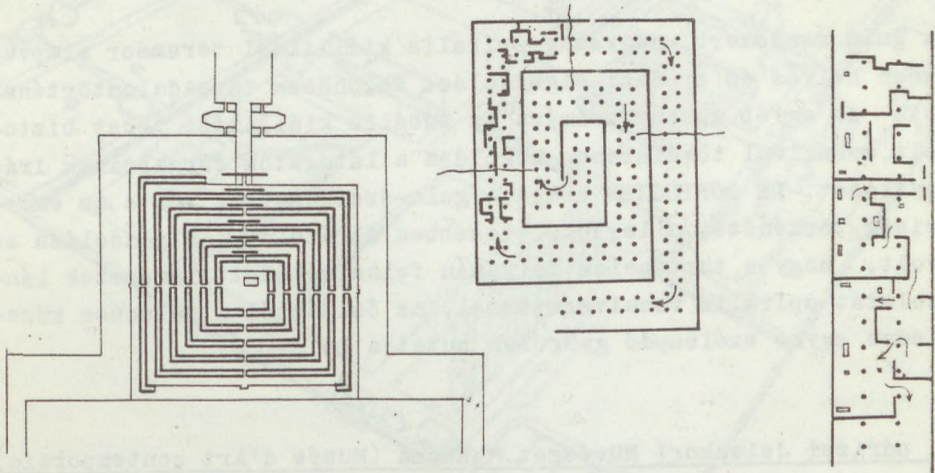
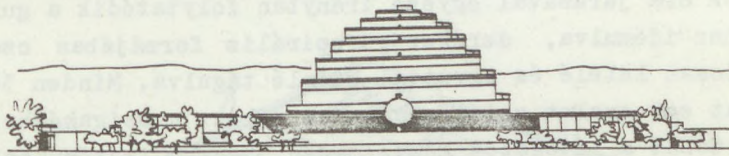
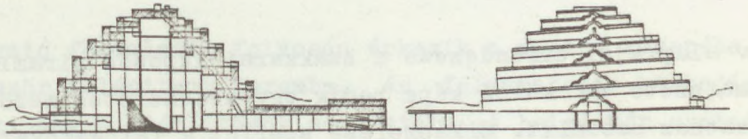
A harmincas években kezdett foglalkozni a tökéletes muzeumépület kialakításával, s e kérdésben is teljesen új utakon haladt. Tekintetbe vette a muzeum számára alkalmas tájat, a rendelkezésre álló területet, az időjárás jellemző tényezőit (napsugárzás, csapadék, széljárás, hőingadozás, stb.), az őrzési és biztonsági követelményeket, a bemutatás változatos esztétikai lehetőségeit, a természetes és mesterséges világítás lehetőségeit, továbbá a belső tér alakíthatóságát a változó igények szerint stb., egyszóval igyekezett megteremteni a dinamikus muzeum ideális típusát. Elgondolásai teljesen eltérnek a hagyományos koncepciókra támaszkodó, de modern köntösbe öltöztetett tervektől, és a már felépült új muzeumoktól. A muzeum funkcionális szerepének betöltésére az ókori kultusz-épitmények szerkezetét veszi mintául első kísérletei során. Valószínű, hogy a mezopotámiai z i k k u r a t o k és egyiptomi p i r a m i s o k sugallták elképzelését. E hatás különösen az alaprajzi elrendezésben nyilvánul meg.

Muzeumi tervei közül a legérdekesebbnek látszóakat kívánom az alábbiakban ismertetni:

A Világmuzeum (Musée Mondial) terve

Kidolgozásához a 20-as évek végén kezdett, amikor a genfi Népszövetség-palota tervpályázatán első helyezést ért el. Az akkori körülmények között úgy látta, hogy Genfben fog kialakulni a világ politikai és adminisztratív központja, ezért a nemzetközi

A VILÁGMUZEUM - MUSÉE MONDIAL - TERVE. A zikkurat alakú épület metszete, homlokzata, alaprajza, és a belső tereosztás variációi. Boesiger (Le Corbusier 1910-1960. Zürich, 1960. 213. p.) után.

tudományos és művészeti szervek számára Mundaneumot, Cité Mondiale-t tervezett, melynek keretében kapott volna helyet a Musée Mondial, a Világmuzeum.

A terv alaprajzi elrendezése a szakkarai lépcsős piramishoz, keresztmetszete és külső képe pedig egy hétemeletes mezopotámiai zikkurathoz hasonlít. Elképzelése szerint a látogatókat felvonó szállítaná a legfelső emeletre, mely az épület csucsat képezi. Ez négyszög alakú terem, két oszlopsor osztja három hajóra. A terem az óra járásával egyező irányban folytatódik a gúla alakú épülethez idomulva, derékszögű spirális formájában csavarodik fozatosan lefelé és egyúttal kifelé tágulva. Minden 360 fokos fordulat egy emelet szintcsökkenést jelent a csigaházhoz hasonlóan, tehát a látogatók kényelmesen, enyhe lejtőn haladnának lefelé. A kiállítás teremsora alatt, a gúla belsejében raktárak kapnának helyet.

A gúla rendszerű, négyszög-spirális kiállítási teremsor alapvetően helyes és eredeti elgondolás. Különösen társadalomtörténeti, de egyéb muzeum számára is ideális kiállítási teret biztosít, ezenkívül tökéletesen megoldja a látogatók forgalmának irányítását. LE CORBUSIER ebben a gúla-szerkezetben vélte az emberiség történetét a legtökéletesebben ábrázolni. Elgondolása az volt, hogy a történelem folyamán felhalmozódott ismeretek láncolatát spirális vonalvezetéssel, az ősidőktől a jelenhez közelítve egyre szélesedő gyűrűben mutatja be.

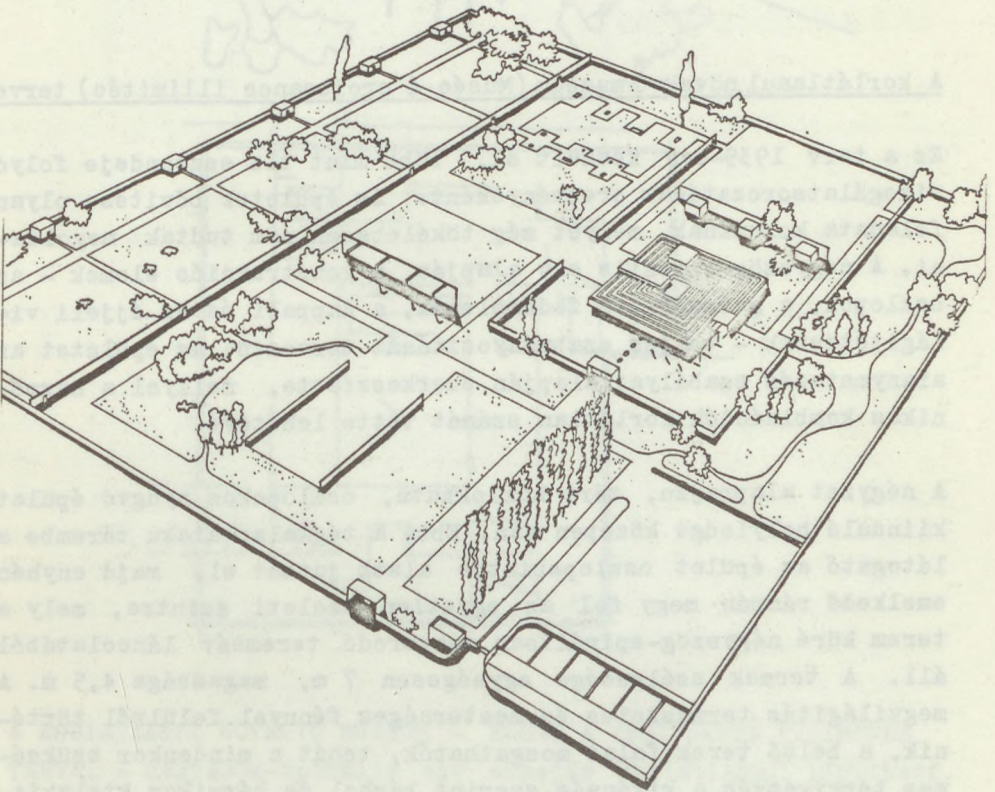
A párizsi Jelenkori Művészet Muzeuma (Musée d'Art contemporain) terve

LE CORBUSIER egy Párizsban létesítendő muzeumhoz kívánt néhány gyors vázlattal ötletet adni. Ez a muzeum ugyan nem gúla alakú, de szintén a négyszög-spirális elvén alapszik. Felépítésének gazdasági előnye, hogy nem kell egyszerre megépíteni, hanem elegendő egy 14 x 14 m-es teremmel indulni, majd a szükséges anyagiak gyarapodásával lehet évről-évre folytatni az építke-

zést, négyszög-spirális formában körülölelve a termet, majd az igények és lehetőségek mértéke szerint tovább bővülve: elvben a végtelenségig.

A látogató földalatti folyosón érkezik a muzeum közepébe, tehát az először felépített terembe, és folyamatosan körbejárva tekintheti meg a kiállítások sorozatát. A belső tér szabadon elhatárolható és osztható, ezt mozgatható falak teszik lehetővé.

A JELENKORI MŰVÉSZET MUZEUMA - MUSÉE D'ART CONTEMPORAIN - (PÁRIZS) TERVE. Négyszög-spirálisan bővülő épület muzeumparkban. Boesiger (i. m. 215. p.) után.

Az építési költséget a szabványméretű tartóoszlopok, falak és tetőzet alkalmazása csökkentené.

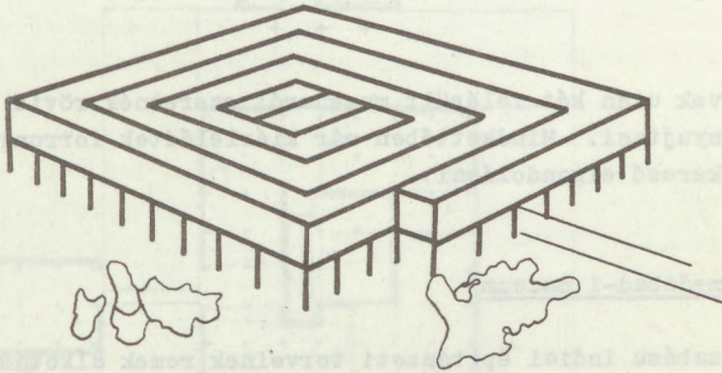
A fejlesztésre LE CORBUSIER olyan gondolatot vetett fel, mely a kapitalista társadalomban nem meglepő. Szerinte egy-egy műtárgy ajándékozója adhatja mindjárt az elhelyezéshez szükséges épületrész árát is, ezért hálából nevét megörökítik a teremben. A Musée d'Art contemporain-hoz hasonló megoldást tervezett az 1936. évi párizsi nemzetközi kiállításra, ez az A PROJECT C 1936 jelzésű pavilonterv, a korlátlanul növekvő muzeumtípus első megvalósítása.

A korlátlanul növekvő muzeum (Musée á croissance illimitée) terve

Ez a terv 1939-ben készült el, több mint tíz esztendeje folyó vizsgálatorozatának eredményeként. Az épületek bővítése olyan feladata korunknak, melyet még tökéletesen nem tudtak megoldani. A négyzög-spirális elv alapján, a konstrukciós elemek - az oszlopok, a gerendák, a födemelemek, a nappali és az éjjeli világítótestek - teljes szabványosítását tervezte. Az épületet az aranymetszés szabályai alapján szerkesztette, mellyel a harmónikus kombinációk korlátlan számát tette lehetővé.

A négyzet alaprajzu, zárt homlokzatu, oszlopokon nyugvó épület kiinduló helyisége középen van. Ebbe a téglalap alaku terembe a látogató az épület oszlopszintje alatt juthat el, majd enyhén emelkedő rámpán megy fel az egyetlen emeleti szintre, mely a terem köré négyzög-spirálisan csavarodó teremsáv láncolatából áll. A termék szélessége egységesen 7 m, magassága 4,5 m. A megvilágítás természetes és mesterséges fénnel felülről történik, a belső terek falai mozgathatók, tehát a mindenkor szükséges térkiképzés a kívánság szerint bárhol és bármikor kialakítható. Ez a labirintus olyan körjáratot biztosít a látogatónak, hogy bármikor megszakíthatja utját és tetszés szerint akár a kijáratot, akár a muzeumkertet keresheti fel. A spirális szerkezet a korlátlan terjeszkedést teszi lehetővé.

A KORLÁTIANUL NÖVEKVŐ MUZEUM - MUSÉE Á CROISSANCE ILLIMITÉE
 TERVE. A négyszög-spirális elv alapján korlátlanul bővíthető,
 oszlopokon nyugvó muzeum látképe és belső térélosztása flexibi-
 lis falakkal. Boesiger (i. m. 218-219. p.) után.

Véleményem szerint ez az utóbbi terv - kevés változtatással - képviselhetné korunk egyik legfejlettebb és legideálisabb muzeumtípusát. Építészek bevonásával érdemes lenne tökéletesítésével foglalkozni.

+ + +

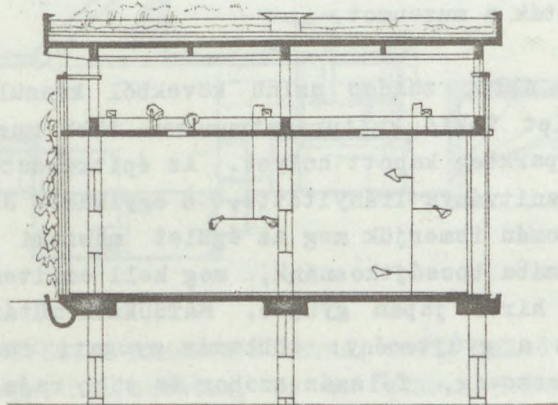
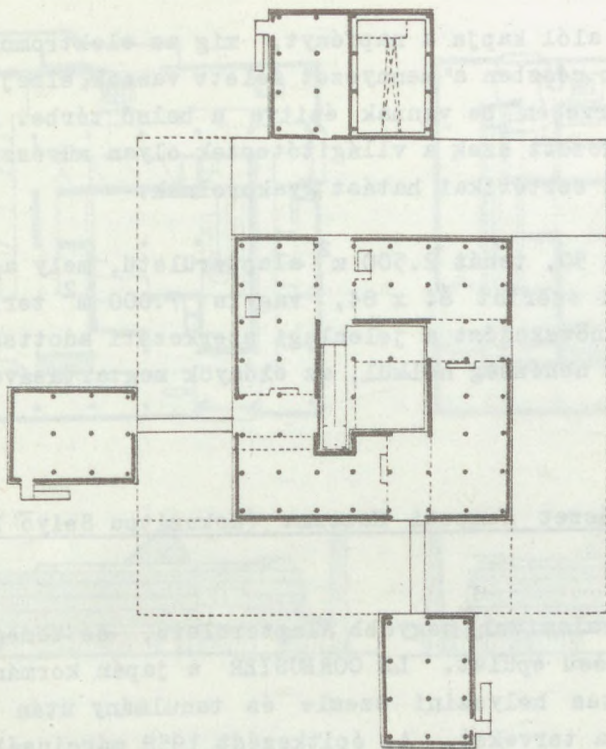
A tervek után két felépült muzeumról szeretnék rövid áttekintést nyújtani. Mindkettőben már kiérlelődtek forrongó, mindig újat kereső elgondolásai.

Az Ahmedabad-i muzeum

Nagyszabású indiai építészeti terveinek remek alkotása az 1956-57-ben elkészült új muzeumépület. Oszlopokon nyugvó, négyzet alaprajzu, lapos, hasáb-alaku tömbje jól illeszkedik a környezetbe. A látogató az épület alatt jut a bejáráshoz, a középben fekvő nyílt udvarba, honnan enyhén emelkedő rámpa vezet fel az emeletre. A négyzetes udvart körülvevő kiállítási teret 7 x 7 m távolságban, tartó oszlopok kettős, de szervesen összefüggő hájóra osztják. Az éghajlatnak megfelelően az erős napsugárzás közömbösítésére minden óvintézkedés megtörtént. A helyi szokás szerint a látogatási idő este és éjjel van, amikor kissé lehül a levegő. A kiállítások megtekintése után a muzeumsétát az épület lapos tetején lehet befejezni, azért ennek kiképzése esztétikai szempontból rendkívül fontos volt. LE CORBUSIER a tetőn pompás kertet alakított ki 45, egyenként 50 m² felületű vízmedencével. A heves napsütésben az alig 40 cm mélységű víz elpárolgását sűrű vegetáció akadályozza meg. Leveles és virágos növények pompáznak minden színben, óriási virágsakktáblát alkotva. A növények táplálására a párizsi Pasteur Intézet elhunyt igazgatójának, FOURNEAU professzornak növénytápszer találmányát használják. Hatására a vízmedencékben a természetes növekedési ütemtől eltérően óriási virágok, termények diszlenek.

Az épület természetes és mesterséges megvilágítása nagyon ötletes. A kívülről vakolatlan, téglaboritású, ablaktalan épület

AZ ACHMEDABADI MUZEUM, INDIA. Az épület alaprajza és metszete a világítóbereendezésekkel. A tetőn függőkert van. Boesiger (i. m. 227-228. p.) után.

a tetőpárkány alól kapja a napfényt, míg az elektromos világítóberendezések részben a mennyezet felett vannak elrejtve, részben pedig szervesen be vannak építve a belső térbe. A fehérre vakolt falak között ezek a világítótestek olyan művészek, hogy a nézőre külön esztétikai hatást gyakorolnak.

Az épület 50 x 50, tehát 2.500 m² alapterületű, mely a fejlesztés kívánalmai szerint 84 x 84, vagyis 7.000 m² terjedelembővíthető. A növekedést a jelenlegi szerkezeti adottságok minden különösebb nehézség nélkül, az előnyök megtartásával teszik lehetővé.

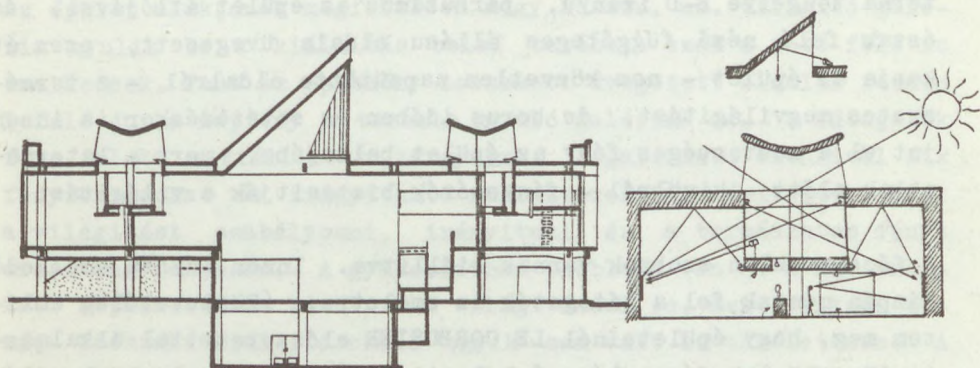
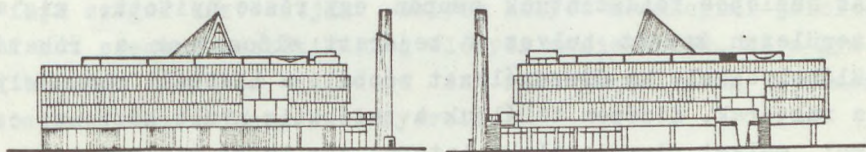
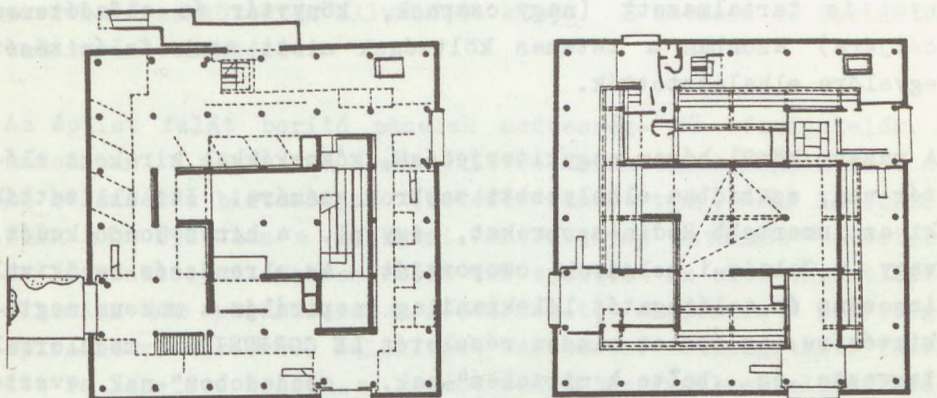
A Nyugati Művészet Nemzeti Muzeuma (Kokuritsu Seiyō Bijyutsukan) Tokióban

Az előbbinél valamivel nagyobb alapterületű, de tömegében hasonló megjelenésű épület. LE CORBUSIER a japán kormány megbízásából előzetes helyszíni szemle és tanulmány után 1956-ban készítette el a terveket. Az építkezést 1958 márciusában kezdték, 1959 áprilisában fejezték be, s alig két hónap múlva már meg is nyitották a muzeumot.

Az oszlopokon álló, zöldes színű kövekből készült panelekkel borított épület Tokió kulturcentrumában több muzeum társaságában, szép parkban kapott helyet. Az építkezést LE CORBUSIER három japán tanítványa irányította, s egyikük: SZAKAKURA építész cikke nyomán ismerjük meg az épület műszaki adottságait. Mielőtt leírásába bocsájtkoznánk, meg kell említenünk, hogy a muzeumot egy híres japán gyűjtő, MATSUKATA műtárgyai számára építették. Ez a gyűjtemény: többszáz nyugati festmény Delacroix-tól Picasso-ig, félszáz szobor és több rajz Rodin-tól. A második világháborúban a francia hatóságok kezébe került, melyet aztán azzal a feltétellel adtak vissza, hogy a japán kormány külön muzeumot épít elhelyezésükre.

A jelenlegi épületen kívül az eredeti terv még két oldalszár-

A NYUGATI MŰVÉSZET NEMZETI MUZEUMA, TOKIÓ. Első és második emeleti alaprajz, homlokzatok, és az épület DK-ÉNy-i metszete. A laterna és a világitó galéria metszete a természetes és a mesterséges megvilágítás elvét mutatja be. Y. Kamon és J. Sakakura (MUSEUM XIII. 1960. No. 2. 76. b, c, d, e, f ábrák) után.

nyat is tartalmazott (nagy csarnok, könyvtár és előadóterem céljára) azonban a tetemes költségek miatt ezek felépítését egyelőre elhalasztották.

A muzeum körül három nagykiterjedésű, kőkockákkal kirakott előtér van, szabadban elhelyezett szobrok számára. Itt állították ki az ismertebb Rodin-szobrokat, így pl. a híres Gondolkodót, vagy a Calais-i polgárok csoportját. Az elrendezés rendkívül impozáns és a látogatót lélektanilag inspirálja a muzeum megtekintésére. Az épület minden részletét LE CORBUSIER a modulorral tervezte és „boîte à miracles”-nak, „csodadoboz”-nak nevezte el, mert gazdagságot és harmóniát sugároz.

Az oszlopos földszintnek csupán egy része nyitott, míg a zárt területen kapott helyet a bejárati előcsarnok a ruhatárral, ülőhelyekkel, az őrszemélyzet szobái, a hivatali munkahelyek és a raktárak. Középen találjuk a tetőzetig nyúló központi csarnokot, melyet piramis alakú laterna zár le és világít meg. A laterna tengelye É-D irányú, párhuzamos az épület átlójával, és észak felé néző függőleges állású oldala üvegezett, ezen át kapja az épület - nem közvetlen napsütötte oldalról - a természetes megvilágítást, de borus időben és sötétedéskor is innen jut el a mesterséges fény az épület belsejébe, mert a laterna-ablak előtt - kívülről - fényszórók biztosítják a világítást.

A főcsarnokban szobrok vannak kiállítva. Innen enyhén emelkedő rámpán mennek fel a látogatók az emeletre. (Közbevetőleg említem meg, hogy épületeinél LE CORBUSIER előszeretettel alkalmazta tömegközlekedésre lépcső helyett a rámpákat, melyeknek valóban sok előnyük van.)

Az első emeleten a kiállítási tér nagy falfelületeit csupán négy hatalmas ablak töri meg. Ezeket un. Saint Gobain üveg (különleges tükörüveg, melyet a XVII. században alapított párizsi Saint Gobain művek üvegyára készít) fedi, mely a légkondicionálást és hangszigetelést is szolgálja. Ilyen üvegből van a bejárati ajtó is, amelyen áttekintve a park fáit a látogató szín-

te közel érzi, s ezáltal a külső tér és az épületbelső között a szerves összeköttetés illuzióját kapja. E hatásra Le Corbusier tudatosan törekedett.

Az épület falát borító panelek nedvesség- és hőszigetelők. A muzeumban a megfelelő hőmérsékletet automatikus légkondicionáló berendezés biztosítja. (Kevésbé ismert tény, hogy LE CORBUSIER már 1929-ben a moszkvai Centroszozjuz hatalmas épületébe is légkondicionáló berendezést tervezett!) Az első emeleti kiállítási tér körülöleli a főcsarnokot, alaprajza a négyszögspirális vonalvezetés különleges változata. A mozgatható falak itt is lehetővé teszik a kívánt belső tér rugalmas elhatárolását, megfelelő nagyságu területek kialakítását. A fix falsíkon képek felfüggesztését egymás felett két sorban elhelyezett díszes fejű szegek biztosítják, melyek helyét modulorral jelölték ki. A két szegsor esztétikailag előnyös megjelenésű, de a gyakorlatban már kevésbé célszerű és nem rendelkezik a sinen csuszatható akasztóhorgok előnyével.

Az épület alakjának megfelelően négy hosszú, ún. világító galéria nyulik be a kiállítás belső terébe, ezek a tető fölé is emelkednek. Fent az építmény hosszanti üvegezett oldalán ferdén lefelé jut a napfény a terembe nyuló galérián át, a látogatók feje felett a kiállított tárgyakra. A galériába ezenkívül fix fényforrásokat és irányítható reflektorokat is építettek, hogy a világítást szabályozni, irányítani és a természetes fényt erősíteni lehessen. A gyakorlatban probléma van - a már említett képakasztáson kívül - a világítással is, mert változó témájú időszak kiállításoknál egyik sem vált be tökéletesen. A hiányosságokat Kamon japán muzeológus foglalta össze. Megállapításai közül a leglényegesebb, amit az épület befogadóképességéről ír. A muzeumot a megnyitás óta naponta átlag háromezer ember tekinti meg. Ilyen tömeg számára a jó közlekedést az aránylag kis belső tér nem tudja biztosítani. A tervekben LE CORBUSIER nyilván kisebb forgalommal számolt. A megrendelők nem tájékoztatták a várható látogatottságról, továbbá nem tették lehetővé, hogy a készülő terveket a muzeológusok megbeszéljék

az építészekkel.

A muzeumi szakemberek be nem vonása miatt egyéb kisebb hátrányai is vannak az épületnek. Így a belső térben elhelyezkedő tartóoszlopok sok értékes helyet elvesznek és akadályozzák a szabad területfelhasználást. A második emeleten iroda, dokumentáció és olvasószoba céljára szánt helyiségek a keskeny lépcsőfeljárat miatt nehezen megközelíthetők, és ezért a kiállítás bővítésére sem használhatók.

A fenti hiányosságok ellenére a muzeológusoknak és az építészeknek az az egyöntetű véleménye, hogy a muzeum remekmű.

+ + +

A továbbiakban néhány összehasonlító példát szeretnék felemlíteni az utóbbi 15 év alatt épült muzeumok közül, melyekben sok, LE CORBUSIER művészetével rokon vonás fedezhető fel.

Az 1950-60-as években világszerte számos modern muzeumépület nyitotta meg kapuit, s régi épületek belső terét is sok helyen alakították át korszerűen. A LE CORBUSIER-féle elképzeléseknél jobb vagy rosszabb megoldást egyaránt találunk. Az összehasonlító anyag gazdagsága miatt e rövid ismertetés keretében sajnos nincs lehetőség az analógiák alapos elemzésére, így csak néhány muzeumépületről, illetve műszaki megoldásról szeretnék párhuzamként említést tenni.

Az 1950-es években egyre fokozódó igénynek megfelelően a muzeológusok és az építészek egyaránt törekedtek a *m u s é e d y n a m i q u e* megalkotására. LE CORBUSIER tervei is ezt a célt szolgálták. Ilyen dinamikus muzeum épült fel 1954-55-ben Neuchâtel-ben a Musée d'Ethnographie új épületeként, a régi villa mellé, mely statikus jellegével alkalmatlan volt modern kiállítások rendezésére. Tervezői JEAN PIERRE és RÉNAUD DE BOSSET építészek. A téglalap alaprajzu, lapos hasábalaku, ablaktalan épületben szépen tükröződnek az arany metszés szabályai, kon-

strukciójában szakítottak a hagyományossal. Tartó oszlopsora nem középen, hanem a tengelytől arányosan eltolódva osztja ketté az épületet, mégis szerves egységet adva. Tetővilágítási szisztémája ötletes, sikerült megoldás és elvét tekintve megelőzi a tokiói példát. Mozgatható belső felszerelése, a flexibilis térelhatároló elemek tették lehetővé, hogy fennállása óta több kiemelkedő nemzetközi kiállítást fogadott. (Itt mutatták be nagy sikerrel többek között a „Középkori művészet Magyarországon” című reprezentatív kiállítást is.)

A tokiói muzeum négyzetalaprajzu, ablaktalan, hasábalaku tömbjére talán a legjobb analógia a Museum of Art 1960-ban megnyílt épülete Uticában (U.S.A. New York állam). A rokon vonás csak az épület külső tömeghatásában jelentkezik, a belső térfelosztás és a szerkezet nem tudott elszakadni a hagyományostól.

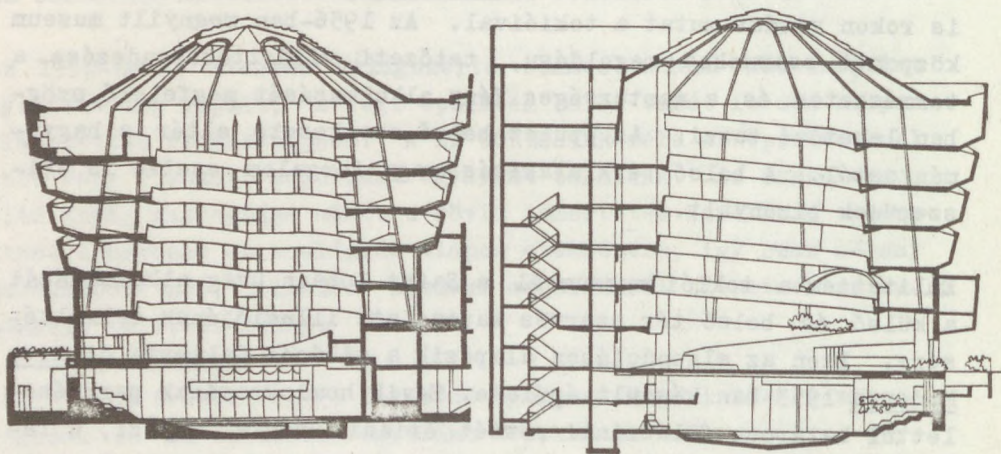
A svédországi Lund-ban épült Art Gallery ujszerű kivitelezése is rokon vonást mutat a tokióival. Az 1956-ban megnyílt muzeum központi csarnokos megoldású, tetőzeti világítóberendezése a természetes és a mesterséges fény alkalmazását megfelelő szögben lehetővé teszi. Az épület belső szerkezete eltér a hagyományostól. A belső térkialakítás nagy forgalom esetén is célszerűnek bizonyult.

Említettem a tokiói muzeumnál a Saint Gobain üveg alkalmazását a külső és belső tér szerves kapcsolata illuziójának felkeltésére. Ezen az elgondoláson alapszik a milánói Galleria di Arte Moderna 1953-ban készült épülete. Egyik homlokzatának parkrészellettel határos, földszinti részét óriási üvegfal képezi, a látogató szinte a szabadban érzi magát. Az esztétikai hatás mellett az a benyomása a látogatónak, mintha erdőben sétálva szemlélne a szoborkiállítást.

A spirális muzeumnak - úgy tudom - egyetlen megvalósított példája a new-yorki Solomon G. Guggenheim Museum 1959-ben megnyílt épülete. Az amerikai kontinens legkiválóbb építésze, FRANK LLOYD WRIGHT - valószínűleg LE CORBUSIER hatására - tervezte ezt a

teljesen új lehetőségeket biztosító épületet, mely merészségében nemcsak az építészeti gyakorlattal, hanem az eddigi elképzelésekkel is szakit. Az épület lényegében egy olyan csigaház, mely csucsával van a földre állítva. A látogatókat nagy befogadóképességű liften szállítják a legfelső, az ötödik emeletre, ahonnan elindulva egyre szűkülő spirálison, enyhe lejtéssel járnak végig a galériakarzatot, melynek külső oldalán vannak a kiállított tárgyak, belső fele pedig a tetőig felnyúló hatalmas központi csarnokot öleli körül. A tetőn át jövő természetes fény és a tökéletes mesterséges világítás ideális körülményeket teremt. A LE CORBUSIER-féle négyszög-spirális elvnek és a lejtős rámpának itt egy teljesen újszerű megoldását láthatjuk.

A SOLOMON G. GUGGENHEIM MUSEUM, NEW YORK. Frank Lloyd Wright spirális muzeumának metszetei jól szemléltetik a lefelé keskenyedő „csigaház” szerkezetét. Aloi (Musei.Architettura-tecnica. Milano, 1962. 122, 126. p.) után.

A tokiói és az ahmedabadi muzeum alaprajzi elrendezésének legközelebbi analógiája az 1966-ban elkészült Fine Arts Gallery épülete Montrealban (Kanada). A négyzög-spirális változatu muzeumnak ez az amerikai példája nemcsak alaprajzában, hanem négyhasábosan proporcionált, mégis egységes tömbjében is felismerhető. A meglepő hasonlóságot az első emeleti szinten még fokozza a felületeket áttörő hatalmas üvegfal.

Az egyik legújabb muzeumi létesítmény: a moszkvai Állami Képtár új épületében találjuk összegezve a modern építészet kiforrott és a gyakorlatban bevált eredményeit, sőt még a LE CORBUSIER-féle elvek maradandó vonásait is, illetve azok javított változatát. A közelmúltban befejezett épületet SEVERGYAJEV, VASZILJEVA, KRUGLOV, MIHAJLOVSZKAJA, SZUKOJAN és SZCSEGLOV tervezték az Állami Tretyakov Képtár tudományos munkatársainak közreműködésével. Tervezése előtt a szakemberek olasz, francia, lengyel, angol és csehszlovák muzeumokat tanulmányoztak és sok ötletet merítettek az ICOM „Muzeum és építészet” című anyagából is. Csupán három - a számtalan változatból kiragadott - példára kívánom felhívni a figyelmet.

A milánói üvegfal analógiája itt lenyűgöző méreteken valósul meg. A látogató a szomszédos park és a Moszkva folyó távlatát a belső térrel egybeolvadva szemlélheti. Az előcsarnok átmenetet képez a külső tér távlata és a kiállítási termek zártsága között, az ellentétet mintegy feloldva.

Kitűnő az épület szerkezetének megoldása, mely lehetővé teszi a változatos belső térrendezést, sőt a teljes átépítést is, ha erre később szükség lenne. Ez a vonás a dinamikus muzeumra jellemző! - A harmadik jó példa a mesterséges és a természetes világítás kiválóan sikerült rendszere. A berendezés úgy szabályozza a felülről és a ferdén felülről jövő, természetes fényözönyt, hogy a tárgyra a maximum, a látogatóra pedig csak a minimum esik belőle.

+ + +

E példákkal a modern muzeumépítészet egyes vonásait igyekeztem bemutatni, LE CORBUSIER munkásságának, hatásának jobb megértése érdekében. Az 1965-ben elhunyt építész-művész elveit ma számosan követik a világ minden részén, elgondolásai a jövő számára is értékes lehetőségeket tartalmaznak.

Irodalom

- AGAFONOV, I.: Le nouveau bâtiment du Musée national d'art de l'URSS. The new building of the State Picture Gallery of the U.S.S.R. Museum XIX. 1966. 137-140.
- ALOI, R.: Musei. Architettura - tecnica. Milano, 1962.
- BOESIGER, W.: Le Corbusier et son atelier rue de Sèvres 35. Oeuvre complète 1952-1955. 2.éd. augmentée. Zurich, 1958.
- BOESIGER, W.: Le Corbusier 1910-1960. Zurich, 1960.
- FRANCK, K.: Ausstellungen. Exhibitions. Stuttgart, 1961.
- GABUS, J.: Aesthetic principles and general planning of educational exhibitions. Principes esthétiques et préparation des expositions didactique. Museum XVIII. 1965. 3-43.
- GRANASZTÓI, P.: Az építészet igézetében. Bp. 1966.
- KAMON, Y.: Le Musée National d'Art Occidental de Tokyo. The National Museum of Western Art. Museum XIII. 1960. 118-121 és 124-126.
- KRUGLOW, M. - SUKOJAN, N.: Museumsneubau in Moskau - modernes Gebäude für die Staatliche Gemäldegalerie und den Künstlerverband des UdSSR. Neue Museumkunde 9. 1966. 106-118.
- KULTERMANN, U.: Neues Bauen in Japan. Tübingen, 1960.
- LE CORBUSIER: Le Modulor. Essai sur une mesure harmonique à l'échelle humaine applicable universellement à l'architecture et à la mécanique. 4.éd. Boulogne, 1958.
- LE CORBUSIER: Modulor 2. (La parole est aux usagers) suite de „Le Modulor" „1948". 2.éd. Boulogne, 1959.
- LE CORBUSIER: An die Studenten. Die „Charte d'Athènes". Reinbek bei Hamburg, 1962.
- LE CORBUSIER: A jövő nagyvárosai. Bp. 1968.

- MORLEY, G.: Les musées de l'Inde. Museums in India. Museum XVIII. 1965. 190-250.
- SAKAKURA, I.: L'architecture de Musée National d'Art Occidental. The architecture of the National Museum of Western Art. Museum XIII. 1960. 121-123 és 126-128.
- SCHUBERT, O.: Gesetz der Baukunst. I-II. Leipzig, 1954.
- STOILOW, N.: The technical organisation of an international art exhibition. L'organisation technique d'une exposition internationale d'art. Museum XXI. 1968. 181-240.

Uzsoki András

A miskolci Herman Ottó Múzeum 70 éve

A múlt század utolsó harmadában számtalan muzeális tárgy - köztük sok értékes - került a magángyűjtők, a Nemzeti Múzeum, az egri és a kassai múzeum birtokába; megyénk muzeális értékeinek kiáramlása szakadatlanul folyt, amíg végre Miskolcon is gyökeret vert múzeum alapításának gondolata. A Miskolci Ipartestület előljáróságának körében már 1886-ban felvetődött egy Iparmúzeum létesítésének gondolata. A terv nem valósult meg. Több lelkes férfiú agitációja következtében a miskolci Közművelődési Egyesület 1899-ben a Borsod-Miskolci Közművelődési és Múzeum Egyesület nevet vette fel. Alapszabályai „egy nyilvános múzeum, továbbá könyvtár létesítését” jelölték meg a célok között. Erdemben ekkor kezdődött meg a múzeum felállításával kapcsolatos tevékenység, erre a célra a református gimnázium régi épületében három helyiséget kaptak. Több szakosztályt szerveznek s a szakosztályvezetők irányításával folyó gyűjtő tevékenység eredményeképpen a múzeum 1902 októberében öt teremben (1901-ben újabb két termet kaptak) megkezdhette működését. Petro József, Gállffy Ignác, Hidvéghy Benő, Gagyi Sámuel, Budai József, Kiss Lajos, Brósz Károly nevéhez fűződik az alapítás érdeme.

Az első múzeumőr Budai József. Félév után: 1900 áprilisától Molnár József, majd 1905-től 1950-ig Leszih Andor tölti be ezt az állást.

A Múzeumi Bizottság - a múzeum vezető szerve - egy évi működés után a múzeumot a közönség előtt megnyithatta volna, azonban a rendezett muzeumi anyag nagyobb részét a földön kellett elhelyezni. A közgyűlésen már 1900-ban elhangzott a következő szöveg: „addig tehát, míg a helyiség kérdése valamiképpen nem rendeztetik, a legjobb akarattal sem vagyunk képesek a múzeumot nyilvánossá tenni.” Akkor még nem gondoltak arra, hogy ez a

helyhiány 70 évig fog tartani. A muzeum támogatására a megye és a város 2400-2400, a Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium 1000, később 1200 korona államsegélyt folyósított.

A muzeumot 1902 októberében nyitották meg. Törzsállománya archeológiai, néprajzi, természetrajzi, iparművészeti, numizmatikai és diplomatikai gyűjteményekből és a képtárból alakult ki. A tudományos munka korán megindult; az ásatók, az anyag rendezői már az első évtől kezdve takaros dolgozatokban számoltak be munkájuk eredményéről.

1905-ben már hét helyiséggel rendelkezett a muzeum s valamennyi megtelt tárgyakkal. A vendégkiállítások megrendezése 1904 augusztusában indult meg, amikor is az Országos Iparművészeti Társulat kiállítása fényes sikert aratott. Ugyanezen évben kiállítást rendeztek a borsod-miskolci festők alkotásaiból is. Nagy hírnevet szereztek a muzeumnak az ősrégészeti ásatások, amelyek Herman Ottó ama feltevését igazolták, hogy már a jégkorszakban - kb 30-40.000 év előtt - eszközkészítő emberek éltek Miskolcon, illetve környékén.

A muzeum kifejlődéséhez sokban hozzájárult a lakosság érdeklődése és pártfogása. Különösen az első esztendőben mindenki sietett az otthonában őrzött ereklyéket, történeti vagy természeti tárgyakat, könyveket a muzeumba adni, egyesek pedig nagy gyűjtemények ajándékozásával megteremtették azt az alapot, amelyen az illető tár fejlesztése lehetővé vált. Pl. Horváth Lajos országgyűlési képviselő 1911-ben 1500 kötetes könyvtárat és 6000 koronát adományozott a muzeumnak. Az egyesület vezetősége néhány év alatt már több mint 10.000 koronát tartalékolat kulturház építésére. 1906-ban már arról ábrándoztak, hogy: „el fog következni az idő, mert el kell következnie, amidőn a Borsod-Miskolci Muzeum ma még nem is álmodott fényben, gazdagságban és szépségben fogja a megye és városnak a kultura iránt való meleg szeretetét hirdetni.”

Ekkor találkozunk a népművelés nyomaival is. Az egyesület veze-

tősége a tanítói karral arról tárgyalt, hogy 1906 őszétől „a nép részére vasárnaponként oktató irányu előadásokat tartsanak... a város több pontján.” Ez a törekvés messze elmaradt Diósgyőrvasgyár ismeretterjesztő tevékenységétől, ahol ez már 1898-ban megkezdődött. Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat megszervezte az első Vándortárlatát Eger, Miskolc, Kassa, Eperjes, Sátoraljaujhely és Gyöngyös városok részvételével. 1907-ben megkezdték a matyó, palóc, barkó néprajzi tárgyak összegyűjtését. Ebben a munkában Kóris Kálmán, majd Istvánffy Gyula viték ki maguknak országos tekintélyt.

Gállffy Ignác 1907-ben Pécsen résztvett a Szabadművelődési Kongresszuson s az ott hallott előadások nagy hatással voltak rá. Hazajöve szorgalmazta, hogy a muzeum „mint a szabad tanítás egy legfelsőbb fokozata nem holt, hanem élő és virágzó intézmény, melynek legfőbb törekvése a tanítás és a műveltség terjesztése legyen.” Nagy tárgyilagosságra vallanak a következő mondatai: „...meg kellett győződünk, hogy a múlt nem hibátlan és a jövőben az iskolán kívüli közoktatásnak nagyobb tért kell szentelni, mint eddig s meg kellett vallanunk, hogy ebben a tekintetben a szocialisták nagyban megelőzték a többi szervezetek munkáját”. Az ő indítványára vették fel az egyesület alapszabályai közé azt a feladatot, hogy most már az egész vármegyében szervezniük kell „a szabad tanítási tért” (analfabéták oktatása, szabad lyceum, munkásgimnázium). Az iskolán kívüli közoktatás egész rendszerét meg kívánja szervezni. A középiskolai laboratóriumok segítségével a természettudományok oktatását szeretné kiterjeszteni. Meg kívánja teremteni a tanítói és tanári karok, a lelkészek, ügyvédek, orvosok, mérnökök s legfőképpen a legmagasabb tisztviselők és bírák együttműködését. Bár Gállffy a ferencjózsefi, majd horthysta Magyarország egyik jelentős miskolci alakja volt, mindamellett abban a tekintetben haladónak kell tartanunk, hogy nagy tömegeket akar az iskolán kívüli oktatásban részesíteni.

Miskolci sikernek kell tekintenünk azt a tényt is, hogy a Köz-
művelődési és Muzeum Egyesület kezdeményezésére alakították meg

a Közművelődési Egyesületek Egyesülését és megalakították a Közművelődési Egyesületek Tanácsát, amelybe Dr. Tarnay Gyulát és Bizony Ákóst is beválasztották.

1910-ben fogalmazzák meg azt a célkitűzést, hogy a „muzeum ne pusztán tárgyakat befogadó tárház, hanem tehetségünkhöz mértén tudományos munkát végző intézmény legyen”. Közben az ásatások eredményeiből és az ujabban begyűjtött néprajzi tárgyakból kiállítást rendeztek.

A helyszüke miatti panaszok mellé újabb került; komoly gondot okozott, hogy a szobák-termek „folytonos szellőztetésével, tisztogatással és mérgezéssel a veszedelmet: moly, penész, rozsda, szu, - eltávolítsák.”

A városi közönség kulturális igényeinek kielégítése céljából a muzeumi könyvtár hathatós segítséget nyújtott. 1910-re már külön-külön tudományos és népkönyvtárat alakítottak ki, hogy a szakemberek munkáját is elősegítsék. A felsőkereskedelmi iskola egy tantermében 1908-09-ben munkás gimnáziumot szerveztek. A muzeumot általában vasárnap délután tartották nyitva.

A muzeum működésében fontos változást hozott az a tény, hogy a Közművelődési és Muzeum Egyesület 1913-ban a muzeumot Borsod megyének és Miskolc városnak kezelésre átadta. Ezzel a muzeum tevékenységének szervezettebb megalapozását akarták biztosítani. Az új szervezet megalkotása: a függetlenített muzeumőri és szolgálás megszervezése már csak az első világháború befejezése után következett be. 1914-től 1920-ig a háború miatt a kiállítások látogatása szünetelt.

Az első világháború befejezése után a muzeum a muzeumőrrel és a szolgál-gondnokkal kezdte meg működését. 1920 őszén a városi női kereskedelmi iskola kiköltözése után a város az egész épületet átengedte muzeum céljaira. Az 1927-ik év folyamán történt újrendezés után szeptemberben 10 kiállítási, 2 könyvtári teremben, 3 zárt folyosón és 2 szobában elhelyezve nyílt meg a nagy-

közönség számára. Ekkor a régiség és éremtár 20.133, a néprajzi gyűjtemény 2.135, a képtár 123, a természetrajzi tár 6.846, a könyvtár 12.068, a levéltár 3.191, az egész muzeum összesen 45.496 tárgyat őrzött. A két világháború közötti időben több alkalmi kiállítással szolgált a szemléltetés és az oktatás munkáját. A kiállítások évi látogatottsága a század elejétől a második világháborúig évi 4-5000 főt tett ki, a nézőcsúcsot az 1906-ik év tartotta 6.164 fő látogatóval.

A látogatókon kívül nagy igénybevételt jelentett a gyűjtők, kutatók gyakori érdeklődése. A muzeum gyűjteményei és levéltára nagyszámu, becses történeti, régészeti, néprajzi és természetrajzi tanulmánynak, ismertetésnek szolgáltatott anyagot. A helyzetet némiképp enyhítette az, hogy 1928-ban Megay Géza "kezelői" állásba nevezte ki a várost. Nagy lelkesedéssel kapcsolódott be a néprajzi és ipartörténeti gyűjtőmunkába. Reá várt az ezrekre menő begyűjtött tárgy leltározása, raktározása, megóvása is. A muzeum ügyeit a két világháború között is a muzeumi bizottság intézi, melybe a város és a megye 6-6 tagot küld ki, tagjai még a muzeum tisztviselői és a tiszteletbeli osztályőrök. A bizottságnak 40 levelező tagja van. A társadalom támogatását az 1929-ben megalakult Muzeumpártoló Egyesület biztosította. Érzékeny hiány, hogy a gazdasági helyzet miatt nem jelennek meg évkönyvek, saját kiadványok, mint az első világháború előtt. Az erre a korszakra vonatkozó muzeumtörténeti anyagot igen nehéz összegyűjteni.

Móra Ferenc szegedi muzeumigazgató és író, Móricz Zsigmond, Gyórfy István egyetemi néprajztanár a 20-30-as években igen gyakran látogatták a muzeumot s együttes találkozásaik a muzeum igazgatójával, valamint Marjalaki Kiss Lajos tanár, muzeumi könyvtárossal nemcsak esemény számba mentek, de a tudományos tapasztalatok kicserélésére is jó hatással voltak. A két háború közötti időszakban Marjalaki Kiss Lajos, Balázs Béla, Dr. Saád Andor, Zsupán László és Leszih Olga mint külső munkatársak tevékenykedtek a muzeumban. A 30-as években szokássá vált Miskolci Hetek rendezvényei közt mindig kiemelkedő szerepet játszott a

muzeum a helytörténeti kiállításokkal.

Hazánk belépése a második világháborúba bénítólag hat a muzeum tevékenységére, amikor pedig a hadszíntér Miskolc felé közeledik, parancsot kap a kiürítésre. A háborús viszonyok között súlyos problémát jelent a muzeum műkincseinek, raktárkészletének bombabiztos helyen való tárolása. (A válságos hetekben Leszih Andor - óvóhelyen bekövetkezett sebesülése folytán - otthon beteg fekszik, Megay Géza frontszolgálatot teljesít.)

A város felszabadulása 1944 december 3-án következett be. Megay Géza azonnal szolgálattételre jelentkezett, Leszih Andor felgyógyulása után hivatalát szintén azonnal elfoglalja. A muzeum épületében Gáspár Mihály hivatalsegéd teljesít szolgálatot. Újév után a MOKÁN Komité fegyveres őrei váltják fel őket.

A háborús cselekmények következtében a muzeum épületén 400 ablaküveg tört be és a kiállítási vitrinek is hasznavehetetlenné váltak. Az ablakhiányok pótlása 8 hónapig tartott, majd a muzeum belső rendjét állították helyre. Az óvóhelyre vitt tárgyak kicsomagolása, tisztítása, restaurálása, konzerválása két évig tartott. A muzeum legsürgősebb feladata az ősrégészeti, várostörténeti, iparművészeti, néprajzi és a képzőművészeti anyag megmentése volt. A nagy teremben még zsufoltan állott az 1944-ben a zsidó lakásokban lefoglalt műtárgyak tömege, amelyet annak idején őrizetre utaltak be. Itt találták a város és a megyeháza közgyűlési termeiből mentett nagyméretű festményeket is. A zsidó butorokat 1946-ban az igazolt tulajdonosok visszakapták. Ebben az évben a muzeum bevétele 113 billió 284 millió 460 millió 936 ezer 653 pengő volt.

A termék helyreállításával járó lekötöttség miatt a muzeum dolgozói komolyabb gyűjtő, kutató és tudományos munkát végezni nem tudtak, évekig tartott a raktárak anyagának a revíziója. Az újjáépülő város és megye sok intézménye, szerve, egyesülete stb. szinte naponta keresték fel a muzeumot adatszolgáltatás céljából. A muzeum dolgozóinak műemléki ellenőrző kiszállásokon kel-

lett részt venniök. 1946 július 21-én érkeztek el ahhoz a pillanathoz, hogy a muzeum 9 kiállítási termét a közönség számára megnyithatták. Ekkor adták át a közönség részére a könyvtárat is. Az épület rendbehozatala 1947-ben fejeződött be. A muzeum május 1-től november 1-ig minden vasárnap délelőtt 10-től 12 óráig, hétköznapokon délelőtt 9-től 1-ig volt nyitva, a belépődíj vasárnap 20, hétköznap 50 fillér volt. Iskolák és csoportok belépődíj nélkül látogathatták a kiállítást. A félévi látogatók száma 9.450 fő volt.

1950-ben államosították a muzeumot. Még 1949-ben megalakították a városi nyilvános könyvtárat, aminek alapját a muzeumtól kapott 25.000 darab kötet képezte. Természetes, hogy a szakkönyveket és a miskolci tárgy nyomtatványokat (3800 darab) a muzeum visszatartotta.

A Budapesten megrendezett Nemzetközi Ősrégészeti Kongresszus tagjai részére próbaásatással neolitikori lelőhelyet biztosítottak Borsod-Derékegyházában. Állami támogatással ásatások folytak a Kőlyuk, a Szeleta, az upponyi barlangban, Karcsán, Felsőzsolcán, Ózdon, Sajóvadrán, Dubicsányban, Szirmán, Ónodon, a Tállya és Golop közötti bronzkori telepen, Muhiban a Kocsma-dombon. Az ásatásokat Dr.Korek József, Dr.Nemeskéri János, Dr.Csalogovics József, Dr.Saad Andor, Leszih Andor és Megay Géza vezették. A muzeum állományába került Virág Pál és Gajda Imre hivatalsegéd; az utóbbi kitűnő restaurátorrá képezte ki magát. Muzeológusi kinevezést kapott Sógor Györgyné, aki azonban néhány havi szolgálat után eltávozott a muzeum kötelékéből.

Az 1950-ben bekövetkezett államosítás rohamos fejlődés kiinduló pontját jelentette. A muzeum a korábbi társadalmi irányítás helyett teljesen szakmai irányítás alá került. Leszih Andor 45 évi muzeumvezetői szolgálat után nyugalomba vonult. A kezdetben inkább csak az éremgyűjtés iránt érdeklődő biztosítási tisztviselő az ország egyik kitűnő muzeumigazgatójává vált olyan kortársak között mint Móra Ferenc, Kiss Lajos, Zoltay Lajos, vagy Marosi Arnold. Cikkeinek, tanulmányainak száma 341. A munkájá-

hoz fűződő eredmények közül ki kell emelnünk az őskori ásatások anyagát, a borsodi néprajzi tárgyak gyűjteményét, a miskolci vonatkozású tárgyi emlékek gazdag csoportját, és végül az éremgyűjteményt. Ezek országos viszonylatban is ismertté tették a miskolci muzeumot.

Leszih Andor távozása után a Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium Dr. Vargha László muzeológust nevezte ki a muzeum igazgatójává.

Ugyancsak 1950-ben a diósgyőri Korona-uradalom irattárán felül még 4739 darab iratot adott át a muzeum a megyei levéltárnak, de megtartotta a város történetére, a céhek működésére s a színpéneztörténetére vonatkozó iratokat.

Az államosítás után a muzeum Herman Ottó nevét vette fel, aki nek miskolci működése nagy hatással volt a muzeum megalapítására és fejlesztésére. A gyakorlati élet problémái egyre jobban elfoglalták a muzeológusokat s ezen úgy próbáltak segíteni, hogy az igazgató a néprajzi, művészettörténeti és népművelési kérdésekben adott tájékoztatást, míg a más irányokra a muzeológusok vállalkoztak. A munkaerőhiány egyre sürgetőbbé vált. A Minisztérium szolgálattételre kinevezte Gáborján Alice néprajzos muzeológust, aki 1951. április 11.-ével kezdte meg munkáját, - ez azonban az óriási mértékben megnövekedett Nagy-Miskolc muzeumi problémáinak megoldásához kevés volt. Nagy közönséget vonzott a „Petőfi Miskolcon” kiállítás (11.006 fő) és a „Mezőgazdaság a Képzőművészetben” kiállítás (12.287 fő). Ezekon kívül több kisebb kiállítást rendeztek.

A következő évben igen súlyos problémát jelentett, hogy - felsőbb rendelkezések folytán - az épület padlását és pincéjét teljesen ki kellett üríteni. Még súlyosabb problémát okozott 1952-ben a 4. sz. törvényerejű rendelet értelmében kiűritett lakások műtárgyainak muzeumba való beszállítása, ami az év második felét teljesen lefoglalta. A butorok és műtárgyak száma meghaladta a 3300 darabot. Emiatt a muzeum valamennyi kiállításá-

si helyiségét be kellett záratni.

Az év folyamán több személyi változás következett be. Gáborján Alicét 1952 tavaszán Budapestre helyezték, augusztus 1-én Lajos Árpád pedagógus a muzeumhoz nyert kinevezést. Dr. Vargha László igazgató megvált a muzeumtól, a vezetést Megay Géza megbízott igazgatóként látta el. December 23-án - felsőbb utasításra - megalakult a Muzeumi Bizottság, amelynek Leszih Andor lett az elnöke. A Minisztérium Bolgár Kálmán muzeológust nevezte ki új munkaerőként, azonban három hónap után Budapestre helyezték át.

A muzeum 1953-ban 53.000 forint beruházási építési hitelt kapott. Az átépítés azt célozta, hogy a földszint helyett az emeleten létesítsenek kiállító helyiségeket s az ottani raktárak földszintre helyezésével a földem tehermentesítését oldják meg. Emiatt 3 termet ki kellett üríteni. Kérték a lillafüredi Herman Ottó villa helyreállítását is. Ebben az évben készült el a muzeum és a Szinva közti kerékpárut is, ami miatt a muzeum kőkerítését át kellett helyezni.

Átszervezés következtében a muzeum szakfelügyeleti hatósága: a Muzeumok és Műemlékek Országos Központja megszűnt és az új fellettes hatóság, a Népművelési Minisztérium Muzeumi Főosztálya lett. A Muzeumi Főosztály 1953. aug. 31-én utasította Megay Gézát, hogy a muzeum vezetését Komáromy József igazgatónak adja át.

Az új igazgató - aki előzőleg már több helyen vezetői beosztásban működött - hozzáfogott a belső rend megteremtéséhez. Megnehezítette a munkát, hogy a zsufolt, rendszertelen és rendezetlen iparművészeti-helytörténeti raktárat a leltározás miatt többször mozgatni kellett. Lajos Árpád szakvezetése mellett a Szakszervezetek Megyei Tanácsa Kossuth ut 11. sz. alatti székházában népművészeti kiállítást rendeztek. Sikere miatt mind a Pedagógus, mind a diósgyőri Vasas Szakszervezet kérte a kiállítás vándoroltatását. A muzeum kezdeményezésére a Városi Tanács

Müemléki Munkabizottságot alakított, amelytől minden esetben véleményt kértek. 1953 év őszén került sor a Természet és Társadalomtudományi Ismeretterjesztő Társulat (TTIT) Megyei Szervezetének megalakítására. Az alapító tagok közt szerepelt Komáromy József és Megay Géza is. Munkálatokat végeztek az egyetemi oktatás sikeresebbé tételében. Kimunkálták az egyetemi tananyag és a muzeum tárgyi anyaga közti didaktikai összefüggéseket és ennek az oktató munkába való bevonását.

Az építkezésekkel kapcsolatos hurcolkodások miatt újból és újból hozzáfogtak az anyag rendezéséhez. A kiállításokat kénytelenek voltak az épületen kívül megrendezni. A bevonuló ujoncok részére fegyverkiállítást, az óvónőképzőben 1848-as, a Vámos Ilona gimnáziumban a „Borsod népművészeti kincsei” c. kiállítást rendezték meg.

A muzeológusok 1954-től intenzívebben bekapcsolódnak a népművelési munkába. Előadásokat tartanak, tanulmányokat jelentetnek meg. A közönség szolgálata egyre több idejüket köti le. Munkásmozgalmi, helytörténeti szakkört szerveznek. A muzeumban májusban H.Szabó Béla vezetésével a Budai József biológiai szakkör kezdi meg működését. A muzeum megkapta a városi népművelési osztály és a SZOT megyei szervezete által kiírt „Ismerd meg városod” c. pályázat pályamunkáit. A tudományos személyzetet Kazacsay Ferencné, Lajos Árpád, Megay Géza és Komáromy József alkotják; mellékállásban foglalkoztatják Dr.Árokszállassy Zoltán biológust. A Muzeumi Hétfők előadásait hetenként megtartják, amelyeken 80-120 fő jelenik meg. Kazacsayné kivételével valamennyien szakkörvezető teendőket látnak el. A Megyei Tanács Művelődésügyi Osztálya 1954-től kezdi meg a megyére vonatkozó helytörténeti, illetve munkásmozgalmi témájú pályázatok kiírását. Új szint jelentettek 1955-től a Miskolci Galéria létrehozásáig a Képzőművészek Országos Egyesülete Borsod Megyei Munkaközösségének muzeumi kiállításai.

Kiemelkedő rendezvénye volt a muzeumnak a Kínai Iparművészeti Kiállítás, amelyet belépőjeggyel 22.887 fő látogatott meg. A

Magyar Rádió riportereit Lajos Árpád megyei utjukon két alkalommal elkísérte. A muzeum egyre tevékenyebb munkásságát bizonyítja az a nagy érdeklődés, ami a muzeumi kiállítások iránt megmutatkozott. Amíg a felszabadulásig 6.100 látogató jelentette a csúcst, addig ez a szám 1953-ban 30.000, 1954-ben 90.000, 1955-ben 80.000 fölé emelkedett. Ezek a számok igen érzékeltethetően bizonyítják, hogy mit jelentettek a népi demokrácia adta lehetőségek, s azt is, hogy mi a muzeum szerepe a népművelési munkában. Komáromy igazgató azt a tanulságot vonta le a kiállításokkal kapcsolatban, hogy Miskolcon a muzeum korlátolt kiállítási lehetőségei nem engedik meg azt, hogy az egyes tudományágak állandó kiállításai sokáig fennálljanak, mert ha a muzeumba közönséget akarnak hozni, mindig újabb anyaggal kell az érdeklődést felkelteni és kielégíteni. Az ilyen kiállítások látogatószáma 1-2 hónap alatt eléri, sőt túlhaladja a 10.000-et.

Közönségmozgató és nevelő hatása volt a Muzeumi Bizottság titkára, Zsadányi Guidó cikkének, mely az Észak-Magyarország szeptember 19.-i számában jelent meg „A miskolci Herman Ottó Muzeum eredményei és hiányai” címmel s amely megemlékezett a muzeum ismeretterjesztő és tudományos munkájáról; aláhuzta, hogy a képzőművészeti kultúra szolgálatában milyen nagyszerű eredményeket ért el a kereteit évtizedekkel ezelőtt kinőtt muzeum, végül felvetette egy új muzeumépület építésének kérdését. A Muzeumi Bizottság több alkalommal foglalkozott az új muzeumépület helyének kijelölésével, ami a városrendezési munkák miatt sürgőssé vált. A Városi Tanácsnál is kialakult az a vélemény, hogy az új muzeum helye csakis a város reprezentatív helyén, az Ávas északi oldala, a városi és megyei tanácsházak és a megépítendő nagyszálló által kialakított téren lehet.

Kimagasló ünnepi eseménye volt a muzeumnak a szovjet parlamenti küldöttség 12 tagjának 1955. november 25.-i látogatása.

Komáromy működésének kimagasló eredményét bizonyítja a muzeum által közreadott Muzeumi Évkönyv, a Muzeumi Közlemények, valamint a Muzeumi Füzetek sorozatos megjelentetése. A szerkesztő-

igazgató több igénynek kívánt eleget tenni: a muzeum tudományos feladatainak, népművelő feladatainak, az idegenforgalom szempontjából fontos műemléki ismertetéseknek és a muzeum iránti érdeklődés felkeltésének. Ugyanakkor helyet biztosított a korszerű helytörténeti ismertetéseknek és forrásanyagoknak. (A TTIT kiadványa a Borsodi Szemle csak 1956-ban jelent meg kezdetben H.Szabó Béla, 1958-tól Komáromy és Sárközy Andor társszerkesztésében.

A helytörténeti raktárban nagy mozgatót igényelt a Nemzetközi Muzeumi Hétre megnyitott „Miskolc története” c. kiállítás 1036 darabot kitevő anyagigénye. Az 1956-os kiállítások csak 33.000-es közönséget vonzottak. Bebizonyosodott, hogy a muzeumi törzsanyagból rendezett kiállítások alig vonzzák a közönséget.

Az októberi ellenforradalmi események a muzeum épületében, a gyűjteményekben nem okoztak kárt. Az év utolsó negyedében a muzeumot ugyan nem zárták be, de a rend biztosítása végett csupán iskolai csoportoknak adtak lehetőséget a várostörténeti kiállítás megtekintésére.

Kalitz Nándor régész 1957. augusztus 5-én kezdte meg működését. Pár hónappal korábban ide nyert kinevezést Thoma Andor biológus. Tehetséges muzeológusként mutatkozott be; miskolci időszakában a párizsi L'Antropologie c. szakfolyóirat két tanulmányát közölte.

Az épület előtt elhelyezett Herman Otto szobor - Medgyessy Ferenc alkotása - leleplezése 1957-ben történt meg. Erre az alkalomra tatarozták a muzeum épületét és rendezték az előtte levő teret.

Komáromyt a Megyei Pb. 1958-ban megbizta a Tanácsköztársaság Borsodi Emlékalbuma, továbbá a Megyei Tanács által kiadott Műemléki Album szerkesztésével. Ő irányította a város által 1959 tavaszán megjelent MISKOLC c. városismertető könyv munkaközösségének munkáját. A kiadvány a város történetére vonatkozó új

források tömegét nyitotta meg. Az ide vágó - latinból, németből fordított - oklevélananyag kb. 600 oldalra tesz ki, a fénykép-negatív és kópia anyag 300 darabot. Fontos eredménye a gyűjtésnek: a Miskolc feudális és kapitalista társadalmára vonatkozó anyag új feltárása, a város fejlődésének az eddigiektől eltérő új szakaszokra való bontása, a dialektikus történeti módszer alapján új gazdaságtörténeti, társadalmi és topográfiai meghatározások lehetősége, a város gazdag munkásmozgalmának, a Tanácsköztársaság emlékeinek majdnem maradék nélküli felgyűjtése, szocialista fejlődésünk regisztrálhatósága.

Lajos Árpád szervező munkája következtében a megye 7 járásából 42 vidéki munkatárs jelentkezett néprajzi, helytörténeti kutató munkára. Bodgál Ferenc megszerezte Istvánffy Gyula 1872-1912 közötti Palóc Népköltési Gyűjteménye kéziratát, továbbá a Kolumbán Lajos helytörténeti munkásságára vonatkozó anyagot az 1930-as évekből. Kalitz Nándor 1958-ban felvételt nyert aspiranturára, s Budapestre helyezése után a múzeum régész nélkül maradt.

Az 1959-es év legnagyobb produkcióját a „40 éves a Tanácsköztársaság” c. kiállítás jelentette. Jelentős volt a miskolci Rákóczi ut 2. sz. alatti lakóház műemléki restaurálása folyamán végzett leletmentés, amely a város településtörténetére vonatkozó értékes adatokat szolgáltatott. A másik jelentős kutatást - ugyancsak Komáromy vezetésével - a diósgyőri vár rondellájában végezték. Ugyanebben az évben Bodnár József (Gilgora Road, Torontó, 12. Ont.) - a szakértők megállapítása szerint - 200-250.000 forint értékű bélyeggyűjteményt ajándékozott Bélyegmúzeum céljára. Felfektették a régészeti adattárat, s ennek során kiderült, hogy a megye 364 községe és városa közül 337 bír régészeti leletanyaggal.

1961. első hónapjaiban komoly bajok jelentkeztek. Az egyik terem korhadt mennyezetgerendázata megroggyant, biztonsági támaszszal kellett ellátni. Közben megindult az emeleti kiállítási helyiségek 1793-ban felrakott fafödémének vizsgálata. Ennek

eredménye alapján a kerületi építési csoport 1961. április 10-i határozatával a muzeum üzemeltetését azonnali hatállyal beszüntette. A helyreállítási munkák a következő évre is áthúzódtak, de a belső térések parkettázása, korszerű világítás létesítése révén épületünk európai színvonalu lett. Ez évtől 300 fölé emelkedett a külföldi kapcsolatok száma a szocialista és a tőkés országokkal.

A könyvtár rendezése céljából félállású munkaerőként Zsadányi Guidót alkalmazták. A muzeológusok száma 1962. szeptember 1-vel Kemenczei Tibor és Vég Katalin régész-muzeológusokkal szaporodott. Kemenczei igen eredményesen mutatkozott be, mert „Adatok Észak-Magyarország késő bronzkori történetéhez” címen 433 oldalas doktori disszertációt írt. 1962-ben szervezték meg először a Muzeumi Hónapot, amely immár hagyománnyá válik. A hosszan tartó építkezések miatt újból szükségessé vált a Muzeumbarátok Körének megszervezése, ami október 8-án történt meg. A Muzeumi Hónap alkalmával a Megyei Tanács vetélkedőt rendezett.

1962-ben történt meg a muzeum megyei tanácsi kezelésbe adása. A Tanács nyomban megoldotta a két régész státusának kérdését, renováltatta a lillafüredi Herman Ottó villát. Kilián István mellékállásban került a muzeumhoz. 1963. december 8-án Megay Géza személyében egy régi, szorgalmas, értékes munkatársát veszítette le a muzeum. Négy évtizedes működése emlékezetes szakasz a muzeum történetében.

1964. március 2-án megalakult a Legujabbkori Történelmi Bizottság, amely céljának tekinti a legujabbkori történelmi anyag gyűjtését, tudományos feldolgozását. Tagjai hozzákezdtek a miskolci csatában résztvevők, továbbá a megye területén élő valamennyi veterán felkutatásához. A muzeum feladatává vált a felszabadulásunk 25. éves jubileumán kiadandó Borsod megye monográfiája c. mamutkiadvány munkálatainak lebonyolítása és fedezetének biztosítása. A mű elkészült, ez év november 1-én került nyomdába.

1962 nyarán a tanácsi kezelésbe vétellel egyidejűleg létrehoz-

ták a Borsod-Abauj-Zemplén megyei Múzeumok szervezetét s a Herman Ottó Múzeumot tették meg a megye múzeumiügyének irányítójává. A Megyei Szervezetből a Magyar Nemzeti Múzeumhoz csatolt sárospataki Rákóczi Múzeum és a monoki Kossuth Emlékmúzeum kimaradt. A vidéki múzeumok anyaguk bemutatásán kívül elsősorban anyagyűjtési feladatokat látnak el.

1964. május 17.-én nyitották meg a „Megyénk története” c. állandó kiállítást. 1965 legkiemelkedőbb eseménye „A 600 éves Miskolc” c. kiállítás a Déryné ut 5. sz. alatti kiállítási csarnokban. Megrendezése széles perspektívát nyújtott a város múltja iránt érdeklődő nagyközönségnek és a tanuló ifjuságnak.

1966 novemberében a tudományos kutatók állománya Bodó Sándor fiatal helytörténésszel gyarapodott. Működésével már ez évtől kezdve új tartalmat nyert a kollektív tudományos munka.

1967 áprilisában nyugalomba vonult Gajda Imre, a múzeum rendkívül értékes, tevékeny restaurátora, aki bámulatossá rekonstruáló érzékkel, tudással, hihetetlen nagy munkabírással támasza volt a tudományos kutató kollegáknak.

Ez év augusztus 23.-án következett be a múzeumépület történetének eddig legdrámaibb pillanata: az északnyugati épületszárny falazatának beomlása. Az omlás nem követelt emberáldozatot, mert hajnalban következett be, de a földszinti raktárban elhelyezett várostörténeti gyűjteményanyag közel 80 százaléka elpusztult. A megyetörténeti kiállítást be kellett zárni, újbóli megnyitásáig több mint egy év telt el.

Komáromy József megyei múzeumigazgató 1968. november 1.-vel nyugalomba vonult. Helyénvalónak érezzük másfél évtizedes működésének rövid méltatását. Kétségtelen, hogy új korszakot nyitott intézményünk történetében. Legnagyobb érdeme a korszerűsítés terén végzett uttörő munkássága: a múzeum külső és belső rendjének ismételt helyreállítása, európai szintű arculatának megteremtése, a publikációs színvonal magas fokra emelése. Kima-

gaszló érdeme a szocialista dokumentáció archivumának felfekete-
tése (1954-től, tehát megelőzött más muzeumokat), amivel a mun-
kásmozgalmi szakirodalom alapját vetette meg. Jelentősége: a
tudományos irodalmi életben a humán bázis megteremtése tájegy-
ségünkön. A Muzeumi Hétfők bevezetésével a muzeum hőskorában
szórványosan jelentkező előadásokat 1955-től szerveztette, tette,
mintául szolgálva a Pécs-Baranyában bevezetett Muzeumi Szerdák-
nak. Az esztétikai, képzőművészeti nevelés területén komoly
eredményeket ért el.

Személyemben kapott a muzeum új igazgatót ez év február 16.-án.
Addig is a kollektiva legidősebb tagja Lajos Árpád muzeológus
- működésem óta tudományos főmunkatárs - kapott megbízást az
intézmény ideiglenes vezetésére. Rövid vezetői ideje alatt vég-
rehajtotta a felsőbb szervek utasításait, előkészítette a muze-
um átadását.

A muzeum fennállásának első 45 éve alatt sem a ferencjózsefi,
sem a horthysta rendszerben nem gondoltak arra, hogy a muzeum
dolgozóinak munkásságát elismerjék, pedig szinte a semmiből te-
remtették meg a muzeumot. A felszabadulás után kormányzatunk
megyei és országos vezetői azonban már felfigyeltek muzeumunk
tudományos és népművelő munkájára és az e téren kiemelkedő mun-
katársakat elismerésben, kitüntetésben részesítették. Lelkesítő
és fényes példa volt annak a Leszih Andornak az elismerése, aki
45 évig működött mint muzeumigazgató, azonban a jól megérdemelt,
méltó kitüntetést nyugalomba vonulása után kaphatta meg a „Szo-
cialista Kulturáért” kitüntetés formájában. Komáromy József
1955-ben „Szocialista Munkáért Érdemérmét”, majd nyugalomba vo-
nulásakor 1968 őszén a „Szocialista Kulturáért” kitüntetést
kapta. Megay Géza 1962-ben „Munka Érdemérem”, Lajos Árpád 1951-
ben „Szocialista Kulturáért” kitüntetést, 1966-ban pedig a Mun-
ka Érdemrend bronz fokozata kitüntetésben részesült. 1969. októ-
ber 1.-én pedig fiatal munkatársunk Dr. Kemenczei Tibor kapta
meg a „Szocialista Kulturáért” kitüntető jelvényt.

Muzeumunk mai helyzetét néhány - az 1968. év teljesítményére vonatkozó - adat alapján érzékeltethetem:

a 19 megyei muzeumi szervezet között
a muzeumok száma szerint a 3.
a muzeológusok száma szerint a 14.
a céltámogatás összege tekintetében az utolsó helyen állunk.

A teljesítményt illetően:

a restaurálás tekintetében a 11.
a konzerválás tekintetében a 9.
a tárgy-tisztítás tekintetében a 3.
a muzeumban tartott előadások száma szerint a 10.
a muzeumon kívül tartott előadások száma szerint a 4.
tud. dolgozataink, kiadványaink számával a 4. helyen állunk.

Ezt nyújtjuk megyénknek és városunknak.

Zádor Tibor

Az 1969. évi szakmai felmérés néhány tapasztalata

A Muzeumi Főosztály 1969 nyarán a muzeumok szakszemélyzetének felkészültségére és munkásságára vonatkozó kérdőíves felmérést végzett. A megkérdezés az ország valamennyi muzeumban dolgozó muzeológusra, könyvtárosra, restaurátorra és preparátorra terjedt ki, beosztásukra és alkalmaztatási minőségükre való tekintet nélkül. A kérdőíven feltett 23 kérdés zöme tények, csekély hányada vélemények iránt érdeklődött.

A felméréssel párhuzamosan készítették az országos muzeumok, és a megyei muzeumi szervezetek vezetői intézményük negyedik öt éves tervidőszakra vonatkozó személyi fejlesztési tervét. A két feladat szorosan kapcsolódott egymáshoz, hiszen a távlati tervezés alapja az adott helyzet számbavétele. Ezért tulajdonképpen kettős céllal kerültek a kérdőívek is az intézmények vezetőihez, akiknek közreműködésével 772 egyéni és 32 helyileg összesített adatszolgáltatás készült. Ezek értékelése alapján adhatjuk közre most a muzeumügy szakkáder-helyzetére 1969-ben érvényes jellemzőket.

Az adatok kezelésénél néhány lényeges szempont figyelembe vétele kívánatos. A létszámadatok pl. elsősorban tájékoztató jellegűek, belőlük messzemenő következtetéseket nem lehet levonni. Viszont kétségtelenül felhívják a figyelmet egy esetleges további elemzés érdemességére.

A szakmai felkészültségről olyan megállapításokat lehet tenni az adatok segítségével, amelyek főként a követelményekre vonatkoznak (pl. tudományos fokozatok, arra való aspirációk stb.). Ezek az adatok a rokon pályákkal való összehasonlításra is alkalmasak.

A tudományos munkára általában vonatkozó adatok értékelését - a fejlődés lemérhetősége érdekében - ki kell egészíteni a korábban készült kimutatások, jelentések hasonló adatainak tanulmányozásával.

A munkakörülmények vizsgálatánál az intézmények egymással való összehasonlítása reálisabb helyzetképet ad, mint a szakágak egymáshoz viszonyítása. Viszont csakis az egész szakterületre vonatkozó - tehát a szakágakat külön-külön kezelő mérés a korrekt a tudományos publikációk, más tudományos munkák, és a tudományos egyesületi tagságok vonatkozásában. Itt is teljesebbé teszi a helyzetképet a korábban készült jelentések, kimutatások adataival való egybevetés.

A más szakterületekkel való összehasonlítást teszik lehetővé a muzeumi szakemberek társadalmi szerepére vonatkozó kérdésre kapott válaszok is. Alapot ad a felmérés a vállalás és a megterhelés, a szorosabban vett politikai aktivitás, a társadalom oldaláról az elvárások és az elismerés mértékének megrajzolásához is. A társadalmi aktivitás teljesebb megítéléséhez azonban az adatokon kívül további - elsősorban a személyes megbeszélések során nyerhető - információk is szükségesek.

Saját helyzetük megítéléséről a megkérdezettek két válaszban vallanak (- szakképzettségének megfelelő munkát lát-e el?, - elégedett-e munkakörülményeivel?). A szakterületre általánosítható megállapítások megfogalmazásához a válaszok önmagukban nem teljesen elegendők, az e kérdésekre kapott adatokat más szakterületek hasonló adataihoz kell viszonyítani, hogy tényleg beszédesebbek legyenek.

+ + +

A felmérés eredményeinek, tapasztalatainak közérdekű ismertetését folyamatosan kívánjuk elvégezni. Az alábbiakban a létszámadatokat, néhány szakmai és egy társadalmi vonatkozású kérdés, továbbá az egyik személyes vélemény feldolgozásának eredményeit tesszük közzé.

1./ Létszámadatok

Életkori megoszlás: a szakemberek zöme (47.5 %) a középkorúak (35-55 év) csoportjába tartozik, a fiatal korosztályt (35 év alattiak) 36 %, az időseket (55 év feletti) 16.2 % képviseli.

Az országos átlaghoz az országos muzeumok személyi összetétele hasonlít a leginkább. A megyei muzeumi szervezetekben a fiatalok számaránya megközelíti az 50 %-ot, de 60 éven felüli munkatársakat is a megyei muzeumi szervezetek alkalmaznak a legnagyobb százalékban.

Nemek szerinti megoszlás: országosan 57.2 % - 42.8 % az arány a férfiak javára. A nők száma az országos muzeumokban magasabb az országos átlagnál: 55 %. A megyei muzeumi szervezetek létszámában 68.5 % férfi, 31.5 % nő, a szakmuzeumok létszámában 73 % férfi és 27 % nő dolgozik.

Státusz szerinti megoszlás: országosan 87.0 % a kinevezett, 5.5 % az időszaki, és 7.5 % a részfoglalkozású alkalmazott. Az átlagtól jelentősen csak a megyei muzeumi szervezetekben működő részfoglalkozásúak aránya tér el: ez 18.1 %.

2./ Szakmai létszamarányok (néhány kiemelt kérdés)

A megyei muzeumi szervezetek szakszemélyzetének (összesen: 232 fő) arányai:

muzeológus: 73.1 %; (régész: 22.0 %, történelem-szakos: 17.8 %, néprajz-szakos: 15.8 %, művészettörténet-szakos: 6.6 %, természettudomány-szakos: 4.8 %, műszaktörténet-szakos: 0.8 %, agronómus: 0.4 %, irodalomtörténet-szakos: 3.8 %);

könyvtáros: 2.1 %;

népművelő: 0.8 %;

restaurátor: 19.0 %;

egyéb: 5.0 %.

A szakmuzeumokban országosan a legmagasabb a történelem-szakos muzeológusok és a műszaki képezettségű muzeológusok száma (19.0 % ill. 13.5 %). Az „egyéb” kategóriába ezekben az intézményekben a szakemberek 7 %-a tartozik.

Könyvtáros országosan 40 fő (a szaklétszám 5.0 %-a) dolgozik a muzeumokban. Ez a szám nem azonos a szakképezettségrel rendelkezők számával. Szakképezett könyvtáros az országos muzeumok létszámában 23 fő (5.0 %), a szakmuzeumok létszámában 15 fő (13.0 %), a megyei muzeumi szervezetek létszámában 2 fő (0.8 %).

Muzeumi népművelőnek az egész szakterületen 4 dolgozó vallja magát: az országos muzeumokban 1 fő (0.2 %), a szakmuzeumokban szintén 1 fő, a megyei muzeumi szervezeteknél 2 fő (0.8 %).

A muzeológus létszám tervezett fejlesztésének arányai: a muzeumok fejlesztési terveinek a felmérés által jelzett állapottal való egybevetéséből a szakágak közötti jelenlegi arányok kissé mértékű megváltozása várható a tervezési ciklus végére (1975-re). 1.0-2.0 %-al csökken a régészek, a természettudomány-szakosok, az irodalomtörténet és a munkásmozgalomtörténet-szakosok hányada az összes muzeológusok között, 2.0 %-al nő az ujkori történet-, és 1.0 %-al a művészettörténet-szakosok száma. A népművelők - a tervek szerint - 4.7 %-os hányadukkal a legnagyobb létszám-gyarapodást érik el a tervidőszak végére.

3./ Tudományos fokozatok

Egyetemi doktori címmel országosan a muzeológusok 32.2 %-a rendelkezik (a magasabb fokozattal is rendelkezőket a magasabb kategóriákhoz soroljuk). Ezt a fokozatot 2-5 éven belül a muzeológusok további 28.3 %-a kívánja megszerezni (az országos muzeumoknál a muzeológusok 23.4 %-a, a megyei muzeumi szervezeteknél a muzeológusok 43.2 %-a).

Kandidátusi fokozatot országosan a muzeológusok 6.6 %-a ért el

(az országos muzeumokban 34 fő, a megyei muzeumi szervezeteknél 4 fő). Ezt a fokozatot 2-5 éven belül a muzeológusok további 21.8 %-a kívánja megszerezni (az országos muzeumoknál 25.6 %, a megyei muzeumi szervezeteknél 17.8 %).

A tudományok doktora: 14 fő (2.2 %) a szakterületen. Közülük 11 fő országos muzeumokban, 3 fő szakmuzeumokban működik.

Akadémikus: a szakterület 1 dolgozója.

A Művelődésügyi Minisztérium közvetlen felügyelete alatt álló muzeumokban a magasabb tudományos fokozatokat a legnagyobb számban a művészettörténet- és a természettudomány-szakos muzeológusok érték el.

A következő ötéves tervidőszakban országosan a muzeológusok 54.2 %-a tervezi egyetemi doktorátus, ill. magasabb tudományos fokozat megszerzését, közöttük a vezető beosztásúak 53.8 %-a. Utóbbi szám az országos muzeumokban dolgozó vezetők 48.0 %-ából és a vidéki muzeumi vezetők 72.0 %-ából tevődik össze.

4./ Nyelvtudás

Közép- vagy felsőfoku nyelvvizsgálóval a négy világnyelvből (orosz, francia, német, angol) vagy más nyelvekből 113 fő rendelkezik, a megkérdezettek 14.6 %-a. Nyelvvizsgát kíván tenni 2-5 éven belül az összlétszám 39.1 %-a.

A nyelvvizsgát tett muzeológusok arányszáma a legmagasabb a szakmuzeumokban: a megkérdezettek 19.0 %-a. Ezekben az intézményekben újabb nyelvvizsgát tervez a szaklétszám 47.0 %-a.

Az országos muzeumokban a szakmunkatársak 15.0 %-a tett nyelvvizsgát. Újabb nyelvvizsgát tervez a szaklétszám 40.9 %-a, a vezetők 30.0 %-a.

A megyei muzeumi szervezetek muzeológusainak 11.0 %-a tett nyelvvizsgát, 33.0 %-a kíván újabb vizsgát tenni. Itt a vezető beosztásúak 44.0 %-a áll a közelebbi jövőben nyelvvizsga elé.

Az idegen nyelvek használatának gyakorisági sorrendje és aránya: az országos muzeumokban, a szakmuzeumokban és a megyei muzeumi szervezeteknél legtöbbször a német nyelvet használják. A második helyen az országos muzeumokban a francia nyelv, a szakmuzeumokban és a megyei muzeumi szervezeteknél az orosz nyelv áll. A második idegen nyelv gyakorisága a 100-nak vett némethez képest az országos muzeumokban 51.0, a szakmuzeumokban 34.5, a megyei muzeumi szervezeteknél 43.0.

A harmadik helyen az országos muzeumokban (48.0) és a szakmuzeumokban (33.0) az angol szerepel, míg a megyei muzeumi szervezeteknél a francia (28.0).

Negyedik helyen áll az országos muzeumokban az egyéb nyelv (38.0), a szakmuzeumokban a francia (28.3), a megyei muzeumi szervezeteknél az angol (25.0).

A gyakorisági sorrendben az ötödik helyen az országos muzeumokban az orosz nyelv következik (26.0), a szakmuzeumokban és a megyei muzeumi szervezeteknél egyaránt az egyéb nyelvek csoportja (25.0, ill. 23.0). Az egyéb nyelvek között a megkérdezettek zöme az olaszt tünteti fel. Szerepel a felsoroltak közt néhány szláv nyelv, az eszperantó, és kevés keleti nyelv.

A nyelvtudás foka: Ha az olvasási fokot 100-nak vesszük a beszéd és előadási készség arányait a következő számok mutatják:

	<u>olvas</u>	<u>beszél</u>	<u>előad</u>
országos muzeumok	100	56	20
szakmuzeumok	100	53	13
megyei muzeumi szervezetek	100	39	10

Teljesen negatív választ a nyelvismeretre vonatkozó kérdésre a

muzeológusok 4.6 %-a adott. Az összes nyelvtudás komponenseiben sok az egy idegen - német - nyelven olvasó muzeológus.

5./ Tudományos egyesületi tagság

A hazai tudományos társaságokban viselt tagság a szakok létszámának %-os arányában a következő:

természettudomány	102 %	(Biologiai-, Rovartani-, Botanikai-, Földtani-, Parazitologiai-, Hidrologiai-, Anthropologiai Társaság ill. Szakosztály)
művészettörténet	96 %	(MRMÉT)
néprajz	87 %	(Néprajzi Társaság, Körösi Csoma Társaság, Agrártudományi Egyesület)
régészet	86 %	(MRMÉT, Ókortudományi Egyesület)
történelem	31 %	(Magyar Történelmi Társulat)
irodalomtörténet	27 %	(Irodalomtudományi-, Nyelvtudományi Társaság).

Külföldi egyesületi tagságok (a szakok létszámának %-os arányában):

régészet	21.3 %	(26 tagság, ebből 3 vidéki muzeumban)
természettudomány	18.8 %	(16 tagság, ebből 4 vidéki muzeumban)
művészettörténet	17.5 %	(17 tagság, ebből 1 vidéki muzeumban)
néprajz	10.0 %	(8 tagság, ebből 1 vidéki muzeumban).

A műszaki muzeológusok közül 3 fő, a történelem-, az irodalomtörténet-szakosok és a restaurátorok közül, valamint az egyéb kategóriába sorolható szakemberek közül 1-1 fő, a könyvtárosok közül 2 fő tagja külföldi tudományos egyesületnek.

A tudományos egyesületi tagság megoszlása a muzeumok kategóriái szerint a muzeológus létszám %-ában (hazai és külföldi együtt):

országos muzeumok	60.0 %	(a BTM nélkül: 75.4 %)
megyei muzeumi szervezetek	51.3 %	
szakmuzeumok	42.0 %	

Az országos muzeumok között - a saját muzeológus létszámhoz viszonyítva - az egyesületi tagok száma a legmagasabb a Néprajzi Múzeumban (72.3 %), az Iparművészeti Múzeumban (68.2 %) és a Szépművészeti Múzeumban (60.8 %).

Az egyesületi tagságok tekintetében a nagyobb megyei muzeumi szervezetek közül a Fejér- és a Baranya-megyei áll az első helyen.

6./ Társadalmi elismerés

Kormánykitüntetésben a szakterület dolgozói a kérdőíven feltüntetett időszakban (20 év) 57 alkalommal részesültek, mégpedig az országos muzeumok és a megyei muzeumi szervezetek egyenlő arányban. A vezető beosztású kitüntetettek között a megyei muzeumigazgatók nagyobb számban (64.7 %) szerepelnek, mint az országos muzeumok vezetői (43.7 %).

Miniszteri kitüntetésben vagy dicséretben a szakterület dolgozói ugyanezen idő alatt 311 esetben részesültek. Ebből a megyei muzeumi szervezetek és az országos muzeumok részesedési hányada ismét azonos, a vezetőknél viszont - a kormánykitüntetésekhez képest - fordított a helyzet: az országos muzeumok vezetői 31.2 %-ban, a megyei vezetők 10.2 %-ban részesültek miniszteri kitüntetésben, ill. dicséretben.

Az összes kitüntetések 62.5 %-át 1961 és 1968 között kapták a jutalmazottak.

Más magasrangú kitüntetésről (pártkitüntetés, katonai kitüntetés, előző munkahelyen kapott kitüntetés, művészeti díj, stb.) a megkérdezettek 41 esetben számolnak be.

7./ A dolgozók véleménye a munkafeltételekről (egy kérdés alapján):

Teljes mértékben elégedett a munkafeltételekkel a megkérdezettek 31.8 %-a, nagymértékben elégedett 37.0 %, kismértékben 21.3 %, a kérdésre nem válaszol 10.9 %. A kétharmados pozitív vélekedés a más szakmákkal való összehasonlítás nélkül is értékes ítéletnek minősíthető a szakterületről.

A negatív válaszok aránya a legmagasabb a megyékben: 28.4 % (nem válaszol 10.0 %). Ugyanitt a vezetők még kevésbé elégedettek munkakörülményeikkel: 55.5 % tartja „kismértékben” kielégítőnek helyzetét.

A munkafeltételekre vonatkozó válaszok megoszlása a muzeumi kategóriák szerint a következő:

	pozitív	negatív	nem válaszol
országos muzeumok	76.4 %	18.4 %	5.2 %
megyei muzeumi szervezetek	61.6 %	28.4 %	10.0 %
szakmuzeumok	54.9 %	18.0 %	27.0 %

A megyék közül a legkiegyensúlyozottabbnak ítéltető a helyzet a válaszok alapján Baranya és Szolnok megyében, elégedetlenek a munkatársak Bács, Veszprém és Zala megyében, teljesen negatív a vélekedés Hajdu megyében (1969-ben!).

Az országos muzeumok közül a legtöbb pozitív választ a Nemzeti Muzeumban adták a dolgozók (87.7 %), közel ennyit a Természet-tudományi Muzeumban (85.8 %) és a Budapesti Történeti Muzeumban (85.3 %). Feltűnően sok a negatív válasz a Petőfi Irodalmi Muzeumban (63.2 %).

A szakmuzeumok között kiemelkedően jó helyzetet jeleznek a dolgozók a legtöbb kis intézményben és zömmel közepesnek ítélik helyzetüket a nagy szakmuzeumok dolgozói.

Mészáros Márta

A II. Naiv Művészeti Triennálé Pozsonyban

A legutóbbi évtizedekben a képzőművészet új irányzata: a naiv művészet keltette fel mind a művészetet kedvelők, mind a szakemberek érdeklődését. Ezzel a fogalommal jelölik általában azt a művészeti irányzatot, amelyet sem a hivatásos vagy „magas” művészeti ágak közé, sem a spontán primitív művészet vagy népművészet kategóriái közé nem lehet besorolni, ugyanakkor lényegesen tartalmasabb, művészibb és többlet nyújtó, mint az iskolázatlan amatőrök alkotásai. A naiv művészet fogalma, határa és tartalma tulajdonképpen nem kellően tisztázott és valószínűleg ez a tény is hozzájárult ahhoz, hogy a legutóbbi évtizedekben a művészeti muzeumok is világszerte felfigyeltek e művészeti irányzat értékeire, és e kategóriába sorolható művekkel gyarapították gyűjteményeiket.

A Naiv Művészeti Triennálét a pozsonyi Szlovák Nemzeti Galéria kezdeményezte azzal a céllal, hogy a művészettörténetileg alig számontartott naiv művészet bemutatásának, kutatásának és publikálásának központja legyen. Az alapokmányban kitűzött és minden Triennálén kiosztásra kerülő díjakkal nemcsak a kiállító művészeket szándékoztak további munkára sarkalni, hanem azzal, hogy a kiállítandó nemzeti gyűjteményekre és a benyújtott elméleti tanulmányokra is díjakat tűztek ki, a naiv művek gyűjtését, illetőleg a naiv művészettel kapcsolatban felvetődött és eddig jórészt megválaszolatlan kérdések tudományos elemzését is szorgalmazták.

Az elhatározást követően rendezték meg 1966-ban az I. Naiv Művészeti Triennálét, amelynek egyértelmű nemzetközi sikere igazolta a kezdeményezés helyességét. Az ezév szeptemberében megrendezett II. Triennálén, amely a helyreállított pozsonyi vár

impozáns termeiben kapott helyet, 23 ország vett részt. A szocialista országok közül Csehszlovákia, Jugoszlávia, Lengyelország, Magyarország és Románia, az európai kapitalista országok közül Ausztria, Belgium, Ciprus, Franciaország, Hollandia, Nagy-Britannia, Német Szövetségi Köztársaság, Norvégia, Olaszország, Spanyolország, Svájc és Svédország, a tengerentuli országok közül Brazília, Kanada, Kuba és Mexikó, Afrikából Tunézia és Nigéria képviseltette magát. A résztvevő országok impozáns száma, a kiállított több mint 600 mű lehetőséget nyújtott a szakembereknek és az érdeklődőknek arra, hogy világviszonylatban felmérjék a naiv művészet színvonalát, fejlődésének irányát, továbbá kapcsolatát az ugynevezett „magas” művészettel, továbbá a primitív művészettel és a népművészettel. A nagy seregszemlén hazánkat az algyői származású, jelenleg Szegeden élő parasztfestő, S ü l i A n d r á s 30 (zömében magánkézen levő) műve képviselte, melyeket a szegedi Móra Ferenc Múzeum megbízásából Moldován Domokos gyűjtött össze.

A II. Triennálé ünnepélyes megnyitására 1969. szeptember 18-án került sor, melyen a helyi állami- és pártvezetőkön kívül a diplomáciai képviselők tagjai, a helyi és a külföldi sajtó, a rádió és a TV képviselői is résztvettek. Természetesen ott voltak a nemzetközi zsüri tagjai és a nemzeti gyűjtemények vezetői és rendezői is. Dr. K a r e l V a c u l i k, a Szlovák Nemzeti Galéria igazgatója üdvözlő szavai után S t e f a n T k a c, a Triennálé szervezője mondott ünnepi beszédet. Ezután Dr. K u r t M a r t i n professzor, a zsüri rangidős tagja hirdette ki a zsüri döntését az odaitélt díjakról. Az ünnepélyes megnyitó szlovák folklór műsorral zárult.

A nemzetközi zsüri (amelynek tagja volt Bálint Endre festőművész is) döntése szerint a Triennálé első díját: a naiv művészet „atyjáról” elnevezett „Henri Rousseau” díjat, 10.000 cseh korona értékben I v a n R a b u z i n jugoszláv naiv festő nyerte el. Örömmel értesültünk arról, hogy a 7.000 koronás második díjat S ü l i A n d r á s kapta meg. Ugyancsak második díjat kapott E r i c h B o e d e c k e r nyugatnémet, és

O n d r e j S t e b e r l e szlovák naiv művész is. A zsüri különböző díjakkal jutalmazta még a holland, az olasz és a kanadai nemzeti gyűjtemények összeállítóit, és B o r i s K e l e m e n jugoszláv kutatót elméleti munkásságáért. (A művészeti díjak odaitélésével kapcsolatos döntéssel a külföldi szakemberek egy része nem értett egyet. Szerintük S ü l i A n d r á s jogosan pályázotta nagydíjra és B o e d e c k e r érdemtelenül kapott második díjat. S ü l i A n d r á s kivételes képességeit, képei művészi színvonalát egyébként mindenki elismerte, ezt a kiállítás megnyitásán, majd a következő napokban a külföldi szakemberek gratulációiból, a külföldi meghívásokból és az újságírók érdeklődéséből is lemérhettük.)

S ü l i A n d r á s 1897-ben született Algyón, Csongrád megyében. Hat elemi végzet, majd 18 éves koráig mezőgazdasági munkás, napszámos volt. Résztvett az I. világháboruban, majd fogságba esett. Egyéves fogság után hazatért Algyőre, ahol földművesként élt 1938-ig. Ekkor Szegedre költözött és azóta is ott él. Gyermekkorától rajzolt és festett. Összegyűjtött és a Triennálén bemutatott képei 1933-38-ban készültek. Magyarországon ebben az időben indult meg az ugynevezett „őstehetségek” felkutatása; S ü l i A n d r á s t is felfedezték, képeit az őstehetségek boltjában árusították. Művei hamar felkeltették az érdeklődést. Képein sajátos módon ötvöződnék az algyői falukép valóságának és a képzeletnek elemei, életének megtörtént eseményei, az algyői ház, a szobája, a baromfiudvar, az algyői templom belseje, a körmenet, a Tiszán uszó hajók, tutajok, a fellobogózott algyői vasutállomás a vonatokkal. Egy-egy témát több variációban is megfestett. Az elismerés és az erkölcsi siker ellenére művészi pályája mégis kettétörött. Budapestre küldött képei után nem kapta meg a várt honoráriumot és elkedvetleneedett. A birtokában levő képeket algyői házának udvarán halomba rakta és elégette. 1938-ban Szegedre költözött, Algyőre sohasem tért vissza többé és a festést is abbahagyta. Megmaradt képei közül ezideig 33 képet sikerült felderíteni. A pozsonyi I. Triennálén már 8 képe szerepelt, első gyűjteményes kiállításának bemutatására a szegedi Móra Ferenc Múzeum vállalkozott

1968-ban. A most bemutatott 30 mű voltaképpen S ü l i A n d r á s torzóban maradt életműve. A S ü l i A n d r á s életére és művei sorsára vonatkozó adatokat M o l d o v á n D o m o k o s bocsátotta rendelkezésemre, akinek ezuton is köszönetet mondok.

A II. Naiv Művészeti Triennálén kiállító országok anyagát áttekintve az összegyűlt szakemberek vegyes benyomásaiknak adtak hangot. Immár hagyományosnak tekinthető módon ebben az évben is a naiv művészetklasszikusainak művei (B o m b o i s, S e r a p h i n e, B e a u c a n t, V i v i n) nyitották meg a kiállított művek sorát. Sajnos a klasszikusok közül most is hiányoztak Kelet-Európa művészei, így a gruz P i r o s z m a n a s v i l i is. A francia gyűjteményben nem találtuk a nagy elődök folytatóit. Ismét remek anyagot hoztak a jugoszlávok, gyűjteményükben a nagydíjat nyert R a b u z i n finom álom-képein kívül megtaláltuk a már-már klasszikusként értékelhető „H l e b i n e-iskola” képviselőit, G e n e r a l i c, B u k t e n i c a és a nyáron elhunyt E m e r i k F e j e s műveit. A nagyszámu csehszlovák gyűjteményből kiemelkedtek a II. díjas S t e b e r l e bibliai témájú képei. A románok első ízben jelentkeztek a Triennálén, köztük a moldvai kovácsmester P o p nagy sikert aratott szép kő szobraival. A nyugat-európai gyűjtemények vizsgálatakor megoszlott a szakemberek véleménye. Kelet-európaiktól elütő jellegűek a művészek életformája, társadalmi helyzete által meghatározott erkölcsi rendjük, szellemiségük folytán ezek az alkotások aligha sorolhatók a naiv művek közé. Néhány szép képet láttunk a brazil, a kubai és a mexikói anyagban és mindenkinek kellemes meglepetést okozott a nigériai gyűjtemény sajátos ize, erőteljes kifejezési formái.

Végeredményben a kiállító művészek három csoportba oszthatók. Az első csoportba sorolhatók Közép- és Kelet-Európa naiv művészei (magyar, csehszlovák, jugoszláv, román, lengyel), akiknek tulnyomó többsége földművelő életmódot folytat és akik olyan területeken éltek, ahol a téralkotó népművészeti ágak egyértelműen funkcionális jellegénél fogva a festészet - legalábbis a

legutóbbi 100 évben - nem tartozott a népművészet hagyományos kategóriái közé. A második csoportba tartozik a nyugat-európai kiállítók többsége. Műveik egy részénél letagadhatatlanul jelentkezik a „magas-művészet” különböző stílusirányzatainak a hatása. Másoknál nem nehéz felfedezni a polgárosodás következtében az utóbbi száz évben elterjedt és népművészetnek tekintett művészkedés (paraszt-festészet, fafaragás, stb.) jegyeit, azonban a művészek urbánus életformája, szellemisége által determinált témákkal és kifejezési formákkal. A harmadik csoportba sorolnánk a tengerentúli és afrikai művészek többségét, akiknek művei kétségtelen tehetségről tanuskodnak. Értékelésük előtt azonban meg kellene vizsgálni művészetük kapcsolatát a helyi művészeti irányzatokkal és a helyi népművészet különböző ágaival.

A Triennáléhoz ebben az évben is több rendezvény csatlakozott. Mindenekelőtt meg kell említeni a Szlovák Nemzeti Galériában rendezett időszakos kiállításokat (gyermekrajzok, fogyatékos értelműek rajzai, Óceánia és Afrika művészete, szlovák népművészet), amelyek azokra az ugyancsak nem magas művészetként értékelhető kifejezési formákra, technikákra és pszichikai összetevőkre kívántak rámutatni, amelyek közel állanak a naiv művészethez, amelyekből a naiv művészet sajátos látásmódját és formavilágát kaphatta. A rendezvények sorához tartozott a várban rendezett „Nyugat-Szlovákia népművészete” című kiállítás, továbbá a nyugat-szlovákiai középkori emlékek bemutatása.

A Triennálé alkalmából rendezett tudományos szimpozion, amelyen mintegy 20 külföldi szakember vett részt, szeptember 19-én kezdődött. Az első napon a résztvevők együttesen megtekintették a kiállításokat, délután pedig filmvetítéseken vettek részt. Az I. Triennáléről készült csehszlovák film után jugoszláv, olasz, nyugatnémet és csehszlovák naiv művészekről készült filmeket láthattunk. Nagy sikerrel mutattuk be **M o l d o v á n D o m o k o s** három filmjét, amelyeket **S ü l i A n d r á s r ó l**, **D u d á s J u l i r ó l** és **B e n e d e k P é t e r r ó l** készített.

A tulajdonképpeni szimpozionra 20-án került sor. Programját három bejelentett előadás és azok megvitatása alkotta. Az olasz J o r i, a csehszlovák M i c k o és a jugoszláv K e l e m e n előadásai közül különösen az utóbbié keltett élénk érdeklődést és váltott ki nagy vitát. K e l e m e n, aki B i h a j l i - M e r i n és J a k o w s k i után harmadikként kísérelte meg ez évben megjelent szép kiadású könyvében, hogy a naiv művészetről eddigi ismereteinket összefoglalja, előadásában a naiv művészet fogalmi kérdéseivel, kritériumaival, határainak pontosításával foglalkozott. Az előadását követő vitában, amelyben holland, olasz, lengyel, csehszlovák, nyugatnémet, osztrák, svájci, francia és brazil kutatók vettek részt elsősorban abban a kérdésben mutatkoztak éles nézetkülönbségek, hogy vajjon a társadalmi környezet milyen mértékben determinálja a naiv művész mondanivalóját, témáit, kifejezési formáit? Más megfogalmazásban: az életük java idejét paraszttársadalomban eltöltő kelet-európai művészek munkái az agrár életmód, illetve az őket körülvevő társadalmi közeg miatt mások-e nyugat-európai, zömében ipari környezetben élő társaik műveinél? A vita e kérdésben és más kérdésekben is (fogalmi kérdések, határterületek problémái, kapcsolat más művészetekkel, stb.) lezáratlan maradt, a résztvevők nem jutottak közös álláspontra. A nyilvánvaló művészetfilozófiai nézetkülönbségeken kívül ez annak is tulajdonítható, hogy a téma elméleti vizsgálatának még nagyon is a kezdetén vagyunk. Ezért a szimpozion elhatározta, hogy a legközelebbi Triennálé alkalmával csak kiemelt rész-témák megvitatásának fog helyet adni (pl. iparosodás hatása a naiv művészetre; népművészet és naiv művészet kapcsolata; naiv művészet az ipari társadalomban és a nagyvárosokban; a naiv művészet és a modern művészet kapcsolata, stb.) és szorgalmazza naiv művészekről készült monográfiák kiadását. A Szlovák Nemzeti Galéria vállalta egy e témákkal foglalkozó Bulletin rendszeres kiadását, továbbá olyan dokumentációs központ létrehozását, amely az egész világról gyűjti és közreadja a naiv művészekkel kapcsolatos információkat. A Triennálé és rendezvényei több tanulsággal szolgáltak számunkra.

Mindenekelőtt az elért siker, S ü l i A n d r á s második díja arra kötelez, hogy a következő Triennálén jól kiválasztott anyaggal, jól felkészülve vegyünk részt. Kollégáink kutatásai azt sejtetik, hogy a magyar naiv művészet még rendelkezik a hazai és a külföldi közönség által felfedezésre váró tartalékokkal. A Triennálé arról győzött meg bennünket, hogy a siker eléréséhez megfelelő propaganda is szükséges (többnyelvű katalógus, színes film, dokumentációs anyagok). A nemzetközi megismerés és elismertetés eszköze az is, ha a következő években a magyar parasztfestőket minél több hazai és külföldi kiállításon népszerűsítjük.

A legtöbb szocialista és kapitalista országban külön muzeumot vagy gyűjteményt hoztak létre a naiv művészek munkáinak megőrzésére. A magyar naiv művészet iránti hazai és külföldi érdeklődés, továbbá az a tény, hogy a naiv művészetnek egyik hazai művészeti muzeum sem gazdája, sürgeti a magyar naiv művészeti galéria létrehozását. Az eddigi kezdeményezések (pl. Moldován Domokos részéről Kecskeméten) nem vezettek eredményre. A leendő muzeum munkatársainak lesz a feladata, hogy a magyar naiv művészek munkáit felkutassák, összegyűjtsék, tudományosan feldolgozzák és kiállításokon, publikációkban népszerűsítsék. A muzeum bekapcsolódhat majd azoknak a kérdéseknek a tudományos vizsgálatába is, amelyek megvitatása az eddigi ismeretek és előmunkálatok elégtelensége miatt a II. Naiv Művészeti Triennálén nem hozhatott eredményt.

Füzes Endre

Modellek a műszaki múzeumokban — a IATM budapesti konferenciája —

A műszaki és ezen belül a közlekedési múzeumoknak napjainkban egyik legnagyobb - és egyre növekvő jelentőségű - problémája a modellépítés. Ezért tűzte napirendre nemrég lezajlott budapesti konferenciáján a Közlekedési Múzeumok Nemzetközi Szövetsége (International Association of Transport Museums, IATM) ezt a témát.

I.

Az IATM a nemzetközi muzeumi élet új szervezete, amelynek megalakítását az ICOM 1968. évi kongresszusán (Köln-München) mondták ki. Korábban a közlekedési és postamúzeumok problémáit az ICOM 17. sz. Bizottsága gondozta, amely egyike az ICOM nemzetközi bizottságainak. Noha e bizottság az átlagosnál nagyobb aktivitást tanúsított, tagságának az a része, amely Európa legjelentősebb közlekedési muzeumi gyűjteményeit reprezentálja, elégedetlen volt az eredményekkel. Ezért határozták el egy önálló nemzetközi egyesület alapítását, amelynek tagjai - szemben az ICOM-mal, amelynek természetes személyek a tagjai - jogi személyek, azaz múzeumok. Az újonnan szervezett nemzetközi egyesületnek, az IATM-nak az alapszabályok szerint tagja lehet minden közlekedési és postamúzeum, továbbá más (műszaki, történeti, stb.) múzeum is, ha önálló közlekedési vagy postai osztálya (gyűjteménye) van. Az IATM önálló, független nemzetközi szervezet, amely azonban nem szakította meg kapcsolatát az ICOM-mal: a Szövetség egyben az ICOM 17. sz. Bizottságát is képezi és így résztvesz az összes múzeumok világszervezetének munkájában is. A Szövetséget az ICOM közgyűlésén a tíz tagú vezetőség tagjai képviselik.

Az IATM-nak jelenleg mintegy 120 tagja van, főként Európából,

de növekszik a tag-muzeumok száma a tengerentuli országokból is. Magyarországról eddig a Közlekedési Múzeum vett részt az ICOM 17.sz. Bizottsága tevékenységében; 1969-ben azonban kivülről a Postamúzeum és a Bélyegmúzeum is belépett az átalakított, új szervezetbe.

Az 1969 első felében lebonyolított választás során az IATM elnöke Dr. R. E. J. WEBER, a hágai Holland Postamúzeum igazgatója, titkára Dr. G. ALBRECHT, a Kölni Történelmi Múzeum igazgatója lett. A vezetőségben - Anglia, Franciaország, Norvégia, Olaszország, Svájc és az USA egy-egy muzeumi vezetője mellett - első ízben kapott helyet két szocialista ország: Lengyelország és Magyarország reprezentánsa.

Az újjáalakított szervezettől a közlekedési és postamúzeumok mértékadó intézményei és szakemberei azt várják, hogy munkája rendszeres és az eddiginél szakmailag elmélyültebb legyen, nyújtson konkrét segítséget a közlekedési muzeológia problémáinak megoldásához, fejlessze a tagmúzeumok közti kölcsönösen előnyös együttműködést. Ezért is mondták ki, hogy az IATM-nak intézmények (múzeumok) a tagjai, amelyek általában rendelkeznek a nemzetközi kapcsolatok fenntartásához és lehetőségeinek kihasználásához szükséges szellemi és anyagi erővel.

Az IATM az ICOM-mal egyidőben és ugyanazon a helyen tartja - 3 évenként - rendes közgyűlését; a rendes közgyűlések közt évenként rendkívüli közgyűléseket tartanak. Ugy érezzük, a budapesti Közlekedési Múzeum jó nemzetközi hírnevének tulajdonítható, hogy az 1968. évi kölni közgyűlésen - amikor az IATM megalakítását kimondták - az 1969. évi rendkívüli közgyűlés színhelyéül Budapestet választották és megrendezésére a Közlekedési Múzeumot kérték fel. Az új szervezet szakmai munkájának elmélyítését célozta az az elfogadott javaslatunk, hogy a közgyűléseket mindig nyilvános konferenciával kössék egybe, amely valamilyen, a közlekedési muzeológia szempontjából fontos témát dolgoz fel. A budapesti konferencián a vezetőség a „Modellek a műszaki múzeumokban” c. témát tűzte napirendre és a vonatkozó előadások ki-

dolgozására magyar előadókat kért fel. Ugy éreztük, ebben kifejezésre jutott a külföldi szakkörök elismerése a magyar Közlekedési Múzeum modell-gyűjteménye és általában a hazai modellezők munkássága, a vonatkozó elméleti és gyakorlati tevékenysége iránt.

Fentieken túlmenően az ICOM 17. sz. Bizottsága, illetőleg az IATM 1969. évi budapesti rendkívüli közgyűlése azért is nagyjelentőségű volt számunkra, mert első ízben történt, hogy ez a szervezet szocialista országban ülésezett. Ez lehetővé tette, hogy a szocialista országok közlekedési és postamuzeumai, valamint más, szakmailag érdekelt, főként műszaki muzeumai - amelyek eddig csak igen kis számban vettek részt e munkában - e szervezet tevékenységét jobban megismerjék és tevékenységébe nagyobb számban bekapcsolódjanak.

Ezt elősegítendő, a budapesti Közlekedési Múzeum 1969. június 25-27.-ére - ugyancsak első ízben ezen a szakterületen - munkatársaink által hívta össze az európai szocialista országok leginkább érdekelt muzeumainak vezetőit. Ezen az értekezleten 7 szocialista ország (Bulgária, Csehszlovákia, Lengyelország, Magyarország, NDK, Románia, Szovjetunió) 14 muzeuma képviseltette magát. Résztvevői egyhanguan megállapították, hogy az értekezlet régi hiányt pótol, és minden bizonnyal nagy lendületet fog adni a baráti országok szakmuzeumai szorosabb és intézményesebb együttműködésének. Ennek gyakorlati hatásai máris mutatkoznak. Magyar viszonylatban pl. nagyjelentőségű, hogy megállapodás jött létre a moszkvai Polytechnikai Múzeum és a budapesti Közlekedési Múzeum közt: 1970 őszén Moszkvából úrhajózási kiállítást küldenek Budapestre, amelyet mi 1971-ben autóbusz- és teherautó-modell kiállítással viszonzunk. Az értekezlet a baráti országok szakmuzeumai együttműködésének sok más lehetőségét is feltárta. Elhatározták továbbá, hogy e munkaértekezleteket a jövőben évente megtartják; a legközelebbi előreláthatólag az NDK-ban lesz, 1970 nyarán. Végül fontos eredménye az értekezletnek, hogy előkészítette a szocialista országok érdekelt muzeumai nagyobb arányú belépését az IATM-ba.

II.

Az IATM 1969. szeptember 7-12. közt megtartott budapesti rendkívüli közgyűlése és konferenciája már tükrözte az előzőekben vázolt erőfeszítések eredményeit. A találkozón 14 ország (Ausztria, Bulgária, Csehszlovákia, Hollandia, Jugoszlávia, Lengyelország, Magyarország, NDK, Norvégia, NSZK, Olaszország, Svájc, Szovjetunió, USA) 25 muzeumának 40 képviselője vett részt, köztük 5 olyan szocialista országbeli muzeum, amely ugyan még nem tagja az IATM-nek, de belépése a közeli jövőben várható.

A budapesti találkozó 6 napos programját igyekeztünk változatosabbá tenni. Az IATM rendkívüli közgyűlésén, a vezetőség ülésén és a modellekkel foglalkozó nyilvános konferencián felül muzeumok és üzemek látogatása, valamint egyéb társadalmi rendezvények szerepeltek a programban.

A résztvevők első ízben szeptember 7.-én este találkoztak a Közlekedési Muzeumban, ahol egy erre az alkalomra rendezett alkalmi kiállításon mutattuk be a Muzeum történetét 1896-tól napjainkig. A Muzeum vezetője által adott fogadáson levetítettük a „Magyar Rapszódia” c. színes filmet.

A következő napon délelőtt a résztvevők megtekintették a Közlekedési Muzeumot, tájékoztatást kaptak a Muzeum gyűjtő-, feldolgozó- és restauráló munkájáról, majd bemutattuk számukra „A távolság legyőzése” c. színes muzeumi filmet.

Ugyanezen a napon délelőtt nyitották meg a Nemzetközi Modellkiállítást a Budapesti Nemzetközi Vásár 44. sz. pavilonjában. E színes és gazdag kiállítást - magyar, csehszlovák és NDK-beli modellezők részvételével - a Magyar Vasutmodellezők és Vasutbarátok Országos Egyesülete rendezte, a budapesti Közlekedési Muzeum és a drezdai Verkehrsmuseum közreműködésével.

A modellkiállításon - amelyet szeptember 8. és október 10. közt kb. 25.000 látogató tekintett meg - nagy figyelmet keltett a

Közlekedési Múzeum exponátum-sorozata: a MÁV 326 sorozatu gőzmozdony kiállítási célra levágott, 1:1 méretarányu orr-része, amelyhez ugyanezen mozdonytípus 1:5, 1:12, 1:20, 1:45, 1:87, 1:120 és 1:160 méretarányu modelljei csatlakoztak, igen tanulságosan szemléltetve a léptékváltozás hatását a modell tulajdonságaira.

Szeptember 8.-án délután a külföldi résztvevők autóbuszköruton vettek részt, megtekintették a főváros nevezetességeit, majd látogatásukat a Várban, a Budapesti Történeti Múzeumban fejezték be, ahol BARTOS ISTVÁN, a Fővárosi Tanács VB. elnökhelyettese adott részükre fogadást.

A találkozó legkiemelkedőbb eseménye - szeptember 9.-én - a nyilvános konferencia volt, amelyet a Magyar Tudományos Akadémia Műszaki Tudományok Osztályának támogatásával a Közlekedési Múzeum előadótermében tartottak meg. Ezen a külföldi vendégeken kívül számos magyar közlekedési és hírközlési, valamint muzeumi szakember, továbbá modellező vett részt.

A konferenciát Dr. R. E. J. WEBER elnök nyitotta meg, majd Dr. FÜLEP FERENC, az ICOM Magyar Nemzeti Bizottságának elnöke üdvözölte a jelenlevőket.

Ezt követően Dr. CSANÁDI GYÖRGY, az MTA levelező tagja, közlekedés- és postaügyi miniszter mondott megnyitó beszédet. A közlekedési kormányzat és az Akadémia nevében üdvözölve a konferencia résztvevőit, méltatta a magyar Közlekedési Múzeum tevékenységét és a közlekedési muzeológia, a kapcsolódó tudományos munka fontosságát hangsúlyozta. A közlekedési és postamúzeumok tevékenységében - mondotta - a múlt emlékeinek gyűjtésén, feldolgozásán és a hagyományok ápolásán felül jelentős szerepet kell kapnia a jelen, sőt a jövő problémáinak is. Kiemelte, hogy a Közlekedési Múzeum ebben egyre nagyobb szerepet vállal. Így pl. a múlt évben az Országgyűlés által is elfogadott Közlekedéspolitikai Koncepció széleskörű megismertetését a Múzeum nagyszabásu kiállítása igen sikeresen szolgálta. Örömét fejezte

ki afelett, hogy az IATM budapesti konferenciája egy igen fontos és a muzeumi szakköröket világszerte foglalkoztató probléma: a modellek kérdéseinek beható tanulmányozását tűzte napirendre.

A konferencia második részében került sor a modellekkel foglalkozó előadásokra, majd szeptember 11.-én - egy külön ülés keretében - a korreferátumokra és a vitára.

Az IATM zártkörű, r e n d k i v ü l i k ö z g y ü l é s é t szeptember 9.-én délután tartották, amelyen - többek közt - elfogadták Dr. G. ALBRECHT titkári beszámolóját és a pénzügyi jelentést, elhatározták az IATM tag-intézményeiről egy tájékoztató kiadvány megjelentetését, továbbá megvitatták a jövő évi rendkívüli közgyűlés főtémájára vonatkozó javaslatukat. Az 1970. évi rendkívüli közgyűlés előreláthatólag Bécsben lesz.

A közgyűlés után ülést tartott az IATM vezetősége is, ahol elhatározták, hogy az 1970 évi konferencián az eredeti közlekedési muzeumi tárgyak problémáit (gyűjtés, feldolgozás, őrzés, konzerválás, stb.) fogják megvitatni.

Ez alkalommal a résztvevők megtekintették a „100 éves a Magyar Posta” c. színes filmet, majd résztvettek a Technika Házában adott fogadáson, ahol RÖDÖNYI KÁROLY miniszterhelyettes, a Közlekedéstudományi Egyesület főtítkára adott tájékoztatót az Egyesület tevékenységéről.

Szeptember 10.-én a külföldi résztvevők balatoni kiránduláson vettek részt. Utközben, Székesfehérváron megtekintették az immár ötödik vidéki állomáshelyén bemutatkozott „Közlekedési gyermekrajz kiállítás”-t. Tihanyban pedig meglátogatták a Közlekedési Múzeum „Hajók a Balatonon” c. kiállítását is.

Szeptember 11.-én délután - a nyilvános konferencia vitájának lezárása után - a külföldi vendégek a Postamúzeum és a Bélyegmúzeum gyűjteményeit tekintették meg, este pedig Dr. CSANÁDI GYÖRGY miniszter fogadta hivatali helyiségében az IATM vezetőséget.

A budapesti találkozó utolsó napján, szeptember 12.-én a konferencia résztvevői a budapesti Metro építkezéseit látogatták meg, majd az Ikarus Karosszéria- és Járműgyár megtekintése szerepelt a programban; a gyárban TOLDI JÓZSEF vezérigazgató tájékoztatta a vendégeket a magyar járműipar eme legnagyobb fejlesztés előtt álló vállalatának tevékenységéről. Délután vendégeink az Uttörővasuton tettek kirándulást, este pedig a Hunyadi sétahajó fedélzetén került sor a záróülésre. Itt Dr. R. E. J. WEBER elnök foglalta össze a budapesti találkozó gazdag eredményeit és mondott rendkívül meleg hangú köszönetet a magyar rendezőknek. Befejezésül a hajó fedélzetén a Közlekedési Múzeum adott bucsuvacsorát a vendégeknek; itt kapták meg a Múzeum vezetőjétől az IATM 1969. évi budapesti találkozója alkalmából készített művészi emlékplakettet.

III.

Mint említettük, a budapesti találkozó legkiemelkedőbb eseménye a nyilvános konferencia volt, amely a modellek problematikáját tárgyalta meg.

A bevezető előadást Dr. CZÉRE BÉLA, a közlekedéstudományok doktora, a Közlekedési Múzeum főigazgatója tartotta „A modellek tudományos és társadalmi jelentősége napjainkban” címen.

A modellezés történeti fejlődésének, a tudományos megismerésben, valamint a technikai és művészeti alkotásban betöltött szerepének általános vázolója után a következőket állapította meg:

A XIX.-XX. században a tudomány és a technika egyre gyorsuló ütemben fejlődött és fejlődik. A tudomány, amelynek célja, hogy az ember az őt körülvevő természetet és önmagát is egyre jobban megismerje, a világban érvényesülő törvényszerűségeket kutatva, kénytelen a végtelenül bonyolult valóságot le-

egyszerűsítve, annak egy-egy jelenségcsoportját izolálva megközelíteni, azaz: modelleket alkotni. A t e c h n i k a pedig, amely a természeti környezetbe való beavatkozás, a termelés eszközeit teremti meg az alap- és alkalmazott tudományok által feltárt törvényszerűségek tudatos felhasználásával, alkotó munkássága során szintén egyre gyakrabban él - ilyen vagy olyan értelemben - a modellek készítésével. Nem csoda tehát, hogy napjainkban a modell-fogalom rendkívül kiszélesedett, s a modellek és a modellezés iránt a tudomány és a technika széles területén soha nem tapasztalt érdeklődés bontakozott ki.

A modern tudományban és technikában a modell - amelyet k i s é r l e t i m o d e l l -nek nevezhetünk - a megismerés fontos eszközévé vált, amely a megismerés más módjaival együtt meg rövidíti, pontosabbá teszi, sőt bizonyos esetekben egyáltalán lehetővé teszi a tudományos ismeretek bővítését. A modell ezt a szerepét főleg az a n a l ó g i á b a á l l i t á s révén tölti be. Ha két dolog közül az egyik már eleve ismert, vagy egyszerűbb és így könnyebben tanulmányozható, a közöttük objektive, a valóságban létező analógia felismerésével és a megfelelő modell kidolgozásával a másik, bonyolultabb, kevésbé ismert dolog könnyebben megismerhető. Ily módon a modell egy k ö z b e n s ő h i d szerepét töltheti be az elmélet és a gyakorlat, az absztrakt és a konkrét között. Ezt a lehetőséget ma már nemcsak a természettudományok, hanem a társadalomtudományok területén is egyre jobban kihasználják. A fizika, ezen belül az atom- és magfizika, a kémia, a biológia területei mellett a pszichológia, a geológia és a csillagászat, a társadalomtudományok körében pedig a szociológia és a gazdasági tudományok, a pedagógia és a didaktika, a nyelvtudományok, sőt a hadtudományok azok, amelyek egyre kiterjedtebben élnek a modellezés lehetőségeivel. Bizonyos értelemben talán még nagyobb a modellek jelentősége az alkalmazott tudományok, így a műszaki tudományok, s a bennünket legközelebről érdeklő közlekedéstudományok szempontjából.

Ezek a modellek egyaránt lehetnek - ha az anyag és az emberi

tudat relációja alapján osztályozzuk őket - a n y a g i, azaz érzékletes, fizikai modellek és e s z m e i, azaz ideális, elméleti vagy matematikai modellek. Utóbbiak kidolgozásának különösen nagy lendületet adott a kibernetika kifejlődése, amely napjaink tudományos-technikai forradalmának egyik fő mozgató rugója.

A k ö z l e k e d é s b e n a modellek felhasználásának olyan, ma már klasszikusnak tekinthető területei vannak, mint a hidromechanikai kísérletek a hajótest ellenállásának vizsgálatára, a különféle aerodinamikai kísérletek a repülésben, a vasutnál - többek közt - a jármű és a pálya kölcsönhatásainak vizsgálata, ujabban pedig a nagysebességű és a légpárnás járművek modellkísérletei, stb. E materiális modellek mellett az utóbbi időkben rohamosan növekszik az elméleti, matematikai modellek felhasználása a közlekedés áramlási jelenségeinek, üzemi, irányítási folyamatainak, gazdasági-tervezési problémáinak megoldásában, a döntések optimalizálásában, általában a kibernetizálás és automatizálás eredményeinek hasznosítása során.

Ily módon a tudományos-technikai forradalom korában a modellezés egyre újabb formákat ölt, a használatos modellek nemcsak alkalmazási volumenük tekintetében sokasodnak, hanem nagy mértékben differenciálódnak és specializálódnak is. Ez szükségessé teszi, hogy revízió alá vegyük a modellre vonatkozó régebbi, klasszikusnak nevezhető nézeteket, definíciókat, megpróbáljuk követni a rohamos fejlődést a t e r m i n o l ó g i a tisztázásával is.

A modellek nagy és egyre növekvő jelentősége azonban nem szorítkozik a tudományok és a technikai, illetőleg művészeti alkotás területére.

Az elsődleges emberi megismerésen túl - amely a tudomány feladata - társadalmilag, a haladás szempontjából felmérhetetlen a jelentősége az ismeretek továbbadásának, a „másodlagos megismerés”-nek, amelynek területe ugyancsak egyre szélesedik, nemcsak

az ismeretek rohamos bővülése miatt, hanem a továbbadás módjai tekintetében is: az intézményes iskolai oktatás mellett a népművelés legváltozatosabb formáit is felöleli. Ide tartozik a muzeumok, köztük a műszaki, ezen belül a közlekedési és postamuzeumok népművelési tevékenysége is, amely napjainkban - amikor a munkaidő csökkenése és a szabadidő növekedése világszerte érvényesülő tendencia - egyre nagyobb hangsúlyt kap.

Az ismeretek továbbadásában, illetve megszerzésében, annak a felemelő érzésnek előidézésében, amelyet szokás „logikai öröm”-nek is nevezni, a modellnek már régóta jelentős a szerepe. A materiális modell a maga érzékletességével egyedülálló módon demonstrál, kelti fel érdeklődésünket és könnyíti meg az ismeretszerzést, - különösen a működő, részben vagy egészben funkcionális modell. A modellek hovatovább mindenüvé bevonulnak: a tudomány és a műszaki, illetve művészi alkotás, valamint az iskolai oktatás és a népművelés mellett egyre jobban kihasználja a modell nagy vonzóerejét a kereskedelmi élet, a reklám és a propaganda is. Egyre nagyobb szerepet kap a modell a szórakoztatásban; nem kétséges, hogy a modellezés a játékos ember, a „homo ludens” legnemesebb, legkonstruktívabb „hobby”-jai közé tartozik, akár a kisebb igényű barkácsolásról, akár a magasabb igényeket támaztó sportszerű modellezésről van szó. Hogy gyermekeink szórakozásában és nevelésében, a technika iránti szenvedélyes érdeklődésük kielégítésében a játék-modellek, elsősorban a járműmodellek milyen nagy szerepet töltenek be, erről alig is kell bővebben szólni. Bizonyítja ezt a modellvasutakat, autókat, hajókat, repülőgépeket gyártó iparágak fejlődése, egyre magasabb műszaki és esztétikai színvonala is.

A modell-világban sajátos helyet foglalnak el a műszaki muzeumok, köztük egészen kiemelten a közlekedési muzeumok. Modelljellel szemben magas technikai, történeti és esztétikai követelményeket, bizonyos exponátumokkal szemben pedig jelentős didaktikai igényeket kell támasztani, részben annak a tömeghatásnak megfelelően, amelyet a muzeumok a köznevelés és közizlés terén kifejtenek, részben azon morális-tudományos kötelezettség foly-

tán, amely tudományos-intézményi jellegükből reájuk hárul.

A közlekedési muzeumok jelentős része a modellek építése és exponálása terén hosszú tapasztalatokkal, komoly tradíciókkal rendelkezik. Ezek a tradíciók azonban nem maradéktalanul pozitívek. Az évszázados örökség, a régi modellépítési és exponálási technika - beleértve a léptékek tradicionális megválasztását is - néha visszahuzó erővel jelentkezik muzeumaink fejlesztésében.

Ha szem előtt tartjuk a modern műszaki muzeológia követelményeit, azt az igényt, hogy intézményeink a múltat és a jelent - sőt több tekintetben a jövőt is - lehetőleg a maga szerves egységében mutassák be, akkor az eredeti történelmi, valóban muzeális értékű exponátumaink sorát egyre nagyobb mértékben modellekkel kell kiegészítenünk. Különösen élesen megmutatkozik ez a követelmény napjainkban, amikor a közlekedéstechnika is forradalmi korszakát éli, s a régi járművek, így a gőzmozdonyok, gőzhajók, de a gyorsan avuló repülőgépek és más járművek, berendezések egész sora is bevonulna a muzeumba, ha volna számukra hely.

A közlekedési muzeumokban őrzendő exponátumok számának gyorsuló növekedése, az eredeti tárgyak egyre nagyobb arányban modellekkel való helyettesítésének szükségessége, a modellek színvonala iránti igények növekedése, - szembeállítva az ilyen mértékben sohasem bővíthető kiállítási és raktározási kapacitással, a színvonalas és különösen a funkcionális modellek nagy költségével és a mindenütt szűk modellépítő kapacitással: ez az a gyakorlati probléma, amely muzeológusaink, szakembereink, a műszaki és közlekedési muzeumokat irányító hatóságok és az intézményeiket támogató barátaink számára is súlyos gondot jelent napjainkban.

PETRIK OTTÓ okl.mérnök, a Közlekedési Múzeum Műszaki és Módszertani Osztályának vezetője „Modellek a műszaki muzeumokban” címen tartott vitaindító referátumot a konferencián.

Előadása első részében a modellek rendszerezésével foglalkozott. Diagramokon mutatta be

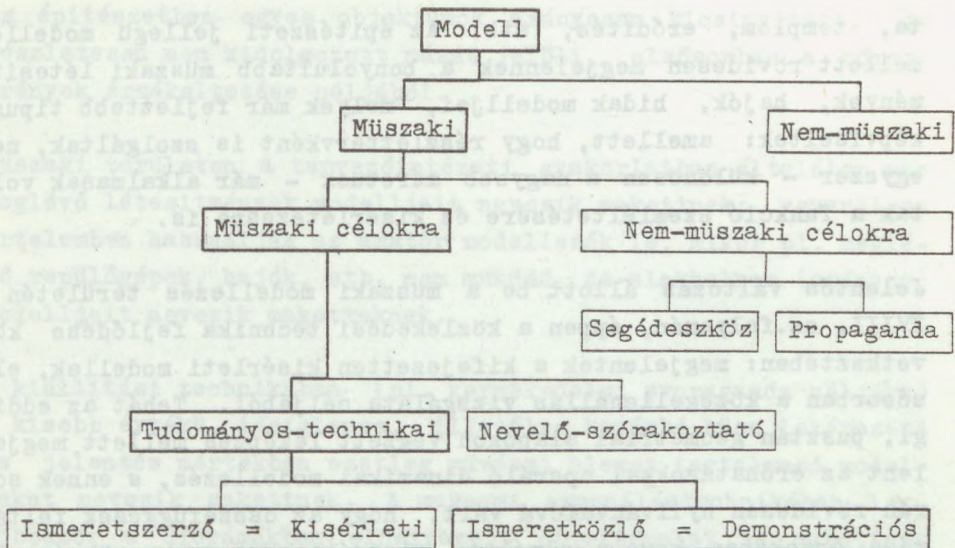
- a természetes és mesterséges (a lényeges és a lényegtelen tulajdonságok szerinti) rendszerezés szempontjait,
- az eszmei és anyagi modellek, valamint
- a leképezés elve szerinti osztályozást,
- a műszaki modellek (1. ábra) és ezen belül
- a demonstrációs műszaki modellek (2. ábra) osztályozását.

A továbbiakban az előadás a vonatkozó terminológiai kérdésekkel foglalkozott, kritikailag tárgyalva a modellt, a főkivitel, a makett, az atrap, a dioráma, a demonstrációs modell és a rekonstrukció fogalmait. Ezek közül a muzeológiai szempontokból fontosabbakat alább ismertetjük.

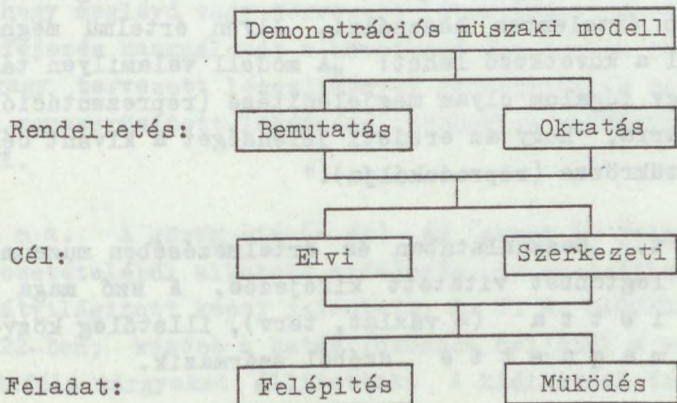
M o d e l l. A mai modell-fogalom őse MARCUS VITRUVIUS POLLIO római építész „De architectura libri X” című munkájában jelentkezik először, mégpedig modul = mérték értelemben. Az oszlopokkal, ajtókkal és oltárokkal foglalkozó IV. könyv III. fejezetében van szó a modulról, mint az oszlopok és oszloprendek összehasonlítására alkalmas relatív léptékről. A modul ugyanis a vizsgált oszlop alsó sugarával egyező hosszúság, s ehhez kell viszonyítani egy oszloprenden belül minden további méretet. Tehát ha különböző oszlopok modul-arányai azonosak, akkor ezek geometriailag hasonlóak (!), azaz már a modell szó eredetében megtaláljuk legjellemzőbb sajátosságát: a hasonlóságot.

A modell szó a középkorban a különböző nyelvekben különböző formában, de egyaránt a helyes méretű, „léptékű” minta értelmében él tovább; a mai értelemben vett műszaki modellek pedig a középkor vége felé jelennek meg. Ezek hosszú ideig kizárólag geometriailag arányosan kicsinyített léptékmodellek voltak, és azt a célt szolgálták, hogy könnyen érthetően, „kézzelfoghatóan” mutassák be a megbízónak, milyen is lesz az építendő palo-

1. ábra: A műszaki modellek osztályozása felhasználás szerint

2. ábra: A demonstrációs műszaki modellek osztályozása felhasználás szerint

ta, templom, erődítés, stb. Az építészeti jellegű modellek mellett rövidesen megjelennek a bonyolultabb műszaki létesítmények, hajók, hidak modelljei, melyek már fejlettebb típust képviseltek: amellett, hogy részlettervként is szolgáltak, nem egyszer - különösen a nagyobb méretűek - már alkalmasak voltak a funkció szemléltetésére és kísérletezésre is.

Jelentős változás állott be a műszaki modellezés területén a XVIII. sz.folyamán, éppen a közlekedési technika fejlődése következtében: megjelentek a kifejezetten kísérleti modellek, elsősorban a közegellenállás vizsgálata céljából. Tehát az eddigi, pusztán geometriai alapokon végzett leképzés mellett megjelent az erőhatásokkal operáló dinamikai modellezés, s ennek során rövidesen nyilvánvalóvá vált, hogy az összefüggések feltárása érdekében komoly elméleti vizsgálatokra van szükség. Ez vezetett el a modellezés törvényszerűségeinek még ma is folyamatban lévő fokozatos feltárásához, a fizikai hasonló modellezés mellett az analóg modellek alkalmazásához. E fejlődés során a modellfogalom terjedelme rohamosan bővült.

Az elmondottak alapján leghelyesebb a modell fogalmat a legáltalánosabb értelemben használni. Ilyen értelmű meghatározása körülbelül a következő lehet: „A modell valamilyen tárgy, folyamat vagy fogalom olyan megjelenítése (reprezentációja), mely alkalmas arra, hogy az eredeti jelenséget a kívánt célnak megfelelően tükrözze (reprodukálja).”

M a k e t t. Használatában és értelmezésében muzeumi vonalon az egyik legtöbbet vitatott kifejezés. A szó maga az olasz *m a c c h i e t t a* (= vázlat, terv), illetőleg közvetlenül a francia *m a q u e t t e* szóból származik.

Nem muzeumi területen a kifejezésnek néhány meghatározott jelentésű alkalmazása ismeretes (pl. a színpadtechnikában a színpad modellje diszlettervezés céljából; filmfelvételekhez készült ideiglenes létesítmények; nyomdászatban a tördelt könyvterv, illetőleg kötésterv eredeti anyagokból és méretekből).

Az építészetben egyes objektumok arányosan kicsinyített, de részletesen nem kidolgozott mását jelöli, elsősorban a tömeg-arányok érzékeltetése céljából.

Műszaki területen a tervezőintézeti gyakorlatban általában már meglévő létesítmények modelljeit nevezik makettnek; ugyanilyen értelemben használják az amatőr modellezők is, mikor pl. meglévő repülőgépek, hajók, stb. nem működő, de alakhelyes (arányos) modelljeit nevezik maketteknek.

A kiállítási technikában (pl. kereskedelmi propaganda céljára) a kisebb értékű, ideiglenes, illetőleg kevésbé hűen leképezett és jelentős mértékben esetleg művészi elemet tartalmazó modelleket nevezik makettnek. A muzeumi exponálástechnikában legtöbbször a diorámákban elhelyezett objektumokat is makettnek nevezik: ezek az erőteljesebb hatás céljából gyakran valóban nem alakhelyesen leképezett modellek (pl. a perspektiva érdekében torzítottak, stb.).

A felsorolt szokásos alkalmazásokat összevetve és figyelembe véve, hogy a modell funkciója szempontjából muzeumban nem lényeges, hogy meglévő vagy tervezett létesítményt ábrázol-e, a makett kifejezés használatát a következő értelemben javasoljuk: meglévő vagy tervezett létesítmények geometriailag helyes, de általában egyszerűsített leképzése, többnyire valamilyen aktuális céllal.

D i o r á m a. A görög dia (= át) és orama (= jelenet, kép) szavak összetételéből alkotott kifejezés, de eredetileg valóban hátulról átvilágított képet jelentett. L. J. M. DAGUERRE találta fel 1822-ben; később a hatás fokozása céljából a kép előtérébe különféle tárgyakat állítottak. A kiállítási technikában diorámán ma olyan megjelenítést értünk, melynél a figurális előtér (emberi alakok, makettek, stb.) és a festett háttér együttesen kelt élethű benyomást a szemlélőben.

Rokonértelmű kifejezés a **p a n o r á m a**, mely a pan (= min-

den, összes) előtagnak megfelelően abban különbözik a diorámától, hogy az egész horizontot bemutatja, összhangban az előtér tárgyaival, s így nyújt élethű illuziót. A szokásos szóhasználat szerint azonban panorámánál nem kell szükségszerűen tárgyaknak is szerepelniök, ez lehet csupán festmény is (pl. körkép).

A műszaki muzeumi kiállítástechnikában diorámán általában az említett figurális előtér és festett háttér együttesét értjük, továbbá így szokás nevezni egyes ismert, főképpen középkori és korai újkorai műszaki ábrák vagy metszetek (pl. KYESER, LEONARDO, AGRICOLA, AMMAN, LEUPOLD, stb.) figurális, térbeli megjelenítését is, ami esetleg vonatkozhat csupán egyetlen tárgyra.

D e m o n s t r á c i ó s m o d e l l . Így nevezik - vagy nagyobb, terjedelmesebb berendezés esetén csak demonstrációnak - a többnyire valamilyen folyamatot részletesen ismertető, magyarázó, s általában működő, sőt a közönség által működtethető modellt vagy modellegyüttest. Hasonló értelemben használt a teljes modell (Gesamtmodell) kifejezés, de inkább nem működő objektumokra.

Tekintettel arra, hogy a műszaki muzeumokban elhelyezett valamennyi modell célja ismeretközlés, tehát demonstráció, az említett célu modellek magyarázó jellegének kihangsúlyozása érdekében helyesebbnek tartjuk az egyébként ritkán használt d i a k t i k a i m o d e l l kifejezést.

R e k o n s t r u k c i ó . Az eredetileg ujjáépítést jelentő kifejezést ma a műszaki muzeumi gyakorlatban a legkülönbözőbb technikátörténeti értéket jelentő eredeti tárgyakra és utánzatokra alkalmazzák. Egyetlen meghatározott jellemző az $M = 1:1$ méretarány.

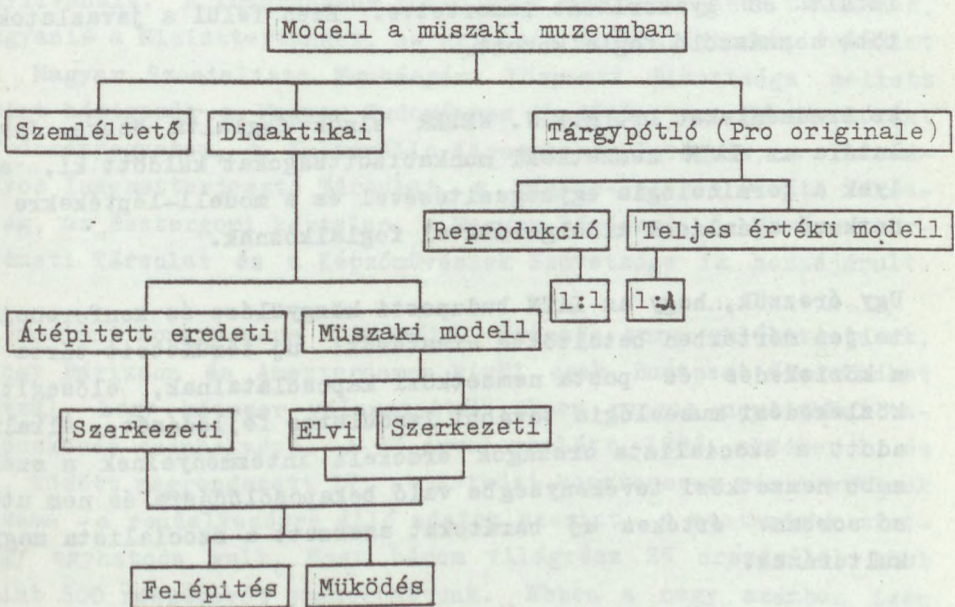
Tekintettel arra, hogy a technika egyéb területein, az iparban vagy pl. a közlekedési hálózatban rekonstrukción valamely létesítmény korszerűsített ujjáépítését értjük, a muzeumi gyakorlatban ez a kifejezés a részben eredeti, vagy több helyről szár-

mazó alkatrészekből felépített, azaz helyreállított objektumra illik leginkább. Ezzel szemben az $M = 1:1$ méretarányú utánpótlások (Nachbau, Nachahmung, Nachbildung) és másolatok (Kopie) helyes elnevezése reprodukció lehetne, ami egyébként teljesen megfelelne a képzőművészeti és fototechnikai szóhasználatnak.

Az előadás harmadik része először a múzeumi műszaki modell kategórizálását (3. ábra) tárgyalta, majd a teljes értékű múzeumi műszaki modellel szemben támasztott követelményeket fejtette ki. Ezek:

- a hiteles bázis (forrásértékű dokumentáció és tudományos igényű tanulmány),
- a helyes leképezés (a szerkezeti megoldás, működés, felszerelés, a felhasznált anyag, sőt a gyártástechnológia tekintetében is),
- a mérethűség.

3. ábra: Műszaki muzeumokban alkalmazott modellek osztályozása

Az elmondottakat az előadó vetített képekkel illusztrálta, helyes és helytelen modellépítési példákat mutatott be.

Befejezésül javaslatot tett az előadó, hogy az IATM foglalkozók:

- a nemzetközileg egységes terminológia kidolgozásával,
- a műszaki muzeumi modellekkel szembeni követelmények nemzetközi szinten való rögzítésével és elsősorban egy léptékszabvány (ajánlás) kiadásával,
- a fentiek érdekében - gyűjteményi áganként - nemzetközi statisztikai adatgyűjtés megvalósításával.

A nyilvános konferencia folytatásaként, szeptember 11.-én került sor a korreferátumokra és a vitára. Az elhangzott magyar előadásokhoz D. H. COUVÉE, a hollandiai Rijk Museum igazgatója, M. C. SLOAN, az amerikai (Ohio) Légierők Muzeuma igazgatója és K. WILENSZKAJA, a moszkvai Polytechnikai Muzeum igazgatóhelyettese tartottak korreferátumot, főleg saját muzeumaik tapasztalatait és gyakorlatát ismertetve. Ezen felül a javaslatokkal több hozzászóló foglalkozott.

Az eredményeket Dr. R.E.J. WEBER elnök foglalta össze. Javaslatára az IATM nemzetközi munkabizottságokat küldött ki, amelyek a terminológia egységesítésével és a modell-léptékekre vonatkozó ajánlások kidolgozásával foglalkoznak.

Ugy érezzük, hogy az IATM budapesti közgyűlése és konferenciája teljes mértékben betöltötte hivatását: új területeit tárta fel a közlekedés és posta nemzetközi kapcsolatainak, elősegíti a közlekedési muzeológia további lendületes fejlődését, alkalmat adott a szocialista országok érdekelt intézményeinek a szélesebb nemzetközi tevékenységbe való bekapcsolódásra és nem utolsósorban: értékes új barátokat szerzett a szocialista magyar kulturának.

Czérea Béla

A XXII. Nemzetközi Művészettörténeti Kongresszus

Szeptember 15. és 20. között Budapesten került megrendezésre a XXII. Nemzetközi Művészettörténeti Kongresszus, ezuttal első ízben szocialista országban. Az UNESCO égisze alatt létrejött rendezvény előkészítése a Nemzetközi Művészettörténeti Bizottság (CIHA) Magyar Nemzeti Bizottságának, azaz a Magyar Tudományos Akadémia Művészettörténeti Bizottságának feladata volt. Ezt a tényt kétségtelenül a magyar művészettörténet-tudomány eredményes munkáját illető nemzetközi elismerés jeleként kell elkönyvelnünk. Az elismerés azonban a határokon belül is megnyilvánult. A kongresszus munkájának eredményesebbé tételéhez, ugyanis a Minisztertanács, az érintett minisztériumok, valamint a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága mellett mint házigazda a Magyar Tudományos Akadémia, az Eötvös Lóránt Tudományegyetem, a Kulturális Kapcsolatok Intézete, a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat, a Magyar-Szovjet Baráti Társaság, az Esztergomi káptalan, a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat és a Képzőművészek Szövetsége is hozzájárult.

A mostani kongresszus alkalmából érdemes arra emlékeztetnünk, hogy Párizson és Amszterdamban kívül csak Budapest dicsekedhet azzal, hogy kétszer választották ilyen rangos nemzetközi tanácskozás színhelyévé. A 73 évvel ezelőtt, 1896. október 1. és 3. között megrendezett IV. nemzetközi kongresszus résztvevőinek száma - a rendelkezésre álló adatok szerint - a mostaninak mintegy egygyhatoda volt. Most három világrész 25 országából több mint 600 résztvevőt számolhattunk. Ebben a nagy számban igen tekintélyes helyet foglaltak el a szocialista országok és a Szovjetunió képviselői.

Bár a 73 évvel ezelőtti előadók között neves hazai és külföldi tudósok szerepeltek, a milleniumi ünnepek görögtüzében e, csak egy szakmát érintő eseménysorozat nem érvényesült kellőképpen. Az akkori, inkább véletlenszerűen egymásmellé került értekezésekkel szemben a mostani, már megfelelő publicitást is kapott kongresszuson a szervezés korszerűsége már abban is megmutatkozott, hogy a megbeszélésre szánt témák közös gondolathoz: „Az egyetemes fejlődés és a regionális változatok a művészettörténetben” problémaköréhez kapcsolódtak.

A kongresszus előadásai 12 szekcióban folytak. Ezek közül 8 a művészettörténet stíluskorszakait követte, a népvándorlás korától elkezdve egészen a XX. század közepéig. A XIX. és XX. század problémáinak fokozott hangsúly felvetése a budapesti kongresszus munkájának új jellemvonása és a tudományos érdeklődés kiszélesedését tanúsítja. A 4 fennmaradó szekció módszertani indítású volt. Ezek részben a művészettörténet és a többi társadalomtudomány kapcsolatával foglalkoztak, részben az anyaggal, a technikával és a funkcióval összefüggő szempontokat érvényesítették, de a műemlék meghatározás elméleti és gyakorlati kérdései is napirendre kerültek.

A szekcióüléseken kívül plenáris üléseken nagyobb előadásokkal emlékezett meg a kongresszus Bruegel halálának négyszázadik, Rembrandt halálának háromszázadik és Matisse születésének századik évfordulójáról. A tanácskozásokat gazdag kirándulási program egészítette ki, amely lehetővé tette, hogy a résztvevők a Dunakanyar, a Dunántul, és Északkelet-Magyarország műemlékeivel és muzeumaival megismerkedjenek.

A két kongresszus összehasonlítása a magyar muzeumi terület területéből is érdekes eredményeket hoz. 73 évvel ezelőtt a résztvevők számára a legérdekesebb látnivalót a milleniumi kiállítás történeti főcsoportjának ideiglenes összegyűjtött hatalmas anyaga jelentette. Ezen kívül csak a Nemzeti Múzeum és az ugyanabban az esztendőben megnyitott Iparművészeti Múzeum állott rendelkezésükre. Érdekes viszont, hogy Bubits Zsigmond, a művé-

szettörténeti érdeklődésű kassai püspök, aki a résztvevőket a kongresszus után Kassán vendégül látta, a megnyitó beszédben utalt a magyar vidéki muzeumi hálózat akkoriban meginduló fejlődésére.

Megállapíthatjuk, hogy a művészettörténet fejlődésével párhuzamosan a magyar muzeumügy is jelentős fejlődést tett meg az elmúlt hét évtized folyamán. Ezt a mostani kongresszussal kapcsolatos budapesti és vidéki kiállítási programon is lemérhetjük. Budapesten három egymáshoz kapcsolódó kiállítás mutatja be a magyar művészet fejlődését a honfoglalástól a mai napig. A „Magyar remekművek” című bemutató a Várpalotában, a „Magyar művészet 1896–1945” című az Ernst Muzeumban és az utolsó husz év fejlődését ábrázoló kiállítás a Mücsarnokban kapott otthont. A Szépművészeti Múzeum három időszaki kiállítással várta a vendégeket. „Rejtett kincsek” címen a festményraktár válogatott anyagát, az un. második galériát tették hozzáférhetővé, a grafikai osztály legszebb rajzait állította ki. Külön érdekességet jelentett a Leonardo da Vincivel kapcsolatba hozott levas bronzszobornak és a ló new-yorki és dublini változatának egymás melletti bemutatása. A Nemzeti Galériában népi kerámia kiállítás, az Iparművészeti Muzeumban az Esterházy-kincstár, a Nemzeti Muzeumban pedig az Éremtár legszebb darabjait tartalmazó „Pénz és éremművészet” című kiállítás volt látható. De nem maradtak ki a programból a vidéki muzeumok sem. Esztergomban a kincstár kiemelkedő darabjait láthatták az érdeklődők korszerű rendezésben, Visegrádon a magyar reneszánsz szobrászati anyagot, Szentendrén a helyi festőiskola termését mutatták be, Székesfehérváron a „Festett famennyezetek” és a Vajda Lajos emlékkiállítás kapcsolódott a kongresszus programjához.

A kongresszus munkájának értékelésére a program zsufoltsága és a benyomások frissessége miatt sem vállalkozhatunk most, ehhez elmélyültebb elemző munkára lesz szükség. Az értékelés alapját az elhangzott több mint 200 hosszabb-rövidebb előadás szövegének teljes terjedelmű közzététele teremti meg, amelyre az Akadémiai Kiadó az 1970-es év folyamán vállalkozott. Csak a kon-

gresszusi „akták” szövegének ismeretében lehet majd eldönteni, hogy az elhangzott számtalan új adat és szempont közül mi valóban jelentős és időtálló eredmény. Az azonban már most is nyilvánvaló, hogy a személyes kapcsolatok felvétele és a nemzetközi tanácskozás légköre hazai tudományos életünk fellendítéséhez is hozzá fog járulni és elősegíti tudományos kutatómunkánk további eredményeinek létrejöttét.

Rózsa György

Az 1969. évi Múzeumi Hónap Somogy megyében *

Az 1969. évi Múzeumi Hónap programját úgy állítottuk össze, hogy a rendezvények színesen és sokrétűen mutassák be a Somogy megyei Múzeumok Igazgatósága intézményeiben és kiállító helyiségeiben folyó munka legujabb eredményeit.

Kiemelten figyelmet fordítottunk az iparban és mezőgazdaságban dolgozók érdeklődésének felkeltésére, az üzemek, községek, továbbá művelődési intézmények rendezvényekkel való ellátására. Célunk sikeres megvalósítása érdekében Kaposvár legnagyobb üzemében - bevonva a szocialista brigádokat - a dolgozók nagy számu összefogásával tartottunk egy-egy előadást és rendeztünk időszaki kiállítást. A kiállításokat az üzemi bemutatás után (ill. azzal párhuzamosan) községekbe vándoroltattuk.

Törekedtünk arra is, hogy a művelődésügyi osztályok és intézmények támogatásával minél nagyobb számu pedagógust nyerjünk meg a múzeumi munka számára, továbbá következetesen felhívjuk a közoktatási intézmények figyelmét a múzeumi és iskolai oktató-nevelő munka „együttműködésének” lehetőségeire. Ilyen módszerrel lehet döntően elősegíteni azt, hogy a múzeumi kiállítási anyag és egyéb produktumok az iskolai tananyag élő és szerves részévé legyenek.

A Somogy megyei Múzeumok Igazgatósága intézményeiben a nagyközönség részére a késő-délutáni órákban is megszerveztük a szakszerű tárlatvezetéseket. Plakátokkal, meghívókkal, ismertetők-

---

* A Somogy megyei Múzeumi Igazgatóság és a Megyei Tanács VB Művelődési Osztálya közös értékelő jelentése.

kel, röplapokkal és állandó sajtó- és rádió apróhírekkel igyekeztünk az érdeklődők figyelmét felkelteni és folyamatosan ébrentartani.

A Muzeumi Hónap során 12 előadást tartottunk 796 hallgatóval. Kaposváron és a megyében 16 kiállítást mutattunk be, amelyeket 11.128 ill. 7.387 látogató keresett fel.

Az összes érdeklődők száma 19.311 fő volt. Összehasonlításként érdemes megjegyezni, hogy a Muzeumi Hónap eseményeit 1966-ban 7694, 1967-ben 9869 és 1968-ban 14.254 fő látogatta. Az elmúlt esztendőhöz viszonyítva tehát 5.057 fővel emelkedett az érdeklődők száma.

Kiállítások:

Kaposvárott, a Rippl-Rónai Múzeum négy termében a Magyar Nemzeti Múzeum rendezésében „Diszfégyverek fejedelmi és főúri kincstárakból” címmel nyílt kiállítás.

Hat kiállítást rendeztünk „A mai Somogy” és a „Somogy megye néprajza” címmel az ÉDOSZ Művelődési Házban, a VBKM Kaposvári Gyárában és a Pamutfonóipari Vállalat Kaposvári Gyárában. E két anyagot bemutattuk Toponáron, Büssüben, Igalban, Somogyszilben, Hetesen, Szennában, Lakócsán, Tótujfaluban és Marcaliban is.

A figyelemre méltó mennyiségi fejlődés, továbbá az üzemi és községi kiállítások sikere az átgondoltabb tervezésnek, a szervezettebb és színvonalasabb propagandának, továbbá a sikeres vándorkiállítási rendszernek tulajdonítható.

Ki kell emelni a megyei társintézmények és szervek, valamint a járási művelődésügyi osztályok és művelődési központok értő támogatásait. Külön meg kell említeni a Somogy megyei Moziüzemi Vállalat és a Megyei Könyvtár segítségét, mely nemcsak a kiállítások vándoroltatásában, hanem körültekintő tartalmi együtt-

működésben nyilvánult meg. A lehetőségek nagy számát és a kezdeményezés helyességét bizonyítja, hogy a Moziüzemi Vállalat október hónapban 641 községben vetített muzeumi témával kapcsolatos kísérő-filmet. (A jövőben helyes lenne más szervezetek és intézményeknek is követni a Moziüzemi Vállalat példáját!)

A kiállítások fogadását és annak propagandáját jól szervezték meg a barcsi és nagyatádi járásokban. A kiállítások rendezésével kapcsolatos kisebb-nagyobb problémákat általában rugalmasan igyekeztek megoldani a járási és községi tanácsok, továbbá a rendező üzemek és intézmények. Ugyanezt nem mondhatjuk el a büssüi Klub-könyvtárról, a Kilián György Ifjusági és Uttörő Házról, a Felsőfoku Mezőgazdasági Technikumról és a Siófoki Kőolajipari Vállalatról; a két utóbbi meglepő módon a Somogy megyei Múzeumok Igazgatósága rendezvény-ajánlatát visszautasította.

Az üzemek közül - mint már említettük - példamutató munkát végzett a Pamutfonóipari Vállalat és a VBKM Kaposvári Gyára, a Cukorgyár és a Tejipari Vállalat. Ezek az üzemek jó úton haladnak a múzeumokkal már kiépített, vagy kiépülőben levő kapcsolat terén. Szükséges lenne azonban, hogy a többi nagy üzem és vállalat (Ruhagyár, Híradástechnikai Vállalat, 13. sz. AKÖV, Nagyatádi Konzervgyár, Élelmiszer Kisker. Vállalat stb.) a jövőben közelebb kerüljön a múzeumügyhöz.

Fontosnak tartjuk, hogy a jövőben a Barcsi és Nagyatádi járáson, továbbá Kaposvár városán kívül, a többi járás és Siófok város is nagyobb gondot fordítson a Múzeumi Hónap programjának színesebb és mennyiségben is gazdagabb tervezésére és megrendezésére. Várjuk a kezdeményezést az SZMT, a Megyei Nótanács, a KISZ megyei Bizottsága, a Hazafias Népfront, a KISZÖV és a Fogyasztási Szövetkezetek részéről is.

Sokat tehet - elsősorban a tevékenységi formák körének bővítésében - a TIT megyei Szervezete és a Latinca Sándor Megyei Művelődési Központ.

A tapasztalatokat összefoglalva megállapíthatjuk, hogy az 1969. évi Muzeumi Hónap további előrelépést hozott az elmúlt évek rendezvény-sorozataihoz képest. Növekedett a muzeum-barátok száma, új érdeklődőket és aktív közreműködőket sikerült megnyerni a kutató-, gyűjtő- és feldolgozó munkának. Az egyes rendezvények - éppen az alapos szervezés eredményeként - gazdaságították az iskolai oktató-nevelő munkát.

A Muzeumi Hónap propagandája javult. Az eseményekről szóló tájékoztatók és méltatások alapos ismertetést adnak az érdeklődőknek. Nagy segítséget nyújtott ehhez a Somogyi Néplap szerkesztősége.

Előzetes javaslatok az 1970.évi Muzeumi Hónap megrendezéséhez

- 1./ A népművelési szervek és intézmények közös ügye legyen a minden évben ismétlődő Muzeumi Hónap. Biztosítsák egymás között a magas szintű és körültekintő együttműködést. A programokat - éppen a sikeres együttműködés érdekében - időben és mélyreható elemzéssel tervezzék meg. A járási, városi rendezvények összefogását a művelődésügyi osztályok és művelődési központok végezzék.
- 2./ A Muzeumi Hónap munkájába be kell vonni a közoktatási intézményhálózatot is.
- 3./ A Muzeumi Hónap központi irányítását a Somogy megyei Múzeumok Igazgatósága végzi; adjon időben tájékoztatást terveiről és ehhez kérje a járási, városi szakosztályok, szervek és intézmények véleményét és javaslatait. Helyes lenne, ha - az Ünnepi Könyvhét szervezése példájára - járási, városi bizottságok alakulnának a rendezvények tervezésére és együttes lebonyolítására.
- 4./ A népművelési szervek és intézmények - a Moziüzemi Vállalat és a Megyei Könyvtár példájára - új kezdeményezésekkel nö-

veljék tovább a tevékenységi formák számát.

- 5./ A Szakszervezetek Megyei Tanácsa és a TSZ-ek Területi Szövetségei az eddigieknél nagyobb gondot fordítsanak a tsz-ek és üzemek bekapcsolására.
- 6./ Különösen fontos, hogy az önálló kiállítási programokat lebonyolító szervek és intézmények színvonalasan hangolják össze rendezvényeiket.

Somogy megyei Múzeumok
Igazgatósága

Somogy megyei Tanács VB.
Művelődésügyi Osztálya

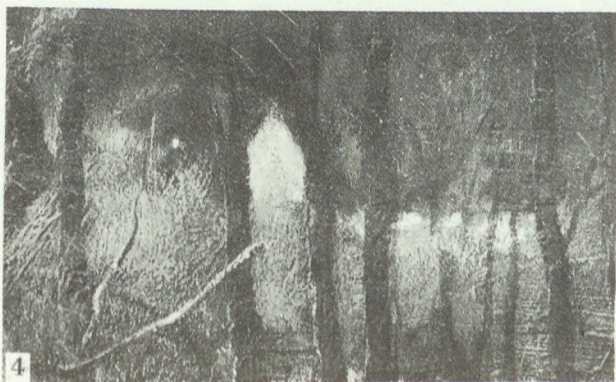
Kísérlet a XIX. század második felében használt bitumenes festékek romboló hatásának megfékezésére

A Magyar Nemzeti Galéria restaurátorai és műörténészei Munkácsy Mihály festményein a pusztulásnak három fajtáját észlelték. A legsúlyosabb rongálódás a falemezre festett képeknél mutatkozik. A falemez volt Munkácsy korában a legkedvesebb festőalap. Munkácsy hosszú időn át jóformán minden főművét falemezre festette. Fára festett képein ráncosodik és lefelé csuszlik a festék, teljesen eltorzítva az ábrázolt arcokat, mint pl. a KORHELY FÉRJ című művén a kisfiu arcán. A csuszó és zsugorodó festékrétegről az egész arc eltorzul, a szemek forradásos sebhelyezhez hasonlítanak, az orr és a száj szinte elválik az arctól (1. kép). A pusztulást azonban nem csak a csorgás okozza, hanem a színeket elnyelő sötétedés is. Egész képrészletek tűnnek el, szivódnak fel a háttér anyagában.

Ahol a csorgás, gyüremlés különösen erős, a megvastagodott festékréteg helyenként repedezni is kezd (2. kép). A falemez a levegő nedvesség tartalmának szabályozása hiányában saját anyagának mozgástörvényei szerint összehúzódik vagy tágul, esetleg megreped, és ezt a mozgást a festékréteg - eltérő mozgástörvényei folytán - nem tudja követni. (Nem szabad elfelednünk, hogy a fa és a festék is szerves anyagok, amelyek „élnek”.) Mikroszkóp alatt az ilyen kép valamiféle megrepedezett dombormű hatását kelti. A közölt felvételek azonban nem mikroszkóp alatt készültek, tehát a szabad szemmel is látható elváltozásokat mutatják.

A vászonra festett Munkácsy festményeken a pusztulás erős repedezés formájában jelentkezik. A csorgáshoz hasonlóan, a repedezés is sötétedéssel jár együtt, mégpedig olyan mértékben, hogy az alapozás nemcsak a

háttér részleteit nyeli el, hanem sokszor még az eltérben lévő alakok eredeti élénk színeit is magába szívja. Érdekes megfigyelni, hogy a repedezés korántsem hasonlít a régi festményeken látható, a falemez vagy vászon és a festék egymástól eltérő sajátosságai (a hőre és nedvességre való különböző reagálásuk) által okozott éles és kissé kifelé hajló „krakli”-hoz. A festményeken a repedést a felduzzadt festék gyüremlése okozza. A feketedés pedig - mint a 3. kép is mutatja - gyakran egybeolvasztja a háttér és az alak színeit.

Hosszas kutatás után jöttek rá a világ különböző muzeumainak szakemberei, hogy a normális kezeléstől, tárolástól szinte független rongálódást a múlt század 60-as éveitől kezdve gyártott új festékfajta - a kőolaj egyik mellékterméke - okozza.

A kőolaj nagyarányú kitermelése és feldolgozása a múlt század 60-as éveiben kezdődött. A kőolaj feldolgozása párologtatással történt, melynek befejeztével sűrű, szemcsés massa maradt vissza: a s z f a l t, vagy más néven: b i t u m e n. Ennek az anyagnak sokrétű ipari felhasználása mellett, a festékgyárosok rájöttek, hogy ha azt 150 C^o-ra hevített olajban oldják, keverésre és alapozásra alkalmas, szép melegszerű vöröses-sötétbarna festéket állíthatnak elő. Alig, hogy forgalomba hozták ezt a festékfajtát, a festők hamar megkedvelték, mert a különböző színű festékeket bitumen-festékekkel keverve, meleg szín-harmóniát értek el. Ezzel a festékanyaggal tompították le és hozták egymáshoz közelebb a különböző színű, nyers színhatású festékeket. Az így kevert színek a festménynek tompább, hamvas színhatást kölcsönöztek.

A b i t u m e n - f e s t é k előnyös hatását hivatalosan is elismerték: A Müncheneri Akadémián kötelező volt a festőpaletta színeit bitumenfestékekkel is kiegészíteni és a tiszta színeket bitumennel „lágylítva”, összehangolva használni.

A művészek nem egyforma mértékben használták a bitumen-festéket. Voltak, akik ezt a hatásában még ki sem próbált festéket

nemcsak az élénk színek tompítására használták, hanem ezzel a festékanyaggal a l a p o z t á k a képet, amelyen azután ragyogó fénnel, tisztasággal tündököltek a különböző színű festékek. Husz év telt el, amíg ennek az eljárásnak a káros hatása jelentkezni kezdett és rádöbbsentette a művészeket a kezdeti előnyök megtévesztő voltára. Végvári Lajos írja Munkácsy-ról szóló művében (170. oldal), hogy ha valamely munkájához hozzákészülődött, először mindig bitumen alappal reliefszerű ágyat készített a festékeknek, s általában a vöröses-barna alapból indította a képet. (Ebben az alkalmazásban nevezték el később a kutatók a bitument „vérző” festéknek.)

Paál László szintén használt bitumen-festéket, szerencsére csak keverésre, a színek gyöngyházszerű harmóniájának megteremtésére (4. kép). Előfordul Paálnál is, hogy túl sok bitument kevert a festékhez és az megfeketedett. Példa erre a kis, tanyai házat ábrázoló festménye (5. kép). A megfeketedés azonban itt csak a helytelen arány keverés eredménye, mert a bitumen más romboló hatásának nincs nyoma a képen. Ha feketedést bitumenbe á g y a z á s okozná, a csorgás vagy a repedezés itt is okvetlenül jelentkezne.

A müncheni iskola hatására Munkácsy kortársai jóformán mind használták a bitumen festéket Európában, sőt a tengeren túl is. Épp a legutóbb értesültünk róla, hogy milyen pusztítást végez ez a festékanyag Delacroix festményein. A szerencse csak az, hogy a kortárművészek zöme nálunk is, külföldön is, inkább csak keverésre használta a bitument, és nem alapozásra.

A Magyar Nemzeti Galéria Munkácsy és Paál műveit választotta ki kísérleteihez, hogy két, egymással szoros kapcsolatban álló, egymásra ható művész munkáján figyelhesse meg a bitumen keverésre és alapozásra történt felhasználásának hatását és hogy ezekből az adottságokból is vonhasson le olyan törvényszerűségeket (vagy legalább tapasztalati tényeket), amelyek a rongálódás megszüntetését, vagy legalább a rongálódás további (egyre növekvő) folyamatának megállítását lehetővé teszik.

A Galéria Restaurátori Osztályának munkatársai a Munkácsy-festmények rongálódásának okát vizsgálva megállapították, hogy a bitumen szemcséi ingadozó hőmérsékletben, főleg a meleg hatására t é r f o g a t u k a t v á l t o z t a t j á k. Szabad szemmel ebből persze csak az eredmény: az eltorzulás látható, és az a jelenség, hogy a vastag bitumen alapozás magába szivja, eltünteti a ráfestett élénk színeket. Miután a bitumen hatásának megszüntetésére a hazai kutatók nem vállalkoztak biztos megoldást javasolni, a Magyar Nemzeti Galéria nemzetközi tapasztalatcseréhez folyamodott. A német, szovjet, lengyel, holland, osztrák és jugoszláv professzorok előzékeny, segítőkész válaszából az a szomorú tény derült ki, hogy a bitumen okozta már lezajlott folyamatot ellensúlyozni, tehát a megrongálódott képeket r e s t a u r á l n i n e m l e h e t. Remény - a kapott szakvélemények szerint - legfeljebb a további pusztulás megakadályozására lehet.

A javasolt módszer: a bitumen mozgásának megszüntetése. Ha a csorgást, gyüremlést és feketedést a bitumen olvadása, és az olvadó anyag szemcséinek a mozgása okozza, akkor ezt a mozgást kell megszüntetni a légtér megfelelő hűtésével. Az ehhez szükséges hőmérséklet + 16-17°C. Azonban nemcsak a hőmérséklet fontos, hanem az adott hőmérsékletnek a falemez, a festővásznon és a festékréteg szempontjából egyaránt megfelelő un. r e l a t i v n e d v e s s é g t a r t a l o m i s.

A Magyar Nemzeti Galéria főigazgatója és a kérdés megoldásával foglalkozó munkatársai logikusnak találták és ezért elfogadták a többfelől kapott megoldási javaslatot, a gyakorlati eljárásra azonban - példa híján - sehonnan se kaptak tanácsot. A probléma megoldását tulajdonképpen nem is szorosan vett technikai nehézség okozta, mert a Chrysler gyár vállalta megfelelő klímaberendezés szállítását, a Művelődésügyi Minisztérium pedig hajlandó volt a jelentős deviza és forintösszeget rendelkezésre bocsátani. A kiállítótermek (az un. „Munkácsy-termek”) klimatizálása azonban ennek ellenére sem látszott megvalósíthatónak, elsősorban a nyári 30 fokos melegegről bejövő látogatók egészsé-

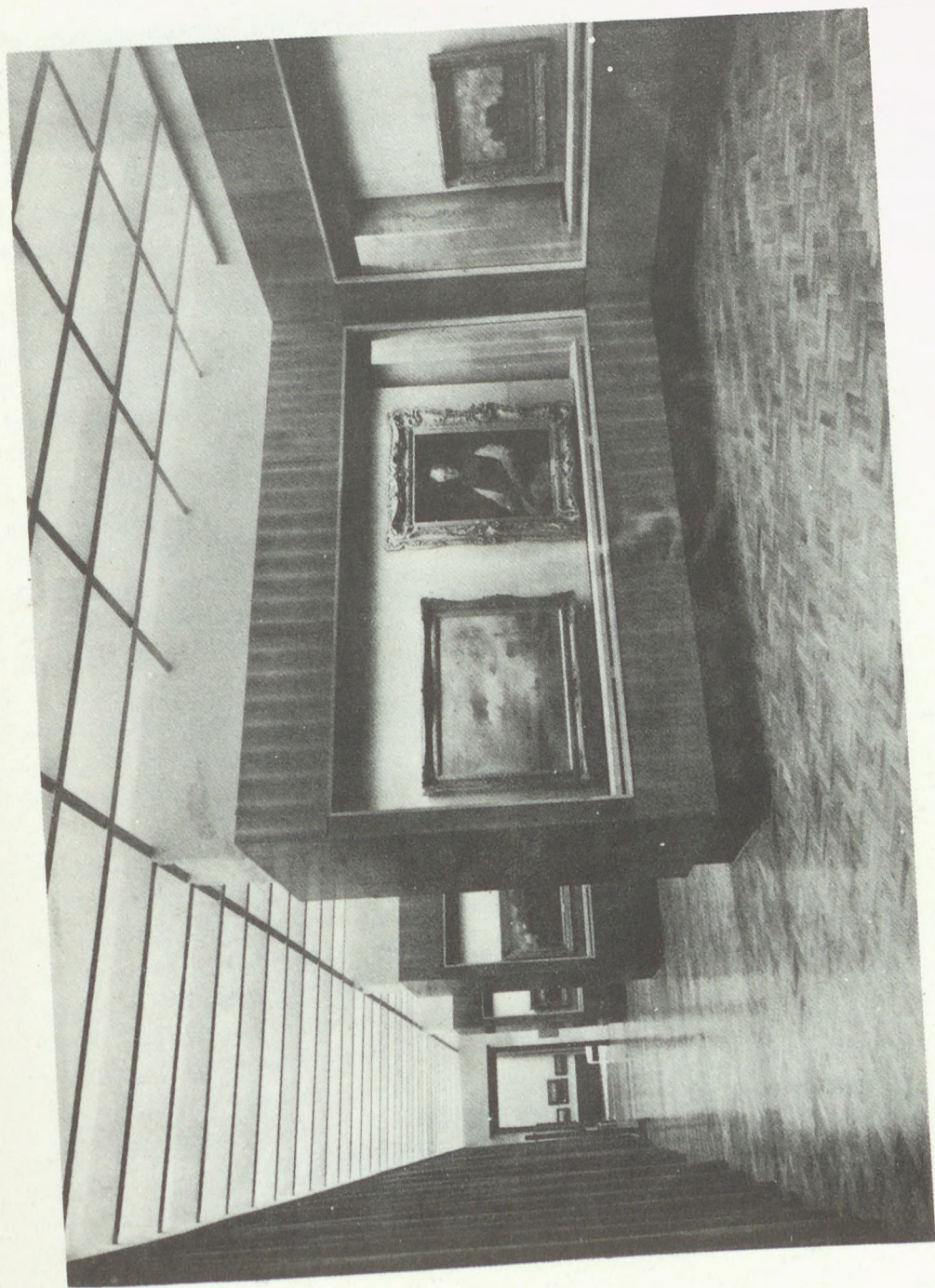
gének veszélyeztetése, másodsorban a tetemes improduktív költségek miatt. Hiszen számolni kellett azzal is, hogy a Galériában készülő berendezés valójában csak a Budavári Palotában létesülő jóval nagyobb, sokkal több festmény állapotát védő berendezés kísérlete. A tervező vállalat nem helyeselte ezt a nagyigényű tervezést, a beruházó pedig sokallta a várható költségeket. A Galéria főigazgatója azonban ragaszkodott ahhoz, hogy a festmények - a közönség egészségének veszélyeztetése nélkül - nyáron, a legnagyobb látogatottság idején is kiállíthatók legyenek.

Végül is a Galéria munkatársainak ötlete, vázlatai és a KÖZTI kiváló mérnökgárdájának tervtanulmánya alapján sikerült a kívánalmaknak megfelelő megoldást találni. Az így megvalósított klimaberendezés sémája és működési hatása a következő:

Azoknak a teremrészeknek a hőmérséklete, ahol a közönség tartózkodik, olyan marad mint a többi kiállítótermeké. A festményeket pedig légmentesen zárt tárlókban helyezik el (6. kép). A klimatizáláshoz szükséges hőfokot és nedvességtartalmat (16-18 C^o és 40-45 %-os relatív nedvességtartalom) a kiállítótermekkel szomszédos zárt folyosókon elhelyezett Chrysler klimaberendezések szolgáltatják. Ugyanitt helyezték el a kapcsolóberendezéseket, amelyekkel a műszaki vezető a gépek működését irányítja. A gépekből megfelelő vezetékrendszer továbbítja a tárlókba a klimatizált levegőt, amelynek határfokát a berendezés műszaki kezelője a két szélső vitrinben elhelyezett mérőberendezésen ellenőrzi. A tárlórendszerű megoldás a kapott klimaberendezések kapacitásánál olyan megtakarítást biztosít, ami - az eredeti terveken és számításokon túlmenően - két raktárhelyiség klimatizálását is lehetővé teszi. Ez természetesen nagy nyereség, hiszen a veszélyeztetett festményeknek csak egy része fér el a klimatizált tárlókban.

Külön probléma volt a világítás megoldása, a tükröződés elkerülése és az abszolút sima tárló-üveglap beszerzése. A visszatükröződést csak az üvegfalon belül elhelyezett világítással lehe-

tett kiküszöbölni, fényforrásnak pedig a holland Philips fénycsövek bizonyultak a legmegfelelőbbnek. (A képekhez viszonylag közel elhelyezett fénycsöveket sugárveszély ellen külföldről beszerzett védőanyaggal vonták be, amely a fényerőt nem csökkenti.) A belga tárló-üvegek nagyon jól beválnak, egyetlen hátrányuk, hogy adott méretük miatt csökkenteni kellett a tárlók nagyságát.

A tárlók belső falai elmozdíthatók, és a faburkolaton keresztül vezető dupla ajtók lehetővé teszik az átrendezést: egyes képek kiemelését és elcserélését az ugyancsak klimatizált raktárakban őrzött festményekkel.

A termék megvilágítását szolgáló fénycsöveket ál-kazettás mennyezet fölé szerelték párhuzamos sorban. A fénycsövek a rácsozatszerű kazettás mennyezeten keresztül szórt fényt bocsájtanak a közönség kényelmes mozgását biztosító teremrészekre (természetesen jelentősen kisebb fényerővel, mint a tárlók belső megvilágítása).

A Galéria ezt a klimaberendezést v é g l e g e s megoldásnak tekinti és a Budavári Palotában is ilyen berendezéssel akarja az arra rászoruló műtárgyakat megvédeni.

Egyet azonban nem téveszthetünk szem elől: a klimaberendezés a műtárgyvédelem érdekében csak egy lépés. Ezt a különböző korból származó művek anyagi tulajdonságai megismerésének, romlási sajátosságai feltárásának és a konzerválás és restaurálás széleskörű és valóban tudományosan megalapozott végrehajtásának kell követnie. És nem csak a mult remekműveinél, hanem a kortárs művészeknél is keresnünk kell az elváltozások okait és megmentésük módját. Vaszary János festményein pl. máris fekete foltta válik a rézoxid és a chromsárga annakidején oly tündöklően világító zöldje. A napjainkban használt un. műanyag festékek kötődését az alaphoz, reagálását hidegre és a melegre pedig még egyáltalán nem ismerjük. Tudományos kísérletek alapján kellene felhívni művészeink figyelmét egyes önmagukban tetszetős fes-

tékanyagok tulajdonságaira, esetleg időállóságának bizonytalan-
ságára. Másszóval: nem a klimaberendezések mindenáron való bő-
vítésére kell törekednünk - már csak a megoldás költségigényes-
sége miatt sem -, hanem olyan megelőző tudományos kutatáson
alapuló módszerek kialakítására, amelyek mellett a festmények
alap és festékanyaga egymással összhangban reagál az idő múlá-
sára és a hőmérsékleti viszonyokra, valamint a levegő nedves-
ségtartalmára. E g y u j (legalábbis nálunk még meglehetősen
új) t u d o m á n y á g k i a l a k u l á s á r ó l v a n
s z ó, amellyel egyaránt foglalkozniok kell a művészeknek, a
vegyészeknek és a műtörténészeknek, laboratóriumi munka kereté-
ben és a külföldi szakirodalom alapos tanulmányozásával. Nagy
szerep jut ebben a munkában a röntgenfelvételeknek és a szines
és fekete-fehér fotó-dokumentációnak, és a festésnél használt
deszka és vászondarabok, festékek és festéktöredékek rendszere-
zett gyűjtésének, s nem kevésbé a vegyi vizsgálatnak.*

Márffy Albin

---

* E tájékoztató megírásánál - a vegyészeti és technikai prob-
lémák tárgyalása során - nagymértékben támaszkodtam Rukavina
Erna közeljövőben megjelenő tanulmányára.

A biológiai oktatás és a Természettudományi Múzeum kiállításai

A Múzeum-kertben hétköznap délelőttönként megszokott a kép: a Nemzeti Múzeum lépcsőjén és az Arany János szobor alatt tanulók gyülekeznek, majd tanáraik vezetésével a Múzeum kiállításainak megtekintésére indulnak. A szemlélő ebből arra következtethet, hogy az iskolák rendszeresen veszik igénybe oktatási munkájukhoz a muzeumi kiállításokat.

Mint kiállítási ügyeletesnek gyakran van alkalmam az iskolák muzeumlátogatásait „belülről” is szemlélni. A közvetlen tapasztalat bizony nem olyan kedvező, mint a látszat. Ez indított arra, hogy részletesebben megvizsgáljam: milyen mértékben, ill. milyen módon hasznosítják pedagógusaink jelenleg a Természettudományi Múzeum kiállításait. A kérdésre két forrásból: közvetlen megfigyeléseimből és a kiállításban elhelyezett vendégkönyvek tanulmányozásából merithettem válaszomat.

Közvetlen megfigyeléseim szerint az iskolák igen eltérő célzattal és hatásfokkal rendeznek kiállításlátogatást. Ennek igazolására álljon itt néhány tipikus látogató-csoport magatartásának leírása:

- Pestkörnyéki község (Solymár) általános iskolájának 5. osztályos növendékei - 85 gyerek - 2 tanárnő és néhány szülői munkaközösségi tag kíséretével határozott céllal érkeznek: „Az ember származása és az őskor embere” kiállítást szándékoznak megtekinteni. Vezetést kérnek. Az 5. osztályos történelemkönyvnek a világnézeti nevelés szempontjából is igen fontos fejezetéhez az ember származásának és az ősi kultúrák kialakulásának tárgyi bizonyítékait akarják bemutatni tanítványaiknak. A tárlatvezető, a pedagógusok és a gyerekek közösen „fedezik fel” a kiállítást.

vasban az ember-ősök és a mai emberszabásu majmok testfelépítésének hasonlóságait, az ősember és az állatok életmódbeli különbségeit, az emberi koponya fejlődésének sajátosságait, az alig formázott kődarabokban az első munkaeszközöket, majd a „kőkorszaki szakik” művészetét. Ezt a muzeumi „tanórát” a pedagógusok valóban jól hasznosították.

- Egy geológiai technikum diákjai az „Ásványok és kőzetek világa” kiállítást tekintik meg. Tanáruk speciális szakvezetést tart. Világosan látják, hogy ebben az iskolában a muzeum a tananyag „szerves része”. A diákok otthonosan mozognak „Az élet fejlődéstörténete” kiállításban is. A velük való beszélgetésből kiderül, hogy egyénileg is gyakran látogatják kiállításainkat.

- Budapesti gimnázium 2. osztálya. Tanáruk nem igényel vezetést. A „Magyarország állatvilága” kiállításban az állatok fejlődéstörténeti rendszeréről és Darwin munkásságáról maga ad elő.

- Vidéki mezőgazdasági technikum diákcsoportja. Különösen az állatvilág-kiállítás érdekli őket. Hosszasan időznek a mező- és erdőgazdasággal foglalkozó tárlók előtt. Nagy érdeklődéssel tanulmányozzák a káros és hasznos rovarokat.

- Budapesti általános iskola 6. osztálya. A tanár minden évben elhozza tanulóit a „Magyarország állatvilága” kiállításba. Az erdő és mező életével ismeretlen városi gyerekeknek szemmel láthatóan élményt és ismeretanyagot nyújt a kiállítás; pótolja az iskola szertárának hiányosságait is.

- Vasárnap délelőtt. Egy budai általános iskola növendékei öröszöknéként érkeznek; vezetőt keresnek az állatvilág kiállításához és mindjárt kérdésekkel halmozzák el. A különböző állatfajok súlyát tudakolják, mert az iskolában folyó biológiai vetélkedőn ez is kérdés lesz.

- Általános iskola több osztálya pedagógusok kíséretével. A tanulókat már végigvezették a történeti kiállításokon, a termé-

szettudományi kiállításrészebe már csak „lazítani” jönnek. 3/4 óra alatt végigfutnak a többórás szemlélődést igénylő nagy kiállításokon. A gyerekek nem akarnának még hazamenni, pedig nagyon fáradtak; „de az állatok nagyon szépek”.

- Több osztályra való tanuló egy gimnáziumból. Pedagógus nincs velük; egy óra múlva várja diákjait az előcsarnokban. A gyerekek tetszésük szerint töltik el az órát és teljesen véletlenszerű, vagy inkább a természetüktől, nevelésüktől függő az, hogy mit és mennyit hasznosítanak a „tantervben előírt muzeumlátogatás”-ból.

Elég gyakori eset, hogy a pedagógusok folyamatos sétamenetben - és természetesen magyarázó szó nélkül - „terelik” végig a gyerekeket a kiállításon, akik a kényszerű rohanásban legfeljebb csak egy-egy pillanatra csodálkozhatnak rá egyik vagy másik részletére. Nehéz elképzelni, hogy az e fajta muzeumlátogatásokból valami is megmarad a gyerekek emlékezetében.

Folytathatnám még a példákat, de már ennyiből is látszik, hogy a pedagógusok, akik behozzák tanítványaikat a muzeumba, igen különböző módon viszonyulnak a kiállításokhoz, és ennek következtében a kiállításlátogatások haszna is igen különböző.

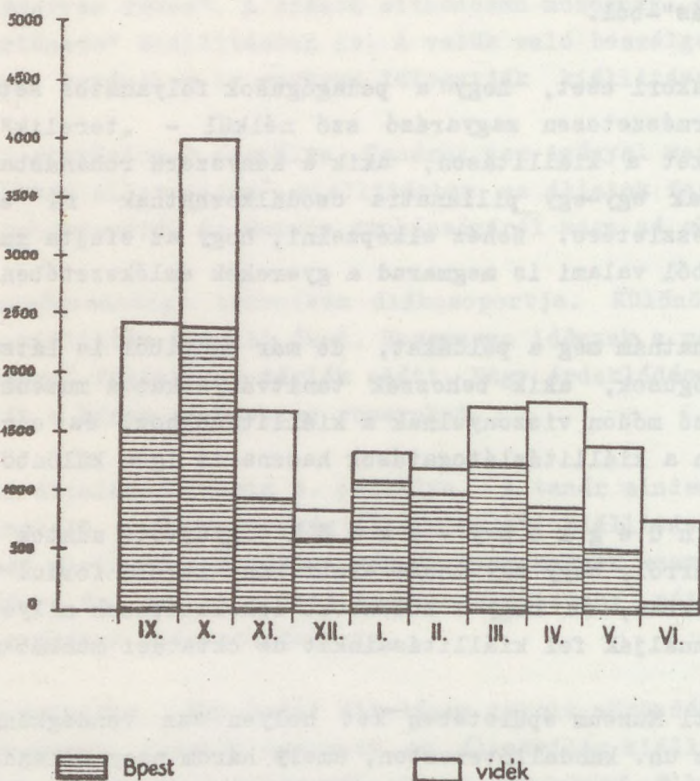
A v e n d é g k ö n y v e k b ől gyűjtött adatok tájékoztatnak arról, hogy egy tanév alatt hány iskola fordul meg kiállításainkban, és hogy a különböző iskolatípusok milyen mértékben használják fel kiállításainkat az oktatási munkában.

A Nemzeti Múzeum épületében két helyen van vendégekönyvünk; az egyik az un. kandallóteremben, amely három nagy állandó kiállításunk („Ásványok és kőzetek világa”, „A föld és az élet fejlődéstörténete”, „Magyarország állatvilága”) közös bejárata, a másik az épület másik részén különállóan elhelyezett „Az ember származása és az őskor embere” c. kiállításban. Mindkét vendégekönyv bejegyzéseit tanulmányoztam s belőlük egy teljes iskolaévi adatait tüzetesen értékeltem. Külön is vizsgáltam a budapesti

és a vidéki iskolák látogatására vonatkozó adatokat, iskolatipusokra is csoportosítva. Ezzel a módszerrel néhány tanulságos megállapításra jutottam.

Az „Ásványok és kőzetek világa”, „A föld és az élet fejlődéstörténete” és a „Magyarország állatvilága” c. kiállításainkon egy tanév alatt a fővárosból 371 csoportban 9979 tanuló, vidékről pedig 203 csoportban 6875 tanuló, összesen tehát 574 csoportban 16.854 tanuló fordult meg. Az utóbbi szám kiállításaink egy teljes évi látogatottságának mindössze csak 15 %-a. Ez igen elgondolkoztató adat!⁺

Fővárosi és vidéki tanulók csoportos látogatása egy tanév alatt

⁺ V.ö.: Dr.Széekessy Vilmos: A muzeumi propaganda néhány kérdése. Népművelés, XIV. évf. 8. szám.

A tanulócsoporthoz kiállításlátogatása a tanév során nem egyenletes. Ez nyilván jórészt az iskolák jelenlegi munkabeosztásának a következménye. Amint a grafikon mutatja, az iskolai év kezdetén, de különösen október hónapban jelentkezik kiállításainkban a legtöbb iskolai csoport, ill. a legnagyobb csoportos látogató-létszám, és viszonylag magas a tavaszi hónapokban, különösen márciusban és áprilisban.

A csoportos tanuló látogatások iskolatípusok szerinti megoszlása a tanév során (főváros és vidék együtt) a következő volt:

általános iskolák	346 csoportban	9.838 tanuló
gimnáziumok	123 csoportban	3.757 tanuló
szakiskolák	67 csoportban	2.100 tanuló
technikumok	25 csoportban	889 tanuló
egyetemek (főiskolák)	13 csoportban	271 tanuló

Ezeknek az adatoknak tanúsága szerint az iskolai csoportos látogatásoknak több, mint a felét (kb. 58 %-át) az általános iskolások, 40 %-át a középiskolások teszik ki. E két szám aránya - úgy gondolom - nagyjából megfelel az általános iskolások és a középiskolások tényleges létszámarányának, tehát különöset nem mond számunkra. A főiskolások igen csekély látogató száma viszont ismét elgondolkoztató jelenség! Hogy mi van ezek mögött az adatok mögött, azt a következőkben iskolatípusok szerint szeretném felvázolni.

Az általános iskolák közül a budapestiek a tanév alatt 232 csoportos látogatást vezettek kiállításainkba 5.956 tanuló részvételével. Vidékről ugyanebben az időben 114 csoportban 3.882 tanulót hoztak kiállításainkba a pedagógusok. Ezek a számok igen beszédesek!

Az első adatból következtetve Budapest kerületeire egyenként kb. évi 10-10 általános iskolai csoport (legtöbbször egy-egy osztály) látogatása jut csupán! Elemezve a vendégkönyv bejegyzéseit az is kiderül, hogy több olyan iskola van Budapesten, ame-

lyikből évenként több alkalommal látogatják kiállításainkat. Négy látogatásnál több esik pl. a Bacsó Béla utcai, a Somogyi Béla utcai, Az Alsóerdősor utcai, a Hernád utcai, a Lajos utcai, a Bocskai uti és a Kum Béla utcai általános iskolákra. Ebből viszont az következik, hogy míg néhány általános iskolai pedagógus tervszerűen beépíti tanmenetébe a muzeumlátogatást, többségük egyáltalán nem használja fel az oktatómunkának ezt a hatásos lehetőségét.

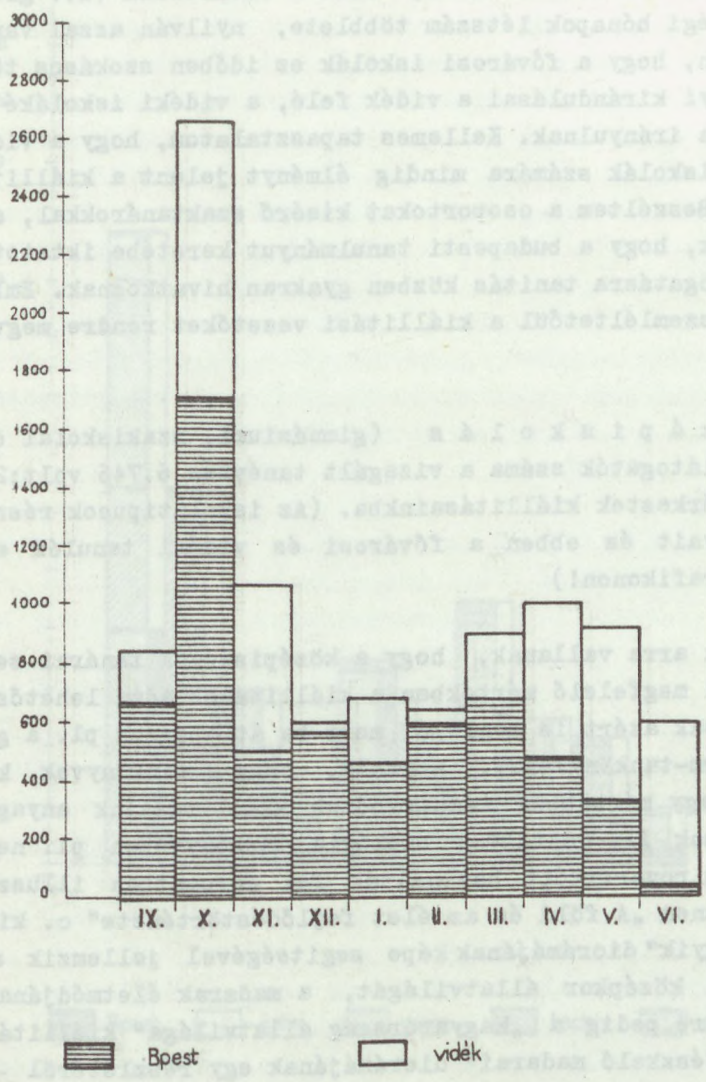
Pedig kiállításaink látogatásának haszna kézenfekvő. Hiszen a bennük bemutatott anyag sok esetben szinte közvetlenül kapcsolódik a tankönyvek anyagához. Egy példát erre: a „Magyarország állatvilága” kiállításban az általános iskolai 6. és 8. osztályos biológiai tankönyvek több fejezetének (az előbbiben: Állatok az erdőben p. 50-75., Vizek és vízpartok élővilága p. 79-95., Élet a mezőn p. 107-121., Mezőgazdasági kártevők p. 131-133., az utóbbiban: Állatrendszertan p. 14-28.) teljes szemléltetési anyaga megtalálható csakugy, mint a 8. osztályos biológia tankönyvnek az ember származására vonatkozó anyaga (p.29-43.) „Az ember származása és az őskor embere” c.kiállításunkban.

A rendszeresen látogató iskolák pedagógusai jól ismerik a kiállítás-adta lehetőségeket és érezhetően határozott céljuk van a muzeumban tartott órával. Rendszerint maguk tartanak vezetést. Ez így is van rendjén, bár az ügyeletes muzeológusok általában szívesen nyújtanak segítséget a vezetésben. Baj van azonban azokkal a csoportokkal, amelyek tanárai tájékozatlanok a kiállításokban, nem készülnek fel a látnivaló tolmácsolására és nem igénylik a muzeum szakvezetői szolgáltatását sem. Így a gyerekek a kiállításból keveset tanulnak legfeljebb a látványosság köti le őket; a sok jó lehetőség kihasználatlanul marad.

Figyelemre méltó, hogy vezetés igényelhetőségével a pedagógusok általában nincsenek tisztában. Többször találkoztam pl. azzal a tévhitel is, hogy a vezetésért fizetni kell.

A vidéki általános iskolák a tanév négy hónapjában (november,

Fővárosi és vidéki általános iskolások látogatása
egy tanév alatt

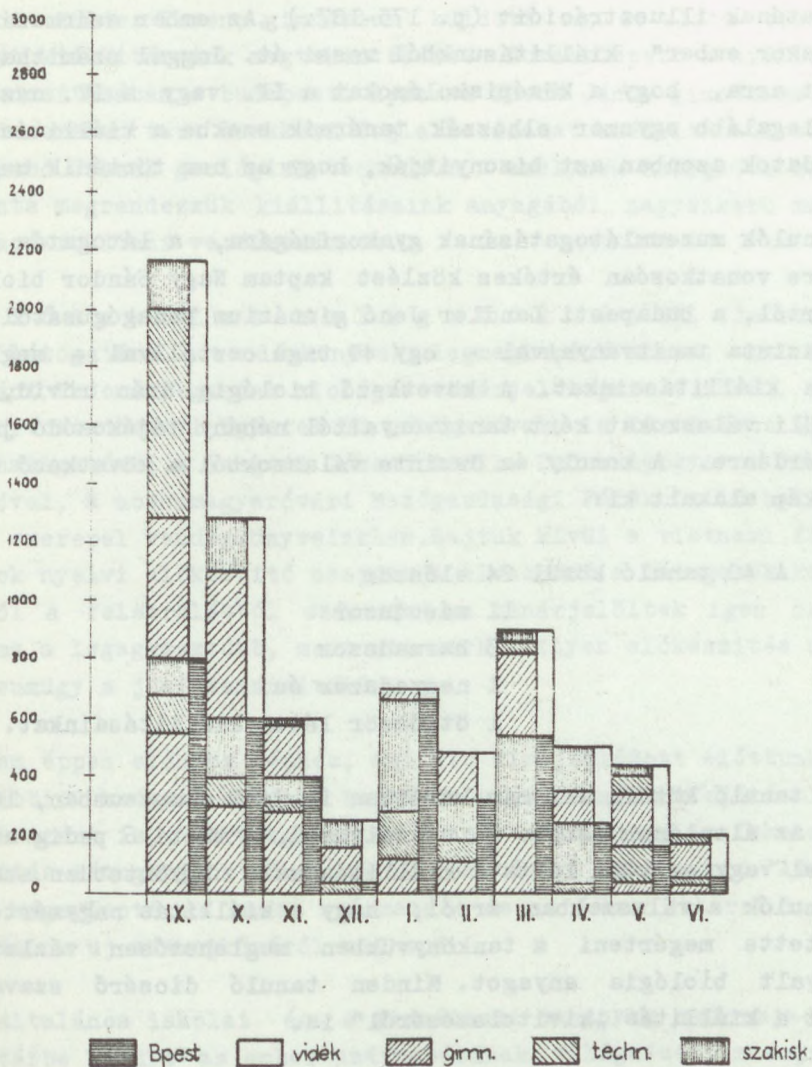

április, május és június) nagyobb látogató létszámmal jelentkeznek kiállításainkban, mint a fővárosiak (l.: grafikon). A tanévvégi hónapok létszám többlete, nyilván azzal van összefüggésben, hogy a fővárosi iskolák ez időben szokásos többnapos tanulmányi kirándulásai a vidék felé, a vidéki iskoláké pedig a fővárosba irányulnak. Kellemes tapasztalatom, hogy a vidéki általános iskolák számára mindig élményt jelent a kiállításlátogatás. Beszéltem a csoportokat kísérő szaktanárokkal, akik elmondották, hogy a budapesti tanulmányut keretébe iktatott kiállításlátogatásra tanítás közben gyakran hivatkoznak. Emlékeztetül és szemléltetül a kiállítási vezetőket rendre megvározzák.

A középiskolás (gimnáziumi, szakiskolai és technikai) látogatók száma a vizsgált tanévben 6.746 volt; 228 csoportban érkeztek kiállításainkba. (Az iskolatípusok részvételének arányait és ebben a fővárosi és vidéki tanulók arányait lásd a grafikonon!)

Az adatok arra vallanak, hogy a középiskolák tanárai sem használják ki megfelelő mértékben a kiállítások adta lehetőségeket. Ez már csak azért is meglepő, mert ha átlapozzuk pl. a gimnáziumi reform-tankönyveket, kitűnik, hogy a tankönyvek készítői milyen nagy mértékben támaszkodtak kiállításaink anyagára. A gimnáziumok II. osztályos biológia tankönyvében pl. nemcsak a kiállítás rovarfotóit használták fel sorozatban illusztrációként, hanem „A föld és az élet fejlődéstörténete” c. kiállítás „sárkánygyík” diorámájának képe segítségével jellemzik a földtörténeti középkor állatvilágát, a madarak életmódjának érzékeltetésére pedig a „Magyarország állatvilága” kiállítás „Szikeseink fészkelő madarai” diorámájának egy részletéről – guli-pánok és sziki csér szikes környezetben – készült fénykép található. A gimnáziumi IV. osztályos új tankönyv az evolúció áttekintését (p. 145.) szintén „A föld és az élet fejlődéstörténete” kiállítás anyaga alapján, a fejlődéstörténeti rendszer áttekintését (p. 169.) pedig a „Magyar állatvilág” kiállítás alapján adja. Ugyanez a tankönyv az ember szabásu majmok és az

Középiskolai csoportok látogatása egy tanév alatt

ember rokonságának bizonyítékait, valamint az emberré válás folyamatának illusztrációit (p. 175-187.) „Az ember származása és az őskor ember” kiállításunkból veszi át. Joggal számíthatnánk tehát arra, hogy a középiskolásokat a II. vagy a IV. osztályban legalább egyszer elhozzák tanáraik ezekbe a kiállításokba. Az adatok azonban azt bizonyítják, hogy ez nem történik meg.

A tanulók muzeumlátogatásának gyakoriságára, a látogatás élményeire vonatkozóan értékes közlést kaptam Nagy Sándor biológia tanártól, a budapesti Landler Jenő gimnázium pedagógusától. II. gimnazista tanítványaival - egy 40 tagu osztállyal - meglátogatta kiállításainkat. A következő biológia órán rövid, név nélküli válaszokat kért tanítványaitól néhány tájékozódó jellegetű kérdésre. A komoly és őszinte válaszokból a következő érdekes kép alakult ki:

A 40 tanuló közül 24 először
11 másodszer
3 harmadszor
1 negyedszer és
1 ötödször látta kiállításainkat.

A 16 tanuló közül, aki már korábban is járt a muzeumban, 10 tanuló az általános iskola 8. osztályával, a többi 6 pedig a szüleiével vagy egyedül látta a kiállításokat. Egyöntetűen szólnak a tanulók a válaszokban arról, hogy a kiállítás nagymértékben segítette megérteni a tankönyvükben meglehetősen vázlatosan tárgyalt biológia anyagot. Minden tanuló dicsérő szavakkal szólt a kiállítás „kivitelezéséről” is.

Hogy kiállításaink látogatása hasznot hajtó az iskolai oktató munkában, azt néhány iskola gyakorlata világosan bizonyítja. A fővárosi középiskolák közül a rendszeres kiállításlátogatók között tartjuk nyilván a Rákóczi gimnáziumot, az István Király gimnáziumot és technikumot, a Kossuth Lajos technikumot, a Bagi Ilona gimnáziumot és szakközépiskolát, a Teleki Blanka gimnáziumot, a Fazekas Mihály gimnáziumot, a Kaffka Margit gimnáziumot

és a Kvassay technikumot. Vidékről az érdi gimnázium és a miskolci Földes Ferenc gimnázium küldött egy év alatt több osztályt kiállításaink megtekintésére. Továbblépett a kiállítások hasznosításában a budapesti Apáczai Csere János gimnázium, amely rendszeresen tart szakköri foglalkozásokat kiállításainkban, és a Szabó József geológiai technikum, amelynek hallgatói számára évente megrendezzük kiállításaink anyagából nagyszerű muzeumi hónapi földtani vetélkedőnket.

A f ő i s k o l a i h a l l g a t ó k évi 271 fős csoportos látogatása a vendégkönyvek legmeglepőbb adata. Az Eötvös Lóránt Tudományegyetem biológus tanárjelöltjei 49 fővel, az Állatorvostudományi Egyetem 80 hallgatóval, a Kertészeti Egyetem 22 hallgatóval, a szegedi József Attila Tudományegyetem 20 hallgatóval, a mosonmagyaróvári Mezőgazdasági Főiskola 16 hallgatóval szerepel vendégkönyveinkben. Rajtuk kívül a vietnami főiskolások nyelvi előkészítő csoportja olvasható a látogatók között. Ebből a felsorolásból számunkra a tanárjelöltek igen csekély száma a legaggasztóbb, mert mit várhat ilyen előkészítés után a muzeumig a jövő tanáraitól?

A nem éppen előnyös képhez, ami itt kirajzolódott előttünk, egy további, kedvező előjelű tapasztalatot fűznék befejezésül, már csak azért is, mert úgy vélem, hogy a jelenség az iskolai kiállítás-látogatások növelésének lehetősége felé mutat. Az 1962-ben megnyitott „Az ember származása és az őskor embere” c. kiállításunk új szerepköréről van szó.

Az általános iskolai és a gimnáziumi tananyag reformja során előtérbe került az ember származásának világnézeti szempontból sarkalatos problémaköre. A reformtankönyvek az élővilág és a történelem tárgyak tanításában is külön fejezetet szentelnek az emberréválás folyamata ismertetésének. Az általános iskolák 5. osztályos és a gimnáziumok IV. osztályos élővilág anyaga foglalkozik a kérdéssel. Az iskolai oktatásnak ez a bővülése „Az ember származása és az őskor embere” c. kiállításunk fontosságát megnövelte, s ezzel együtt emelte látogatóinak számát. A

vendégkönyv sok bejegyzése is tanusítja, hogy az iskolai történelem anyag őskori fejezetének, vagy az élővilág tantárgy ember származása anyagának tanításához sikeresen használják fel a pedagógusok a kiállítást. Ilyen értelmű bejegyzések találhatók vendégkönyvünkben fővárosi és vidéki általános iskolai, gimnáziumi és technikumi történelemtanároktól és a látogatók között növekvő számban jelentkező egészségügyi szakiskolák pedagógusaitól.

E kiállítás látogatottságának fellendülése azonban még egy tényezővel is összefüggésbe hozható. Nevezetesen azzal, hogy a Magyar Nemzeti Múzeum „Magyarország története a honfoglalástól napjainkig” c. nagy állandó kiállításának megnyitása óta saját propaganda akciót folytat az iskolák történelem tanárai körében. A kiállítás megtekintésére érkező csoportok pedagógusai azután „véletlenül” felfedezik az épületben álló, az ember származásával foglalkozó másik „történeti tárgy”, de a természettudományok körébe utalt témájú, úgy látszik talán ezért nem eléggé közismert kiállítást.

Az elmondottakból következően egy gondolatot eleve elvethetünk: kiállításaink, noha évek óta állnak már, nem veszítették el aktualitásukat; ellenkezőleg: az a tény, hogy az újabb készült tankönyvek bőven merítették belőlük, tartalmi felépítésük helyességét igazolja, időtállóvá teszi őket, növeli fontosságukat. A közelmúltban végrehajtott teljes felfrissítésük e kiállítások látványosságát, esztétikai élményszerűségét is tartósan biztosítja.

Elégtelen iskolai látogatottságuk tehát semmiképpen sem előregedésükben, sokkal inkább propagálásuk hiányaiban keresendő. Ezen lehetne és érdemes is lenne segíteni. A tanuló csoportok számának növelése érdekében kifizetődne egy olyan - lehetőleg minden iskolának megküldendő - propaganda füzet kiadása, amely a biológia (és történelem) szakos tanárokhoz szólna és felhívna figyelmüket e kiállítások megtekintésének oktatási hasznára, ill. e kiállítások anyagának a tankönyvek anyagával

való szoros összefüggéseire.

A kiállítások által nyújtott ismeretanyag fokozottabb kihasználásához, elmélyítéséhez fűződő érdek pedig szükségessé tenné a jelenlegi tárlatvezetési rendszer átalakítását. A kiállítási inspekciósok által nyújtott - és amint azt fentebb jeleztünk: szintén nem eléggé propagált - jelenlegi igen különböző értékűnek minősülő vezetések helyett, nyugdíjas biológia szakos pedagógusok foglalkoztatására gondolok. Bizonyára akadna közöttük, aki a jelentkező igényektől függő számban, tehát nem folyamatos alkalmazásban, hanem behívásos rendszerben (esetenként fizetett tiszteletdíj fejében) vállalkozna iskolai csoportok életkortól, ill. iskolai osztálytól függő szintű, a pedagógiai célkitűzéseknek megfelelő szakavatott vezetésére. E rendszer alkalmassága egyébként már bizonyított: az egri Dobó István Vármúzeum évek óta így intézi sikerrel a kazamatákat nagy számban látogató csoportok vezetését.

A problémák, amelyekről itt szóltam, talán a Természettudományi Múzeum belső ügyeinek látszanak, szélesebb körben való megismertetésüket mégis hasznosnak itéltem, mert meg vagyok győződve arról, hogy az iskolák és a múzeumok kapcsolata más szakok és más múzeumok viszonylatában sem teljesen rendezett kérdés. Intézményeink hálás feladata a tudomány új eredményeinek megismertetésével a modern világkép kialakításának elősegítése társadalmunkban. Ennek kétségtelenül legfontosabb múzeumi eszközei a kiállítások, ezek tanításainak befogadására pedig a tanuló ifjúság a legérzékenyebb. Örülnék, ha az elmondottak másokban is ébresztenék azt a gondolatot, hogy kiállításaink látogatottságának növelésével, tanító-nevelő hatásuk kiteljesítésével még „fel nem tárt tartalékok” találhatóak iskoláinkban, az ifjúság - a jövő múzeumbarátai - körében.

K. Murai Éva

A varsói Nemzeti Múzeum

Európa más országaihoz hasonlóan a lengyel muzeumok alapjait is a nagy uralkodók rakták le. III. Zsigmond, IV. László, Kazimier János, Sobiesky majd Poniatowsky gyűjtőszrenvedélye tette lehetővé, hogy 1862. május 20.-án az orosz fennhatóság alatt álló lengyel királyságban megnyilt az első muzeum: a Szépművészeti Muzeum.

Az első világháboruig tartó különböző politikai harcok nem segítették a muzeum fejlődését, nem állt rendelkezésre megfelelő személyzet és az anyagi ellátottság sem biztosította a gyűjtemények gyarapítását. A változást az 1916-ban történt városi kezelésbe vétel hozta meg. Ekkor költözött a muzeum azóta már elhagyott régi épületébe és vette fel a Nemzeti Muzeum nevet. A kezdeti szakaszban történeti és művészeti profillal indult meg a gyűjtés. A megalakulást követő években vált ki a Hadtörténeti Muzeum, majd a Néprajzi Muzeum. A második világháboru után a Nemzeti Muzeum gyűjteményéből alakult a Varsói Várostörténeti Muzeum is.

Jelenlegi otthonának (Aleja Jerozolomskie) építését 1926-ban kezdték és a közönség számára 1938-ban nyiltak meg kapui. Az építkezés utolsó éveiben átszervezték az intézmény működését, megerősítették a tudományos feldolgozó tevékenységet, tágabb teret biztosítottak a publikálásra és 1935-ben új osztálya kezdte meg működését: a Nevelési osztály.

A megnyitás évében 1 millió látogató kereste fel a muzeumot, ami összehasonlítva a vezető európai országok muzeumainak látogatói számával, hallatlanul magas.

1939. szeptemberében kitört a háború. A műtárgyak nagy részét sziklapincékben, magánosoknál és vidéki muzeumokban próbálták átmenteni. A muzeumban maradt tárgyakat a németek elhurcolták és az épület is nagy károkat szenvedett.

Már a felszabadulás pillanatában megindult az ujjaépítés és a gyűjtemények számbavétele. 1945. május 1-én megnyílt az első kiállítás is „Varsó vádol” címmel.

1945. május 7.-én a Nemzeti Múzeum állami kezelésbe került és az ország első, központi muzeumi intézményévé nyilvánították. Ez az intézkedés mind a gyűjteményfejlesztés terén, mind a tudományos munkában új távlatokat nyitott. Rövid idő alatt számos fiáláléval gyarapodott: Wilanow, Nieborow és Arkadia, Lowicz és a Lazienki palota.

Rövidesen ásatási expedíciókat indíthattak a mediterrán országokba. Erőteljesen láttak hozzá a kiállításrendezéshez. 1945-63 között több mint 200 kiállítást nyitottak. Publikációs tevékenységük is gazdagodott: évente kb. 20 önálló publikáció lát napvilágot. Az un. Társadalmi és Nevelési osztály újbóli megnyitásával széleskörű népművelő munkát végeznek a múzeum falain kívül is.

A tudományos és népművelő tevékenység mellett komoly gondot fordítanak a restaurátori munka technikai fejlesztésére, új módszerek kidolgozására. A szudáni ásatások során előkerült III. Tutmoses templom restaurálására és konzerválására külön osztályt hoztak létre, és ez először a restaurálás módszereit kísérletezte ki.

Az 1938-ban megnyílt épület a gyűjtemények nagyarányu gyarapodása miatt kinőtte kereteit és ezért 1961-ben két új szárnyal bővítették.

A varsói Nemzeti Múzeum hét gyűjteményi osztállyal működik:

1./ Ókori osztály

Külföldi Művészetek osztálya

festészet

szobrászat

2./ Lengyel művészeti osztály

középkori művészet, modern festészet, szobrászat

3./ Iparművészeti osztály

háboru előtti gyűjtemény, háboru utáni gyűjtemény,

középkori gyűjtemény

reneszánsz művészet XVI.sz.

barokk művészet XVII.sz.

XVIII-XIX.sz.

4./ Grafikai osztály

külföldi művészet

lengyel művészet

5./ Miniatura gyűjtemény

6./ Numizmatikai kabinet

ókori gyűjtemény

középkori és modern gyűjtemény

7./ Modern művészeti osztály

Ezen kívül külön festészeti, iparművészeti, textil, grafikai restauráló műhely, restaurátori kutató osztály, adattár, könyvtár, fotótár és Társadalmi és Nevelési osztály látja el a múzeum feladatait.

A gyűjteményekben őrzött tárgyak felsorolására e rövid cikk keretei nem adnak lehetőséget, de feltétlenül meg kell említeni egy-egy kiemelkedő jelentőségű darabot:

a görög gyűjteményből: Pheidias és Polykleitos alkotásait;

a külföldi mesterek közül: a Leonardo iskola műveit, Bellini, Tiepolo egy-egy képét. Szép számmal képviselteti magát a német-alföldi festészet is. Száznál nagyobbra tehető az orosz műalkotások száma és ezek között is a peredvizsnikek reprezentánsai Kramszkoj, Csertkov, Repin;

a szobor gyűjteményből: Andrea della Robbia, Giovanni da Bologna, Canova, Carpeaux, Rodin művei hívják fel magukra a figyelmet.

A középkori lengyel művészeti gyűjteményben a XIII-XV. sz. legjelesebb krakkói, wroclawi toruni, gdanski és kisebb helyi műhelyek munkái láthatók.

A modern festészeti és szobrászati gyűjteményben a XVI. sz. végétől az első világháborúig működő lengyel művészek működését kísérelhetjük figyelemmel: rendkívül érdekes Bernardo Bellotto (Canaletto) munkássága, akinek 1767-80 között Varsóról festett több mint 20 alkotása nagyon fontos dokumentumul szolgált a II. világháború utáni újjáépítéshez. A szobrászok közül a Thorwaldsen tanítvány Jakub Tatarakiewicz és a David d'Angers iskoláját továbbvivő Olszczyński alkotásait említhetjük.

Az Iparművészeti osztály gyűjteményei a muzeum háború előtti kiállítási helyiségeinek több mint negyed részét elfoglalták és ez az anyag azóta is rohamosan fejlődik. Igen gazdag része a reneszánsz anyag, amelynek gerincét az olasz, francia, német, spanyol és lengyel butorok képezik. Ide sorolhatók a szőnyegművészet emlékei is, főleg a brüsszeli mesterek munkái.

A grafikai gyűjtemény őrzi mind a külföldi, mind a hazai grafikákat: németalföldi és olasz rajzokat, Daumier és Gavarni litográfiáit.

A numizmatikai kabinetben az érmeiken kívül pecséteket és érderendeket is őriznek.

A modern művészetek osztálya 1914-től napjainkig gyűjti és mutatja be a lengyel festészet és szobrászat legszebb alkotásait.

A Nemzeti Múzeumhoz tartozó intézmények közül a város szívében elterülő festői park közepén épült a Lazienki palota, ezt August Poniatowski alakíttatta át Domenico Merlinivel neo-klasz-

szicista stílusban. A palotát 1960-ban nyitották meg a közönség számára.

Varsótól néhány kilométerre található a XVII. században épült wilanowi kastélymuzeum, több lengyel király nyári rezidenciája, majd később a Branicki család tulajdona. A háború után állami kezelésbe vették és az 1955-ben megindult helyreállítási munkálatok azt tűzték ki célul, hogy eredeti formájában és funkciójában restaurálják az épület-külsőt és belsőt. A munka valóban jól sikerült, még akkor is, ha a belső berendezés nagyrésze rekonstrukció. Az együttest szervesen egészíti ki a festői XIX. sz. elejei angol kert.

A kastélyban bemutatott művészeti gyűjtemény jelentős értéket képvisel. Megszerzése III. Jan nevéhez fűződik, majd a Czartoryski és Lubomirski családok gyarapították. A lengyel mesterek közül Szymonowicz-Siemiginowski, B. Strobel és Kucharski, a külföldi művészetet németalföldi, német és francia nevek képviselik. Kiemelkedik a kerámia gyűjtemény, ebből is a XVI. sz.-i olasz majolika, a XVII. sz.-i delfti fajansz és meissenai porcelán. Ugyancsak Wilanowban találjuk Európa második plakát muzeumát. Modern installációja, korszerű raktárai és restauráló laboratóriuma külön látványosságot jelentenek.

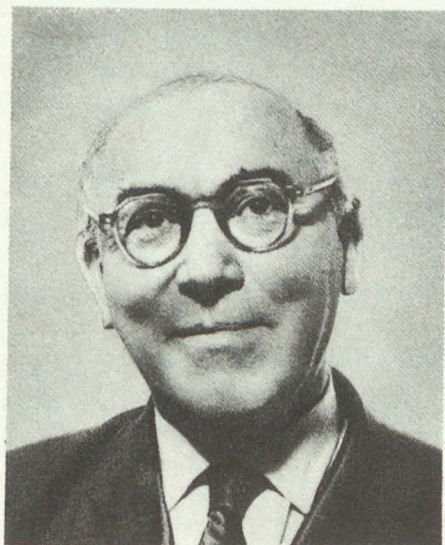
Az 1695-ben épült Nieborowi kastély és a mellette elterülő Arkadia park 1945-ben került állami kezelésbe. Gyűjteményei: görög-római lapidárium, lengyel és angol (Chippendale és Hepplewhite) butorok, portrék.

A Nemzeti Múzeumnak ez a szekciója komoly kulturális központ: kiállítások, bemutatók, koncertek, szerzői matinék, előadások rendszeres színhelye.

A Nemzeti Múzeum Lowiczban működő részlegének régészeti, történeti és néprajzi osztálya van.

Béni Miklósné

Dr. Csatkai Endre
(1896-1970)

**Dr. Csatkai Endre
(1896-1970)**

Mély tisztelettel és őszinte megrendüléssel állunk Dr. Csatkai Endre sirjánál, hogy búcsút vegyünk tőle a volt munkatársak, barátok, tanítványok százainak és tisztelői ezreinek nevében, hogy osztozzunk hűséges hitvese gyászában.

Hirtelen halála egy küzdelmes, de eredményes, munkával teli életet zárt le. A muzeumi tudományok területén a nagy öregek sorába tartozott, rendkívül széles érdeklődésével, hatalmas ismeretanyagával, gazdag publikációs tevékenységével.

Szűkebb kutatási területével, a művészettörténettel, már kisdíák korában eljegyezte magát. Mint sokszor említette: a sopra-

---

* Folyóiratunk e számának lezárása idején vettük a szomorú hírt: 1970. március hó 12-én, 73 éves korában, tragikus hirtelenséggel elhunyt Dr. Csatkai Endre Kossuth-díjas, a művészettörténeti tudományok kandidátusa, a soproni Liszt Ferenc Múzeum ny. igazgatója.

Temetése március hó 17-én igen nagy részvét mellett zajlott le Sopronban. Ravatalánál a Városi Tanács nevében Kocsis József VB elnökhelyettes, országgyűlési képviselő búcsúztatta, mint a város nagy fiát. Koporsóját mintegy 2.000 személy: hivatali és társadalmi szervek képviselői, ifjusági küldöttségek, barátainak és tisztelőinek sokasága kísérte végső pihenőhelyére. Sirjánál közvetlen munkatársai: a Liszt Ferenc Múzeum dolgozóinak nevében Domonkos Ottó muzeumigazgató, a Művelődésügyi Minisztérium Muzeumi Főosztálya, a Központi Muzeumi Igazgatóság és a magyar muzeumok nevében Kovács István főigazgatóhelyettes mondott búcsubeszédet.

A fentiekben Domonkos Ottó búcsuszavainak közlésével emlékezünk meg a muzeumi nagy halottjáról. E beszéd Csatkai Endre küzdelmes pályafutásának sok, a nyilvánosság előtt ismeretlen eseményét, adatát idézi, írójának közlése szerint azonban csak tisztelgésnek tekinthető és nem a gazdag élet teljes méltatásának, értékelésének.

ni lyceum udvara a régi evangélikus temetőre nyílt, sokat sétálgatott a gazdag diszítésű sírkövek között. Rendkívül gyors felfogású lévén sok ideje maradt az olvasásra, magántanítványokkal való foglalkozásra. A korrepetálással szerzett pénzéből művészi reprodukciókat vásárolt. Nyelveket tanult, megtakarított pénzén Erdélybe, Pozsonyba és Bécsbe utazott.

Az 1914-ben tett érettségi után a pesti egyetemre iratkozott be, hogy művészettörténetet tanuljon, de ott eltanácsolták erről a szakról azt, akiből később a művészettörténet-tudomány kiemelkedő alakja lett.

Kedveszegetten a magyar-német szakot választotta. Édesapja akkor már súlyos beteg volt, anyagilag nem támogathatta. Magántanítványokat vállalt, nevelőintézetben tanított, hogy fenntartsa magát.

A megerőltető munkát nem sokáig bírta, súlyos beteg lett; kisebb-nagyobb megszakitásokkal négy évig a különböző szanatóriumok lakója volt. A kényszerű pihenést olvasással, tanulással, kutatással töltötte, készült a hivatásként választott művészettörténész pályára. Erre az időre esik első közleményének a megjelenése a Sopronvármegye 1917 szeptemberi számában, címe: Pár szó Sopron szépségeiről. Ez már egy egész életre szóló programadás: feltárni a nagymultu város történetének ismeretlen fejezeteit, széles körben megismertetni értékeit, bepillantást adni a régmúlt idők mindennapi életébe.

Hosszu betegsége miatt csak a háboru végén került megint az egyetemre rövid időre. A Tanácsköztársaság ideje alatt a soproni proletár-könyvtárban dolgozott, bővítette ismereteit. Az ellenforradalom hatalomra jutása után közvetlenül nem vették fel a pesti egyetemre származása miatt, 1920-ban pedig az ismétlődő pogromok riasztották vissza. Így azután a bécsi egyetemre iratkozott be, ahol művészettörténetet és történelmet hallgatott. Nagy szorgalommal tanult, heti 38-40 órát látogatott az egyetemen. Szabad idejében a Nemzeti Könyvtárban dolgozott, járta a

nagyszerű muzeumokat, esténként pedig egy szerény kávéházban zongorázott vacsoráért. Az itt töltött két évet élete legszebb idejének tartotta, a sok nélkülözés és szegényes körülményei ellenére.

Hazatérve ismét beiratkozott a pesti egyetemre. Bécsi tanulmányait nem számították be, sok megaláztatásban volt része. A Nemzeti Múzeum könyvtárában a Sopronra vonatkozó adatokat gyűjtötte, cikkeket írt, melyeknek nagyobb része a soproni lapokban jelent meg. 1925-ben nyerte el a doktori címet „Kazinczy és a képzőművészetek” című disszertációjával. Mire végzett pesti tanulmányaival, nevét már kezdték megismerni.

Sopronba visszatérve magántanítványokkal foglalkozott, előadásokból, hírlapi cikkekből tartotta fenn magát és özvegy édesanyját. Sopronban, a közeli városokban és falvakban történeti, művészeti előadásokkal szerepelt, ami akkoriban új dolog volt. Közben megismerkedett Wolf Sándor műgyűjtővel, aki Közép-Európa legnagyobb nyilvános magángyűjtemény tulajdonosa volt Kismartonban. Tőle megbízásokat kapott a gyűjtemény gyarapítására. Az ismét jelentkező betegség gyógyíttatását már új ismerőse, támogatója vállalta. Olaszországba küldte, ahonnan gyógyultan tért haza 1926-ban.

A küzdelmes ifjúság korszaka lezárult, egy viszonylag nyugodt és biztonságos szakasz következett Kismartonban, sok munkával és kiemelkedő eredményekkel. Kismarton és Sopron között élt. Fáradhatatlanul dolgozott a város megismertetésén, ő állította össze a Magyar Művészet soproni számát 1928-ban. Ez a folyóirat volt az első, amely feltárta Sopron szépségét a nagyvilág előtt, amihez Csatkai Endre három nagyobb tanulmányával járult hozzá.

Ebben az időszakban egyaránt írt a burgenlandi és a soproni művészetről és művelődéstörténetéről. Foglalkozott az ötvösökkel, órással, irodalommal és színház-történettel. Zenetörténeti kiállításokat rendezett Kismartonban, így Haydn és Liszt katalógusok, tanulmányok is kerültek ki keze alól.

A Wolf-gyűjtemény feldolgozása, gyarapítása mellett kismartoni tartózkodásának legjelentősebb vállalkozása, illetve megbízatása az osztrák művészeti topográfia 23. kötetének a megírása volt, amit két év alatt végzett el. 1932-ben jelent meg e máig is kiváló mű. A kedvező szakmai visszhang a magyarországi szakörök figyelmét is felkeltette személye iránt. A Századok Csatai Endre megnyerését indítványozta hasonló hazai munkák végzésére, megbízatást azonban egyelőre nem kapott. Sopron és környékének műemlékeit, művészeti emlékeit több részletben jelentette meg saját költségén 1932-37 között.

E termékeny, kiegyensúlyozott élet ismét válságba került 1938-ban, amikor Hitler elfoglalta Ausztriát. Menekülnie kellett. Azonban itthon sem várta külön sors. Rendszeres állást nem kapott, magántanítványokat fogadott, művészettörténeti kurzusokat tartott, megbízásos munkákat vállalt családok számára, tanulmányokat írt a Soproni Szemlébe, a Magyar Művészetbe, az Archeológiai Értesítőbe, a Numizmatikai Közönybe, az Irodalomtörténeti Közleményekbe, a Könyvszemlébe, a Győri és a Vasi Szemlébe.

1938-39-ben kapott ugyan támogatást az Országos Műemléki Bizottságtól Sopron megye művészeti helyrajzának kutatására, de az anyag megjelenésére nem került sor.

A háború kitörése, a német veszedelem, tovább súlyosbította életkörülményeit. 1942-ben még az ő szindarabjával nyitották meg a Magyar Művelődés Házát, de utána kénytelen volt teljesen visszavonulni.

1944 tavaszán a megbélyegzést keményen elviselte, amit azonban a munkaszolgálatos sors megaláztatásai, gyötrelmei követtek hamarosan. A 9 hónapig tartó munkaszolgálat testben megtörte, de emberségében megerősítette. Elvett lakásáról a tanítványok mentették meg jegyzeteit, könyvtára pedig az elkobzás után a városi levéltárba került.

A felszabadulás Kópházán érte március 31.-én, az utolsó pillá-

natokban. Csonttá lefogyva, elgyengülve indult el a Sopron felé vezető uton, ahol szovjet katonák szedték fel és hozták a városi kórházba; az életét mentették meg.

A felszabadulás új korszakot nyitott Csatkai Endre életében. Pályája most már töretlenül ivelt felfelé, tudományos és társadalmi elismeréstől, megbecsüléstől kísérve.

Sopron városa súlyos adósságaiból Csatkai Endrével szemben, 1945. július 1.-én törlesztett először, amikor a múzeum élére kinevezte igazgatónak. Az erkölcsi elismeréssel együtt egy súlyosan megrongálódott múzeumot kapott, munkáját az újjáépítéssel kezdte. Segítségére siettek volt diákjai a romok eltakarításában, a biztonság megteremtésében.

Szívós és szorgalmas munkájának köszönhető, hogy a vidéki múzeumok közül a soproni nyílt meg elsőként 1947 júniusában, kitérve kapuit az új látogatók előtt. Kiemelkedő munkásságáért az „ország első muzeológusa” megtisztelő címmel illették felettes hatóságaink. A közel száz különkiállítást rendezett 1947 és 1963 között. Ezek témáit az irodalom, a zene, a színészet, a képzőművészet, a néprajz, a régészet, a helytörténet és a munkásmozgalom köréből vette, és velük szorosabban kapcsolta a múzeum munkáját a város életéhez, kiemelkedő évfordulóihoz.

1949-ben, addigi tudományos eredményei elismeréseként a szegedi egyetemen nyert magántanári minősítést. A Tudományos Tanács tudományos pótlékkal tisztelte meg. 1951-ben a Tudományos Akadémia Művészettörténeti bizottságába választották tagnak. Ugyanabban az évben bizta meg a Tudományos Akadémia Sopron és környéke műemléki topográfiájának megírásával és ezzel lehetősége nyílt a több évtizedes gyűjtőmunka összefoglalására és reprezentatív megjelentetésére.

1952-ben a Tudományos Minősítő Bizottság a kandidátusi minősítést adta Csatkai Endrének, ami újabb erkölcsi és anyagi elismerése volt kiemelkedő munkájának. A műemléki összefoglalás

1953-ban jelent meg, s ezt 1954-ben kormányunk a Kossuth-díjjal tüntette ki. A nyugodt, biztonságos élet újabb munkára serkentette.

A Soproni Szemlét ujjászületése óta szerkesztette, toborozta a munkatársi gárdát helyben és a fővárosban, nevelte a kezdőket. A Soproni Szemle tudományos színvonalával országsszerte növelte Sopron város kulturális hírnevét. Irányítója és szervezője volt a város értékei feltárásának, szépségei megismertetésének, ahogy azt több mint 50 évvel ezelőtt első cikkében célul tűzte ki.

Körülbelül tíz évvel ezelőtt újabb nagy vállalkozásba kezdett. Nagy kitartással és hangyaszorgalommal gyűjtötte a magyarországi mügyűjtés történetére vonatkozó adatokat fővárosi és vidéki könyvtárakban, levéltárakban. Két kötetre tervezte e fontos művelődéstörténeti mű összefoglalását. E nagy vállalkozás azonban csak az anyaggyűjtés befejezéséig jutott, a megírást éppen csak elkezdte.

Küzdelmes élete során tiznél több könyvet, közel kétszáz tudományos tanulmányt és ezernél több tudományos jellegű hírlapi cikket írt. Ezekkel sok témát megoldott, másokkal újabb indítást adott a további kutatásnak, a bővebb feldolgozásnak.

Egész életében természetesnek tartotta, hogy a tudományos eredmények népszerűsítése munkája jelentős részét képezze. A felszabadulás után azonnal bekapcsolódott az ismeretterjesztő munkába. Első előadását 1945-ben a munkásifjaknak tartotta a MADISZ-ban. A Magyar-Szovjet Társaságban különösen a kezdeti időkben szerepelt sokat, a szovjet irodalom, zene, színeszt, művészet népszerűsítésén fáradozott. A muzeumban közép- és főiskolások számára természettudományi szakkört alakított. A lakásán zenetörténeti kört látott vendégül havonta. Az 50-es években még maga is zongorázott, a klasszikusok sok darabját játszotta kotta nélkül. Később városszerte híressé vált hatalmas lemezgyűjteménye. Az utolsó években a KISZ Ifjúsági házban és a Széchenyi gimnáziumban tartott zenetörténeti előadásokat a

fiatalok számára. Ezek mellett rendszeres előadója volt a Tudományos Ismeretterjesztő Társulatnak, melynek egyébként alapító tagja is volt.

A tudományos munka és az ismeretterjesztés mellett életének harmadik jellemzője volt az ifjúsággal való állandó és szoros kapcsolata. A sanyaru évek ideje alatt megélhetésének forrása is volt a tanítványokkal való foglalkozás, a felszabadulás után azonban már kizárólag a segítőszándék vezérelte ezt a sok türelmet és időt igénylő munkát. A tehetséges tanulókkal külön is foglalkozott, irányította fejlődésüket, egyengette továbbtanulásukat, sokat közülük anyagilag is támogatott egyetemi éveik alatt. Példaként állhat előttünk az a szeretet, mellyel a szerepre, a jóra, a kultúra szeretetére, emberségre tanította a fiatalságot. Százak vallják magukat tanítványának.

Jó kedélye, segítőkészsége, nagy munkabírása az egész muzeumi területen közismert volt. Kollégái között általános tiszteletnek örvendett, ő volt a szakma „Bandi bácsija”. Tapasztalata és tekintélye révén minden, a muzeumi terület fontos kérdésének magasszintű tanácskozására meghívták minisztériumi feletteseink. Több évtizedes kiemelkedő munkásságáért 1967-ben a Magyar Népköztársaság Érdemrendje arany fokozatával tüntette ki kormányzatunk.

A magyar muzeumok tudományos dolgozói között nincs senki, akinek olyan kiterjedt szakmai kapcsolatai és személyes levelezése lenne, mint neki volt, szinte az ország minden jelentősebb muzeumával, azok vezetőivel. Ez a hagyaték a magyar muzeumok és muzeológia történetének fontos forrása lesz.

Hogy életét teljesen munkájának szentelhette a felszabadulás után, az hűséges hitvesének is köszönhető, aki 25 évig gondoskodott róla nagy-nagy szeretettel, biztosította a nyugodt ott-hont az alkotáshoz.

1963-ban vonult nyugalomba, de kapcsolata a muzeummal, munka-

társaival az utolsó napig szoros és mindennapos volt. Valamennyien sokat köszönhetünk baráti és atyai támogatásának, segítségének.

Csodálatra méltó szorgalmával és kitartásával, hivatásszeretetével, a muzeumügy iránti áldozatkészségével követendő példaként áll előttünk. Halála kimondhatatlan veszteség számunkra, de az egész magyar tudomány számára is.

Igaz emberségét szeretettel megőrizzük szivünkben.

Egy kisváros múzeumtörténetéből*

A krimi-történetek írói nagy szorgalommal kutatnak minden területen irnivaló után. Nem hagyták kiaknázatlanul a muzeológiát sem; csak a Mona Lisa elrablásának hálás témájára gondoljunk. Két ismeretlen történetet közlök az alábbiakban egy kisváros: Kismarton életéből, ahol magam 12 évig dolgoztam a Wolf magánmuzeumban. Sem oda, sem a tartományi muzeumba nem törtek be, és nem gyilkoltak meg egy muzeológust sem, mégis akár az egyik történet, amely elég hátborzongató, akár a másik, amely vidámabb, krimi-témának is elképzelhető.

I.

A kismartoni külváros egyik szegényes házában valami kisebb építkezés folyt, s az egyik lakás alatt három csontvázra bukkantak. Egy férfi, egy nő és egy gyermek csontváza volt a lelet. A tulajdonos, bizonyos Hahnenkampfné, azonnal a rendőrségre szaladt. A nyomozók a csontokat felszedték és elküldték Bécsbe, ahol a megfelelő rendőrorvosi intézetben megállapították, hogy a halottak 25-30 éve kerülhettek a földre, mert a csontokhoz zsir maradéka tapad.

A kismartoni rendőrség széleskörű tudakozódásba kezdett: van-e valakinek tudomása arról, hogy kb.25 éve eltűnt három, a csont-

---

* A cikket szerzője: Dr.Csatkai Endre, elhunytá előtt 9 nappal keltezett levelével küldte meg szerkesztőségünknek. Akik ismerték őt, tudják, hogy derűs kedélyű, fáradhatatlan mesélő volt; a kutatómunkája során eléje került izes történeteket muzeológus társaságban szívesen adta elő, de - mint nem tanulság nélkül való melléktermékeket - gyakran papírra is vetette őket. E cikket, mint feltehetően utolsó ilyen zsánerű írását adjuk közre.

váz korának megfelelő személy. Kisvárosról van szó, ahol hamar elburjánzik a mende-monda, és Hahnenkampfné nem volt kedvelt személyiség, kapott is a rendőrség használható híreket. Volt, aki emlékezett, hogy egy család Amerikába akarván kivándorolni, Kismartonon át akarta megközelíteni a határt és átutaztatában Hahnenkampfnénál kopogott be szállásért. Az asszony be is fogadta őket, de éjjel meggyilkolta és kifosztotta mindhármójukat. Régebben a Hahnenkampf család koldusszegény volt, s ezidőben hirtelen jómódba szökkentek. Volt, aki emlékezett rá, hogy a kislány sirva menekült az utcára, de a háziasszony utána futott és visszaterelte a házba, nyilván azért, hogy szülei után vele is végezzen. A rendőrség kapva kapott az izes pecsenyén és letartóztatta az asszonyt. Vallatták szegényt napok hosszát. Tagadott, mert egyszerűen nem volt mit vallania.

Ekkor jelenik meg a színen a muzeológia. A kismartoni tartományi muzeum akkor már három éve működött: 1928-at irtak. Vezetője Barb Alfonz dr. volt, aki 25 éves létére kapta meg a nehéz állást. Kubitschek professzor jeles tanítványa volt a bécsi egyetemen és hamar jóhírré vergődött a régészetben. Carnuntumban ugyanis egy sir érdekes, rejtélyes lelettel szolgált: kis ezüstlap került elő a mellékletek közt, tekercsbe görbitve. Barb korábban az ötvös mesterséget tanulta s ezzel a tudományával és holmi finom szerszámmal kibontotta a tekercsbet és az ezüstön írást fedezett fel, görög imát, fejfájás ellen való könyörgést. Az ima magyarázatát valamelyik bécsi szaklap kiadta, s az ügyes fiatal tudósnek állást szerzett.

Barb meghallva a három kismartoni csontváz esetét, azonnal jelentkezett a rendőrségen, minthogy a talajban talált leleteket a törvény a muzeumok hatáskörébe utalta. De a rendőrségen nem éppen barátságosan fogadták; nem volt a csontvázak mellett más, mint egy rossz késpenge és egy amulett. Barb bevált módszerével szétbontotta az amulettet, és ime, egy nyomtatott kis imádság vált szabaddá, egy 1710 körüli ima: pestis elleni oltalomkérés. A fiatal tudós elképedt; hisz akkor a csontvázak hajdani tulajdonosai sem 25-30 éve éltek, hanem 1710 körül, amikor a nagy

pestis járványok dúltak Magyarországon! Emlékezett, hogy a veszprémi muzeumban hasonló amulettet látott a mondott időszakból, a lelet pedig a város szélén került elő, ahol valószínűleg pestistemető volt.

A rendőrség nem akart hitelt adni a fiatal muzeológus világos okfejtésének, s azt vetette ellene, hogy a rendőrorvosi megállapítás szerint a csontokhoz zsirréteg tapad, ami annak a bizonyítéka, hogy a csontvázat tulajdonosai 25-30 éve még éltek. Barb dr. szíves hangon meghívta a rendőrséget a muzeumba, ahol kellőszámu praehistorikus csontot ígért megmutathatni, többezer éves multjuk ellenére némi zsirréteggel. A rendőrfőnököknek végül is nem maradt már más argumentuma, minthogy a bécsi rendőrorvosi megállapításra és dr. Barb fiatalságára hivatkozott.

Hahnenkampfné maradt a börtönben, az ügy vakvágányra futott. Végül több hosszú hónap elteltével, gyötrelmes vallatások után az asszonyt ugyan szabadlábba helyezték, de a gyanu továbbra is kísérte minden lépését.

Néhány év eltelt. A Hahnenkampfné ház udvarán csatornát ástak. Barb doktornak közben megalapozódott a hírneve, mert állástalan, de munka nélkül élni nem tudó emberekből majdnem százfőnyi brigádot szervezett és valahányszor valami leletnek híre jött, embereivel kiszállt a helyszínre. A Hahnenkampfné udvaron pedig ismét csontváz került elő, a brigád egymásután tárt fel szép rendben, sorban eltemetett csontvázakat. Kiderült közben az is, hogy a barokk korban - tehát a 18. században - a terület temető volt. Most már senki sem hitte el, hogy Hahnenkampfné gyilkolt és áldozatait annak rendje és módja szerint szép szabályosan el is ásta.

A rendőrorvosi tudomány és muzeológia mérkőzésében tehát nem is annyira az utóbbi lett a nyertes, hanem szegény Hahnenkampfné, a krimibe illő történet hősnője.

II.

Ma Kismartonnak két muzeuma van, míg az 1900-as években csak egy volt, mégpedig Wolf Sándornak, az archaeológia nagy mecénásának nyilvános magángyűjteménye. Wolf Sándor gazdag bornagykereskedő volt, de szíve a régészethez vonzotta. Középiskolái elvégeztével az atyai cég Dalmáciába küldte őt, hogy tanulmányozza a dalmát bor kezelését. Ő bizony a híres Bubits kanonok spatói ásatásait tanulmányozta. Hazatérve Kismartonba szemet vetett egy nagy mezőségre, ahonnan évek óta római régiségek kerültek elő. Azzal lépett az aktív régészek sorába, hogy ezt a mezőséget két évre kibérelte a tulajdonosaiktól és teljesen felásatta. A munka irányítására egy soproni tanárt kért fel, aki már akkoriban kitűnő régész-számba ment. Több római villa kiásása bőséges anyagot biztosított a magángyűjtemény számára.

A tanár M. hercegi levéltáros vendége volt az ásatások idején. Az asztali beszélgetések alkalmával a vendéglátó család szájatátva hallgatta nagysúlyu kijelentéseit: ma egy 3. századbéli sirt ástam ki, ma egy népvándorlaskori csuprot találtam, stb. A hallgatóság között ott volt a vendéglátónak a gimnazista fia is - egyébként a tanár tanítványa -, aki azonban magában azt forgatta: vajjon csalhatatlan-e a tanár ur tudománya?

A fiu az apja íróasztaláról elcsent egy zsirkó-figurát: kicsi, tán 10 cm magas mellszobrocska volt ez, vigyorgó férfifejjel. A párja, ugyancsak zsirkóból, azonos nagyságban sirós arckifejezéssel ott maradt az asztalon. A diákgyerek éjjel a nevetőarcu szobrocskát becsempészte a kutató árokba. Másnap reggel, a tanár óriási örömeire, néhány kapavágás után előkerült. Madarat lehetett volna fogatni vele. Azonnal a táviróhivatalba sietett, felhívta Hampel professzort a Nemzeti Muzeumban azzal a kéréssel, hogy az Archaeológiai Értesítő nyomás alatt lévő számában adjon még helyet a csodálatosan érdekes lelet számára: egy kis színész figura - ritkaság - a lelet.

Ezalatt a hercegi levéltároséknál kitört a vihar. A szobor el-

tűnt, és vajon ki más ebben a ludas, mint a szobalány, aki biztosan levette takarítás közben az íróasztalról a szobrocskát és széttört cserepeit a szemétkébe dobta. A szobalány égre-földre esküdözött, hogy hozzá sem nyult a figurához. Végül is a régi világ szokásaihoz híven azonnali hatállyal elbocsátották a szerencsétlent.

Egy hónap múlva az Archaeológiai Értesítő címlapján megjelent a szobrocska képe. A szövegrészben helyszüke miatt csak néhány sor állt a nagyszerű leletről. A hercegi levéltáros a szobrot felismerte és sült-főtt, nem tudta mit csináljon. Tanár barátját az igazság feltárásával nevetségessé tenni még sem akarta, de mint a tudomány embere, szinte kötelességének érezte, hogy kiderüljön az igazság. Végre is a harmadik utat választotta: mundus vult decipi - a világ szereti, ha becsapják - mondta, és nem beszélt a dologról. A szobrocska pedig a Wolf gyűjtemény római leletei közé került.

A muzeológia tudományát azonban nem lehet becsapni. A közeli Bécsből hamarosan megkezdődött a tudós régészek zarándoklása a kismartoni ásatásokhoz. Kubitschek, a híres professzor is eljött. Forgatta a szobrocskát és megállapította, hogy nem római, mert a zsirkó még nem volt ismeretes ebben a korban. A levéltáros ismerősei körében is suttoztak valamit: gipsz-szobornak nevezték a leletet. Wolf Sándor erre csak azt mondta: bárcsak hente csempésznének i l y e n gipszszobrot az ásatásajba.

1926-ban én lettem a Wolf gyűjtemény vezetője. A szobrocskát meghagytam ugyan a római tárlóban, de egy cédulára festett kérdőjelet mellékeltem hozzá.

A történet még pár évig befejezés nélkül maradt. Lassan kialakult bennem a gondolat: a pozsonyi Messerschmidt - egy Mária Terézia korabeli szobrász - körébe utalandó a szobor. Ez a művész nagy számmal készített kisebb-nagyobb szobrokat, amelyeken az arckifejezés ezernyi változatát tanulmányozta. Találtam is a muzeumi fejhez nagyságra is hasonló példányt, egyenesen Messer-

schmidt nevén.

Ime a befejezés: a levéltáros időközben meghalt, fia, aki ki akarta próbálni, hogy csalhatatlan-e a tudomány, embernyi ember lett, sőt magának is volt már gimnazista fia. Az új levéltáros tisztelgő látogatásra jött a Wolf muzeumba. Megmutattam neki a zsirkófigurát. Hallgatta a történetet, nézte a szobrocskát. Másnap ismét eljött és szó nélkül kihuzta a zsebéből a másik zsirkószobrocskát, a siránkozó ábrázatot: egyuttal kiegészítette a történetet a krimis részletekkel.

Az egykori diák bűnbánattal odaajándékozta a második figurát a gyűjteménynek. Most már a két szobrocskának üvegszekrényt csináltattam, a történetet kalligrafikusan leírattam és az együttest kiállítottam, mint a muzeológia érdekes esetét, tanulságul mesterségem követőinek: a tudományt nem lehet becsapni.

A tudós régész, aki áldozatául esett a diákcsinynek, hamarosan maga is meghalt. Nem tudom értesült-e még életében a dolgok állásáról.

Barb doktor német folyóiratokban írt ezekről az esetekről. Ő is tudta, hogy azon kívül, hogy a tudományt nem lehet megcsalni, még egy tanulságuk is van: tévedni emberi dolog.

Csatkai Endre

Külföldi folyóiratszemle

A MUSEUM 1969. évi 1. száma nem egyetlen körülhatárolt témakört tárgyal, vagy egy ország muzeumi életéről számol be, hanem tartalma ezuttal vegyes jellegű. Ennek a számnak azonban mégis az az érdekessége, hogy a közlemények többsége a szocialista táborból való: 2 magyar muzeumon kívül 2 csehszlovák, 1 lengyel és 2 szovjet intézmény szerepel benne, ezeken kívül 1 indiait és 1 argentint ismerttet.

Elsőnek a brnói Anthropos-intézetet mutatja be Jan Jelinek (1-9. old.). Ez az intézet nem valamilyen muzeumi osztály, nem állattani, ásványtani vagy őskori részleg, hanem összevonva az antropológiának, a paleolitikori ősrégészetnek, a paleontológiának (gerincesek, főleg pleisztocén) és a negyedkori geológiának (elsősorban a rétegtannak) van szentelve. Mindezek dokumentálására az intézet háromdimenziós szemléltetést hozott létre, egy külön erre a célra alkotott modern épületben. A tárlókban és a különböző formátumu kiállítási létesítményekben főleg morvaországi és szlovákiai leletek láthatók, elsősorban az utóbbi tiz esztendő gyarapodásából. Természetesen nemcsak csehszlovákiai anyag, hanem reprodukciókban vagy másolatokban másutt előkerült dokumentumok is szóhoz jutnak, hogy ez a didaktikai célú kiállítás a fejlődéstörténetnek az emberrel szorosan összefüggő részletéről áttekinthetőbb képet adjon. Különös figyelmet érdemelnek a kiállítás előmunkálataira vonatkozó adatok, az épület és a kiállított anyag összehangolása, ennek technikai megoldása és azok a fogások, amelyekkel elérték, hogy a valóságban sokrétű anyag a látogatót ne fárassza. A közleményt 11 jól sikerült kép illusztrálja.

A prágai Nemzeti Múzeum átrendezett régészeti kiállítását ismerteti Jiří Neustupný professzor (10-19. old.). Ez a kiállítás

tulajdonképpen az 1958-ban megrendezettnek átdolgozása az 1966-ban Prágában megtartott VII. Ősrégészeti és Őstörténeti kongresszus tiszteletére. A korábbi kiállítást át kellett alakítani, mert - ezt Neustupny mondja - a korábbi elavult volt mind tudományos szempontból, mind pedig szemléltető eszközeit illetően. A kiállítás nevét is módosították: a korábbi „Csehszlovákia Őstörténete”, az újabb viszont „A csehszlovák terület Őstörténete” nevet viseli. A szerző megmagyarázza, hogy a „csehszlovák” szó itt csak földrajzi fogalmat takar. Nehéz is egy csak a modern történeti időkben keletkezett állam területét az őskorral fogalmilag viszonyba állítani. Ezért a kiállítás arra is törekedett, hogy az európai, sőt a távolabbi, elsősorban közelkeleti kulturákkal való kapcsolat is szemléltetéshez jusson. A vitrinsor folyamatos: hat termen keresztül 122 m hosszúságban követi a történelem kronológiai mozzanatait a paleolittól a cseh állam megszületéséig, a X. századig.

A harmadik közlemény a poznańi régészeti muzeum állandó kiállítását mutatja be T. Malinowski tollából (20-25. old.). Az 1857-ben létesített muzeum palotája a II. világháboruban rombadőlt. 1967-ben fejeződött be ujjaépítése. Maga a muzeum otthonát nyújtó Górká-palota 1540 körül épült, s a lengyelországi reneszánsz egyik legszebb alkotása. Belsejét a modern muzeológiai követelmények szerint alakították ki, míg külsejét - a XIX. századi toldásoktól és átépítésektől megtisztítva - XVI. századi formájában állították vissza. A kiállítás időben a felső paleolittól a lengyel állam X. századi megalapításáig terjedő időt öleli fel. Különösen gazdag a lausitzi kulturát és a La Tène korszakot reprezentáló gyűjteménye. A kiállítást 10 évi időtartamra tervezték, fenntartva a lehetőséget módosításokra, amennyiben újabb leletek vagy tudományos eredmények ezeket megkivánják.

Fülep Ferenc szépen illusztrált cikke tájékoztatja az olvasót a Magyar Nemzeti Múzeum 1967-ben megnyílt reprezentatív kiállításáról (25-38. old.). A „Magyarország története a honfoglalástól 1849-ig” c. kiállításnak itt közölt szövege tömör vezetőnek is

beillik, ugyanakkor tájékoztat a kiállítás létrehozására és módszertanára vonatkozó fontosabb adatokról is. A képek igen jól szemléltetik a tárgyak sajátosságain felül a rendezési koncepciót, talán a folyosót ábrázoló kis képet (40.) lehetett volna más jobbal helyettesíteni.

Egy indiai származású New York-i gyűjtő adományából összeállított kiállítás nyílt meg 1968-ban New Delhi nemzeti muzeumában. Grace McCann Morley ismertetőjében (39-43. old.) megjegyzi, hogy a prekolumbián művészet emlékeit - sajnos - nem rendszeres ásatásokból szerezték, hanem rabló-kutatások és a műtárgykereskedelem ellenőrizhetetlen utjain jutottak a gyűjtőkhöz. Ennek ellenére a legtöbb tárgyat sikerült a régészek és művészettörténészek közreműködésével a megfelelő kulturák időrendjébe helyezni. A kiállítással egyidőben az Egyesült Államokból a mexikói régi művészetre vonatkozó gazdag könyvtárat, diapozitív és egyéb dokumentációs anyagot kapott a muzeum.

Balassa Iván a Magyar Mezőgazdasági Muzeumot bemutató cikkében (44-55. old.) rámutat ennek jellegzetességére, sokrétűségére: a régészet, néprajz, technikátörténet, biológia és még sok más studium eredményeit hasznosíthatta ez a muzeum állandó kiállításában. Mindezek mellett a mai élet társadalmi és termelési követelményeit is szolgálja, történelmi keretbe helyezve a mezőgazdaság produktivitásának fejlődését. A cikket jól kiválasztott kiállítási részletek illusztrálják.

A legmodernebb építészet és a legősibbek egyike találkozik egymással Szovjet-Örményországban. Mark Grigorjan beszámolója (56-59. old.) arról a nagyszabású tervről tudósít, amit Jereván (Erivan) alapításának 2750 éves jubileumán határoztak el 1968-ban. A város közelében fekvő domb az Arin Berd nevet viseli, ami örményül „vérző fellegetvár” jelent. Az 1950 óta folyó ásatások alapján megállapították, hogy az Urartu kultúra egyik erősségét tárták fel. Ennek építészeti emlékeit, freskóit a pusztulástól csak úgy lehet megmenteni, ha befedik a területet. Háromszög alaprajzu hatalmas szabadtéri muzeumépületet emelnek,

ennek magassága 45 m lesz; modern sátorszerű vonalvezetéssel készül a tetőszerkezet, de megőrzi ugyanakkor az ősi örmény építészeti stílus jellegzetességeit is. Bizonyára az örményországi idegenforgalom egyik elsőrendű látványossága lesz ez a különleges múzeum.

Ugyancsak szabadtéri muzeumegyüttesről van szó a folyóirat következő cikkében: V. Ivanov a Karél Autonóm Köztársaság Kizsi nevű helységében létrehozott műemlékegyüttest ismerteti (60-63. old.). A hagymakupolákkal zsufolt fatemplomok, kápolnák, parasztházak, szelmalmok az ortodox finnek, a karélek hajdani építőművészetének igen magas színvonalát dokumentálják.

A MUSEUM utolsó cikkében T.D. Bernard ismerteti az 1968-ban létesített argentin muzeológiai intézet célját és szervezetét. Argentínában a közvéleményben tudatossá vált, hogy nem nélkülözhető az állami beavatkozás és felügyelet a kallódó nemzeti értékek megóvása érdekében. A múzeumok, egyetemek és a magánosok képviselőiből alakult ez az intézet, amely szakmai támogatásban részesíti a köz- és magángyűjteményeket egyaránt.

Jakabffy Imre

Neue Museumskunde 1958-1969.

A Német Demokratikus Köztársaság Művelődési Minisztériuma keretében működő Muzeumügyi Tanács (Rat für Museumswesen beim Ministerium für Kultur) e folyóiratának ismertetésével a szerző eredeti célkitűzése az volt, hogy egy szocialista ország muzeológiai szaklapjában feltárja az évek során jelentkező utkérését, profil- és rovatmódosításokat. A közelebbi múltban Magyarországon járt a Tanács két vezetőségi tagja: Rolf Kiau tör-

ténész, titkár és szerkesztőbizottsági tag, valamint Günther Lange muzeumigazgató, s a velük folytatott megbeszélései során olyan további ismeretek birtokába jutott, amelyek nem csak a folyóirat áttekintését és feldolgozását könnyítették meg, hanem lehetővé tették számára az NDK muzeumügyének rövid összefoglalását is. Ez célszerűnek látszik már csak azért is, mert segíti a folyóirat szerepének, jelentőségének megismerését.

+ + +

A muzeumi szervezet az NDK-ban

A muzeumok kiterjedt hálózattal rendelkeznek, számuk kb. 600. Évi látogatottságuk meghaladja a 17 milliót. Az ötezer muzeumi dolgozó közül mintegy ezernek van tudományos minősítése. (NME 1968. 1-7. p.)

A szakmuzeumok egy csoportja, melyhez az egyetemi gyűjtemények is tartoznak, közvetlenül a Főiskolai és Szakiskolai Ügyek Államtitkársága (Staatssekretariat für das Hoch- und Fachschulwesen) fennhatósága alatt áll. Egyes szakmuzeumok felett az illetékes minisztériumok gyakorolják a felügyeletet. A vidéki muzeumok - megyei szervezeteinkhez hasonlóan - közigazgatási szervek kezelésében és irányításával működnek. Legtöbb a tájmuzeum (Heimattmuseum), számszerint mintegy 430. Ezek 1945 után, az újjáépítés idején, jórészt régi egyesületi gyűjteményekből alakultak. Találunk szép számmal új létesítményeket is, ezeket tudatos szervezőmunka hozta létre, főleg a muzeummal gyéren ellátott területeken. Így alakultak meg az igen jelentős legújabbkori gyűjtemények.

Az általában kulturtörténeti vagy természettudományi jellegű tájmuzeumokat a Szakközpont (Zentrale Fachstelle für Heimattmuseen) fogja össze és irányítja. Gondoskodik a középfoku szakemberképzésről és utánpótlásról. Az egyetemeken nem folyik muzeológusképzés, a diplomás régész, történész, néprajzos, biológus, stb. a gyakorlatban és megfelelő továbbképzéssel sajátítja

el a muzeológiai ismereteket. A középfoku képzésben résztvevő szakemberek viszont nagy számban tanulnak tovább az egyetemeken. A Szakközpont érdeme, hogy 1958-ban megindult a Neue Museumskunde (a továbbiakban: NMK) a vidéki gyűjtemények munkájának összehangolása célzatával. (Bővebben: NMK 1958. 1-5. p.; 1964. 5-17. p. Bibliogr.!)

Jelentős lépés volt a Muzeumügyi Tanács (Rat für Museumswesen) megalakulása 1965-ben. (NMK 1965. 269-276. p.) Az alapszabályok értelmében ez a koordinációs szerv tanácsadó a Művelődési Minisztérium mellett. (Címe: 102 Berlin, Molkenmarkt 1-3.) A Tanács tagjai a Művelődési Minisztérium, a Főiskolai és Szakiskolai Ügyek Államtitkársága, a Népművelési Minisztérium, egyéb államigazgatási és társadalmi szervek, továbbá valamennyi muzeumi kategória szakembereinek képviselői, akik elvi és gyakorlati kérdésekben határoznak. A mintegy 50 tagú testület évente átlag kétszer tanácskozik és összehangolja a szakosztályok, a szekciók tevékenységét. Jelenleg nyolc ilyen szakosztály működik: történelmi, művészeti, néprajzi, irodalom-zene-színháztörténeti, műszaki, természettudományi és geológiai, valamint 1967-től önálló nyolcadikként a restaurátori szakosztály. A Tanács elnökségét az egyes szekciók vezetői képezik. A tanácstagok társadalmi munkában látják el feladataikat. A tanácskozásokon kötelező a személyes megjelenés. A titkárság állandó, főfoglalkozás jellégű munkakör.

A Tanács munkájában - többek közt - nemcsak országos, de nemzetközi jelentőségű a dokumentációs tevékenység. A titkárság irányításával működő szakcsoport (1162 Berlin, Müggelseedamm 200) a muzeológiát nemzetközi méretekben folgozza fel. Élénk kiadványcserét folytat, rendszeresen 50 külföldi folyóiratot bibliografál és lefordítja a jelentősebb cikkeket. Ezek a fordítások 3 példányban készülnek, kettő áll a szakemberek rendelkezésére. Az NMK-ban időnként megjelenik a fordítások jegyzéke (indul: 1966. 66-67. p.), e szolgáltatás iránt egyre nő az érdeklődés. Számunkra sem érdektelen a rovat figyelése, mert talán volna mód kölcsönzésre, cserére is.

A Neue Museumskunde néhány jellemző adata

Teljes címe (a jelenlegi alcímmel): Neue Museumskunde. Theorie und Praxis der Museumsarbeit. (Uj Muzeológia. A muzeumi munka elmélete és gyakorlata.) Sokat mond az új jelző, mellyel a szerkesztők kifejezésre jutatták a szocialista tartalmat, szemben az NSZK-ban megjelenő Museumskunde-val (Gruyter kiadó).

Kiadói és műszaki adatok: mint a Szakközpont (Zentrale Fachstelle) lapja indul, majd az 1966/3. számtól a Muzeumügyi Tanács egyedül szerepel, mint a kiadás eszmei irányítója. Műszaki kiadója (induláskor: Enzyklopädie Verlag) a VEB Deutscher Verlag der Wissenschaften (108 Berlin, Taubenstrasse 10.). (Nyomdai munka: Paul Dünnhaupt KG).

Az 1-12. évfolyam (1958-1969) A/5. formátumban jelent meg; egy évfolyam átlag 25 iv terjedelmű, 4 füzetből és szabálytalan időközökben megjelent mellékletekből áll.

Az első évfolyamok fatartalmu papiranyagát hamarosan kitűnő minőségű famentes papir váltja fel. Az egyes füzetek végére szerkesztett, jóminőségű papiron előállított illusztrációk az első számtól kezdve kielégítő minőségűek, később pedig minden tekintetben kifogástalanok. Szövegekőzti ábrák és képek eleinte ritkán fordulnak elő, a papirminőség javulásával számszerűen is szaporodnak és - kitűnő minőségben - felváltják a táblaképeket. Mellékletként műszaki tablók is jelennek meg.

Az NMK tartalmi szempontból két részre osztható. Az első be sorolhatjuk a nagyobb közleményeket, tanulmányokat vagy előadásokat. Ezek általános muzeológiai, illetve elvi-irányítási jellegűek, és főleg helyi kérdésekkel foglalkoznak. Ide tartoznak a restaurálási, konzerválási, preparálási eljárások leírásai is. A nagyobb terjedelmű közleményeket kisebb eredeti közlések követik, sűrűbb szedéssel. Ujabban a jelentősebb cikkeket három idegennyelvű összefoglalás kíséri (orosz, angol és francia).

A m á s o d i k rész az információk rovata. Itt szembetűnő a szerkesztőség formakeresése. A terjedelem korlátait, az információk értékét csökkentő hosszú nyomdai átfutási időt különböző mellékletekkel, bővítményekkel igyekeztek ellensúlyozni. A rovat anyaga gazdag és sokrétű, elemzése meglehetősen bonyolult. Kisebb betűfokozattal jelenik meg és az utóbbi évfolyamoknak már jelentős részét alkotja. Itt találjuk a szervezeti, muzeumi, személyi híreket és az irodalmi tájékoztatót: annotációk, referátumok, recenziók, bibliográfiák formájában. Hazai muzeumi kiadványokról a megjelenési hely betürendjében tájékoztat, külföldi közlemények, könyvek, folyóiratok bőven szerepelnek. Az elkészült fordítások jegyzéke folytatásos. A szerkesztőségi közleményeket és a kiállítások híreit alkalomszerűen találjuk. Minden számot három idegen nyelvű tartalomjegyzék kíséri az egyes számok, valamint az éves tartalomjegyzék német szövegén kívül.

Általános kép a Neue Museumskunde első 12 évfolyamáról

A 12 évfolyam tartalma igen változatos. Feltűnő, hogy a szakterület nem minden ágát képviseli arányosan, sőt eleinte egyoldalúnak mondható. Ez azonban a szerkesztők feladatkörével van összefüggésben: (amint az egykori alcimben jelezték) a kulturtörténeti és természettudományi muzeumok (illetve gyűjtemények) részére kellett megfelelő sajtóorgánumot létrehozniuk.

1958-61 között a legtöbb cikk a muzeumpolitika elvi kérdéseivel foglalkozik, szép számban vannak a természettudományi muzeumokkal, kiállításokkal és a botanikus kertekkel foglalkozó közlemények. Jelentős a restauráló és preparáló munkával foglalkozó leírások száma, itt határozott minőségi fejlődés észlelhető. Kiállításrendezések gyakorlati problémáiról már kevesebb cikk szól, később azonban megfelelő arányok mutatkoznak. Nagyon kevés a régészeti, néprajzi, képző- és iparművészeti muzeológiát tárgyaló, önálló dolgozatok száma; a tájmuzeumokkal általában foglalkozó írásokban történik ezekről itt-ott említés. Leg-

ujabbkori történeti és munkásmozgalmi tanulmányokat részben muzeumpolitikai irányelvek közt, de önálló cikkek formájában is kellő mennyiségben találunk. Műszaki és politechnikai kiállítá-
sokkal ritkán foglalkoznak. A muzeumlátogatás, tárlatvezetés, muzeumpedagógia, az iskola és a muzeum viszonya, a muzeumi propa-
ganda állandó helyet vívott ki magának és sok értékes tapasztalatot gyűjtött a folyóiratban.

A folyóiratnak különösen az első években volt jelentős szerepe a muzeológus középkáder-, valamint a restaurátor- és preparátorképzésben. Sok beszámoló foglalkozik ezzel a témakörrel. A belső muzeumi munka: a gyűjteménykezelés, a raktárrendezés, a nyilvántartás nincs eléggé képviselve. Pedig ilyen közlemények nyilván, hasznosak lehetnek volna a munkafolyamatok egységesítése érdekében. Ötvendetesen gyarapszik a külföldi muzeumügyet ismertető, főleg idegen szerzők tollából származó tanulmányok száma, így hazánk is többször van képviselve.

Az 1962-ben megindult átszervezés feltűnő: a cikkek száma csökken, terjedelme bővül, színvonala emelkedik. Az olvasó határozott irányvonal kibontakozását észleli. A szerkesztőbizottság megállapítja, hogy az első négy évfolyam keveset foglalkozott a muzeológia tudományos és kutatási kérdéseivel. Nem alakult ki élénk vitaszellem sem, hiányoztak az összehasonlító elemzések. Többek közt bírálják az információs szolgáltatásokat: a bibliográfia ne szorítkozzék a címleírásra, hanem adjon mindjárt értékelést is.

1962-65 között mintegy négyéves átmeneti szakaszt tapasztalhatunk. Az egyes szakágakkal foglalkozó cikkek egyre arányosabban oszlanak meg, megszűnik az egyoldalúság. A tudományos igényesség mindjobban érvényesül, s ezt ugyyszólván valamennyi íráson érezzük. Olvashatunk országos témákról is. - Nemcsak a tájmuzeumi jelleget váltja fel az általános, hanem bővül az információs rész is: megjelenik az addig hiányolt értékelő-bíráló irodalmi ismertetés.

Az alakuló Muzeumügyi Tanács 1965-ben konkrétan kitüzi céljául az NMK általános muzeológiai szaksajtóvá szervezését. (NMK 1965. 272. p.) Ezidőben többször változik az információs rovat alakja is: mellékletként, rövid átfutási idővel adják közre (kevésbé jóminőségű papíron, nyilván azzal az elgondolással, hogy a folyóiratnak ezt a részét sokan nem őrzik meg). Különböző tartalmu, önállóan fűzött mellékletek is látnak napvilágot, így nagyon ügyes a restaurátorok részére kiadott, 4 füzetből álló irodalmi segédlet. 1967-től már egyre több könyvismertetést, bírálatot és külföldi anyaggal bővített sajtóbibliográfiát találunk.

A nemzetközi együttműködés céljára alakult Nemzeti Muzeumi Tanács (Nationaler Museumsrat der DDR) (NMK 1968. 376-379. p.) testületi hireit is az NMK-ban találjuk.

Meglepő és érdekes fordulat, hogy a 12. évfolyamtól kezdve elhatározzák az információs rész leválasztását (1969. 139.p.). Ezután évente öt alkalommal, gyors nyomdai átfutással jelennek meg a hírek és közlemények Informationsdienst für die Museen der DDR címmel.

A terv szerint 1970-től kezdve az NMK alakja quart méretre változik. A szöveg és a képek aránya nagyjából a régi marad, de az eddigi egyhasábos tükör helyett - az olvashatóság érdekében - kéthasábosra térnek át. Az információs részben csak a Muzeumügyi Tanács és a Nemzeti Muzeumi Tanács hírei maradnak (háromhasábos elosztásban). Képmellékletül rendszeresen egy-egy ritka gyűjteménytárgy vagy érdekes muzeumi interieur képét hozzák. Önálló mellékleteket csak egész kivételesen fognak kiadni. A fejlődés iránya továbbra is az általános muzeológia.

A folyóiratból Magyarországra kiadványcsere keretében már kezdetben 13 példányt küldtek (NMK 1962. 6. p.). Feltehető, hogy ez a szám azóta gyarapodott.

Az NMK 1968. évi 11. évfolyamának jelentősebb közleményei

A Muzeumi Közlemények a NMK-t a jövőben folyamatosan ismertetni kívánja. A recenziót célszerű az 1968. évvel kezdeni, mivel információs érték szerint ez az évfolyam még frissnek, időszereűnek tekinthető. A nagyobb terjedelmű és fontosabb cikkanyagot három csoportban ismertetem:

1. Szervezeti kérdések, irányelvek, nemzetközi kapcsolatok
2. Kiállítások
3. Muzeumi technológia

1.

Az NDK muzeumügyéről értékes adatokat találunk K. Bork művelődési miniszterhelyettesnek 1967. októberében elmondott „Az NDK muzeumai a Nemzetközi Muzeumi Évben” című beszédében (1-7. p.). Méltatja az időszak jelentőségét, számszerű adatokat közöl a muzeumi munkáról és eredményeiről, hangsúlyozza a szocialista országokkal kiépített kapcsolatok fontosságát. A szovjet muzeumi élet fejlődéséről A.M. Razgon (Moszkva) írt nagy tanulmányt: „A szovjet muzeumtudomány 50 éve” címmel (145-164. p.). A Nagy Októberi Szocialista Forradalom után megindult hatalmas fejlődés szakaszait külön-külön jellemzi. Az 1930-as évekig rakták le a marxista tudományos szemlélet továbbfejlődésének alapjait. E korszak jelentős eredménye a muzeumi szervezet megalakítása és az új szakkaderek kiképzése. Ekkor alakultak a muzeológiai központok és jelentek meg az első szaklapok és kiadványok. Az 1930-ban megtartott első Muzeumi Konferencia alapvető esemény volt a szovjet muzeumi életben. Határozatot hoztak a dialektikus materializmus gyakorlati alkalmazására a muzeológia minden területén. A kongresszus visszhangjaként nagyarányú fejlődés indult meg, így 1931-ben az első kimondottan muzeológiai profilu folyóirat, „A Szovjet Muzeum” is megjelenik. Ezt a nagyjelentőségű szakaszt követte a Nagy Honvédő Háború és az újjáépítés éveinek új feladatokat jelentő korszaka. A muzeumi munka

rendszerezésére és kiállítások rendezésére egységes munkamódszereket dolgoztak ki. A muzeumi szervezet teljes kiépítése és a háborús károk kiküszöbölése az ötvenes évekre fejeződött be. - Jelenleg a következő témák kidolgozása folyik: a muzeológiai tipológia és osztályozás kérdése, a különböző gyűjtőkörű muzeumok kiállítási problémái és határai, a történeti és tájmuzeumok legújabbkori kiállításainak sajátos kérdései. - A tanulmány jegyzetanyaga jelentős irodalmi forrás a témakör részletesebb tanulmányozásához.

A.V. Kondratov (Moszkva) a szovjet természettudományi muzeumok tevékenységében tükröződő tudományos haladásról és eredményekről tudósít (392-397. p.). E muzeumok jelenleg több fontos feladatkör kidolgozásával foglalkoznak, így: a tematikus kiállítások szemléletének kialakításával, a természeti események dinamikájának és feltételhez kötöttségének bemutatásával, a szemléltethető természettudományi témák meghatározásával és elhatárolásával, továbbá a természettudományi muzeumok kategóriákra és csoportokra történő felosztásával és ezek szakfeladataival.

M. Jakob (Bukarest) beszámolóját (79-86. p.) abból az alkalomból írta, hogy 1966. december 2-3-án tartották a Román Szocialista Köztársaságban a muzeumok harmadik tudományos ülészakát, melynek napirendi pontjai megegyeztek a második ülészakával (a tudósítás tulajdonképpen erről a másodikról szól), hogy annak célkitűzéseit az elért eredményekkel össze lehessen hasonlítani. Röviden ismerteti a román muzeumi szervezetet, felsorolja az ülészak napirendi pontjait és az elhangzott előadásokat. Megtudjuk többek közt, hogy a muzeumok száma 1944 óta Romániában 64-ről 217-re emelkedett.

S. Canadjija (Zágráb): „Természettudományi muzeumok, muzeumi részlegek és gyűjtemények Jugoszláviában, tudományos, népművelő munkájuk és szervezeti kérdéseik” címmel ismerteti a jugoszláviai muzeumi szervezet természettudományi szekciójának működését (468-488. p.). Felsorolja a jelentősebb muzeumokat és kiállításokat. Az elmondottakat az illusztrációk jól szemléltetik.

A nemzetközi együttműködés, az ICOM programjába illeszkedik az évfolyam 1. és 2. számú melléklete. Az elsőben (50 p.) az idegenforgalmi helyeken létesített muzeumok helyzetét, látogatottságát és fejlesztésük kérdéseit vizsgálja több közlemény. A második füzetben (54 p.) külföldi összehasonlító példák is szerepelnek a szocialista országokból.

A kölcsönös segítség példájaként A. Koch a „Schiller és Csehország” c. kiállítást ismerteti (398-413. p.), mely a weimari irodalmi központ és a prágai Irodalmi Múzeum között 1962-ben kötött együttműködési szerződés eredménye volt. A 18. századvégi cseh szabadsághozmozgalmakra Schiller drámai művei és történeti munkássága nagymértékben hatottak. Az ezt bemutató dokumentációs vándorkiállítás több NDK-beli városban nagy sikerrel szerepelt. - Az illusztrációk az installáció ujszerű, ötletes részletmegoldásait is szemléltetik.

A Német Történeti Múzeum (Museum für Deutsche Geschichte) nemzetközi tevékenységéről ír J. Uhlig (428-436. p.). 1952 óta, a múzeum alapításától, széleskörű nemzetközi kapcsolatokat alakítottak ki, 650 intézménnyel állnak összeköttetésben. Számos alkalommal rendeztek külföldön kiállításokat és sok baráti együttműködési szerződést kötöttek; főleg szovjet, magyar, csehszlovák, lengyel, bolgár és francia múzeumokkal vannak kapcsolatban.

D. Drost „A lipcsei Néprajzi Múzeum nemzetközi kapcsolatai”-ról számol be (437-443. p.). A múzeum évkönyve 1952 óta újra rendszeresen megjelenik. Az 1939-ben megszűnt külföldi kapcsolatokat annyira sikerült kiszélesíteni, hogy már 750 cseretársuk van. 1967-ben mintegy 550 folyóiratot és 400 könyvet kaptak cserébe. 1963-ban a budapesti Néprajzi Múzeummal kötöttek baráti szerződést. 1964-67 között 7 kutatójuk járt nálunk tapasztalatcserén. A magyar népszokásokról a Néprajzi Múzeum rendezésében kiállítást nyitottak, mely 1965. novemberétől 1966. szeptemberig volt megtekinthető.

„A drezdai Közlekedési Múzeum feladatairól és célkitűzéseiről

a nemzetközi kapcsolatok érdekében" közöl tanulmányt E. Rehbein (444-454. p.). Műszaki muzeumaik gyakorlatában még eddig nem volt mód külföldi kapcsolatok kiépítésére, 1950-től azonban - tapasztalatcsere után - itt is fejlődés tapasztalható. Baráti szerződéseket kötöttek, többek közt kiállítások elméleti és gyakorlati kérdéseinek megoldására. Az eredmények annyira jónak bizonyultak, hogy a szerződéseket megújították.

2.

Az egyes kiállítások ismertetését, általános szempontokat is adva, J. Neustupný (Prága) jelentős tanulmánya vezeti be „Régészet vagy őstörténet?” címmel (8-23. p.). A nemzetközileg jelentkező igényből kiindulva fűz megjegyzéseket az 1966. augusztusában a prágai Nemzeti Múzeumban megnyílt „A csehszlovák terület őstörténete” c. kiállításához, melyet a Nemzetközi Ősrégészeti és Őstörténeti Kongresszus alkalmából rendeztek. A szerző véleménye szerint ezzel a kiállítással megtették a forradalmi lépést a „régészettől” az „őstörténetig”. A gyakorlatban: 122 m hosszú, több termen át vonuló, tagolatlan vitrinsorban állították ki az anyagot. Neustupný kifejti, hogy az őstörténeti kiállítás nem lehet csupán a régészeti leletanyag felsorakoztatása, hanem törekedni kell a történelmi fejlődés komplex ábrázolására. - Elgondolását a tanulmány képanyaga igen jól szemlélteti.

A berlini Iparművészeti Múzeum „A fém a kézműiparban” c. kiállításáról G. Messner számol be (213-227. p.). Ritka műkincseket kölcsönöztek erre az alkalomra a lengyel, a csehszlovák és a nyugatnémet muzeumok, de főleg az NDK muzeumainak, templomainak és különböző intézményeinek értékeit mutatták be. A művészi kézműipar mintegy ezer év történetét átfogó kiállításával a múzeum 100 éves jubileumát ünnepelte.

H. Kral és K.H. Mahlert-Marx születésének 150. évfordulója alkalmából az 1962-ben megnyílt moszkvai Marx-Engels Múzeumról ír gazdagon illusztrált cikket (269-294. p.). A múzeum időrend-

ben mutatja be Marx és Engels életét, munkásságát, gazdag dokumentumanyaggal kísérve. A kiállításról, mint tudományos szempontból és esztétikailag egyaránt jelentős alkotásról megállapítják, hogy a tudatos történelemszemléletnek kiváló eszköze. A cikk kitér a Múzeum és a berlini Német Történelmi Múzeum együttműködésére is.

„A Vörös Október és mi” c. kiállításról W. Wolf számol be (414-427. p.), melyet a potsdami kerületben kollektív munka hozott létre az 50 éves jubileum alkalmából. A közlemény bebizonyítja, hogy az ilyen összefogással készült kiállítás a muzeológus és a tudományos kutató számára nem jelent nehézséget és kitűnő eredménnyel végződik. A kollektív munka elősegítette az anyag jobb áttekintését és a helyes történelemszemlélet kialakítását. A módszert különösen vándorkiállítások rendezésére ajánlják.

K.H. Maetzke az Odera melletti Frankfurtban megnyílt képtárról írja (24-40. p.): szép példája, hogyan lehet régi épületbe új anyagot harmónikusan illeszteni. A tanácsház csarnokában nyitották meg a kiállítást a mai modern művészet alkotásaiból. A gótikus nagyteremben hangversenytermet alakítottak ki, így hoztak létre egy jelentős kulturcentrumot.

G. Glaser a rostocki kulturtörténelmi múzeum átépítését ismerteti (41-57. p.): a múlt században épült, a századfordulón múzeummá alakított épület korszerű felújítását, újrendezését írja le. A belső tér átépítésének tervrajzrészleteit, különösen a rejtett megvilágítás ötletes műszaki megoldásait jól áttekinthető rajzmellékletek szemléltetik.

3.

Technológiai kérdésekkel számos közlemény foglalkozik. Kisemlősök parafinos preparálását közli jól illusztrált leírásban S. Vogler (58-72. p.). Külön érdeme, hogy az eljárás kialakulásáról rövid történelmi áttekintést és bibliográfiát ad. - K.H. We-

ber Tizian: Az adógaras c. festményének restaurálásáról és konzerválásáról részletesen számol be (176-192. p.), az egyes munkafázisokat felvételeken rögzítette. - J. Ersfeld a következő fémkonzerválást ajánlja, mint a leghatásosabb fémvédelmi eljárást és hangsúlyozza, hogy nagyon fontos az egyes műveletek sorrendjének megtartása. A raktározás adottságait is tekintetbe kell venni, ha optimális eredményt akarunk elérni. - Szintén J. Ersfeld ismertet egy kiállításrendezésnél hasznosítható házi eljárást, címe: „Tájmodell-építés könnyen, gyorsan, olcsón.” (455-467. p.). Domborzatok ábrázolására alkalmas. A kivitelezést sok kép teszi könnyen érthetővé.

Mellékletben találjuk R.D. Bleck irodalmi összeállítását a „Kémia a konzerválásban” c. sorozatban a „Természettudományi konzerválási eljárások bibliográfiája” I. füzeteként. Restaurátorok és konzervátorok számára készült kiváló segédlet, folytatásokban. Régészeti, néprajzi, iparművészeti, történeti, stb. anyag restaurálására és konzerválására vonatkozó irodalmat rendszerez. (A címben szereplő „természettudományi” jelző megtévesztő lehet, tulajdonképpen annyi köze van a bibliográfiának a természettudományokhoz, amennyiben a kémia azok egyik tudományága.) - Felosztása az általánostól halad az egyes eljárásokig, szerkezete eléggé áttekinthető. Az elmúlt évtized irodalma tulsúlyban szerepel, de felvesz minden korábbi, még jól használható forrást is. Nemcsak címleírást közöl, hanem rövid annotációt is. Úgyes, hogy az egyes csoportok végén utalások találhatóak a rokonterületek és átfedések jelzésére.

U. Kolbai Olga

Könyvek, kiadványok

Béni Gyöngyi - Balassa Iván: Magyar Muzeumok.
(Népművelési Propaganda Iroda, 1969)

Régen nélkülözött kalauzt és tájékoztatót kap kézhez a muzeumok iránt érdeklődő közönség, az első olyan munkát, amely átfogó képet ad az ország valamennyi muzeumáról, muzeális gyűjteményéről.

A kiadvány bevezetője tájékoztat az ország muzeumügyéről a XVIII. századtól napjainkig, foglalkozik a budapesti és vidéki muzeumok történetével, ismerteti gyűjteményeiket, kiemelkedő műkincseiket, tudományos és népművelési munkájukat. Közli a hazai muzeumok és gyűjtemények pontos címét, telefonszámát, nyitvatartási idejét, a belépődíjakat, tárlatvezetéseket, a muzeumokról szóló kiadványokat, vezetőket.

A mű függeléke a muzeumlátogatásoknál nélkülözhetetlen alapismereteket frissíti fel: táblázatot közöl a földtörténet korszakairól, a régészeti korok beosztásáról, áttekintést nyújt a művészettörténet stíluskorszakairól, a szövegben előforduló szakkifejezésekről.

A könyvet 99 fénykép illusztrálja, a használatának megkönnyítéseére a 230 muzeumot és gyűjteményt a szerzők helynévmutatóba foglalták. (Ára: 20.- Ft.)

Hírek, események

Vitaülés a muzeumi népművelésről

A Baranya megyei Tanács VB. Művelődésügyi Osztálya és a Baranya megyei Múzeumok Igazgatósága november 4-én és 5-én a helyreállított siklósi várban „Múzeum és népművelés” címmel országos vitaforumot rendezett.

A muzeumi és népművelési szakemberek mellett a művelődésügy más ágazatainak képviselői is meghallgatták Gönyei Antal főosztályvezető referátumát a muzeumi népművelés időszerű kérdéseiről és Béni Miklósné főelőadó beszámolóját külföldi tapasztalatairól.

Az előadásokat követően tartalmas vita és kötetlen beszélgetés alakult ki a muzeumi népművelés speciális kérdéseiről. Részletesen foglalkozott a vitaforum szervezési problémákkal, a szervezeti strukturából adódó feladatokkal, a muzeumi kiadványok terjesztési és kiadási nehézségeivel, a múzeumok és az iskolák együttműködésével, a kiállítások hasznosításával az iskolai oktató nevelő munkában, a múzeumok és a honismereti mozgalom kapcsolatával, az időszaki kiállítások rendezési problémáival.

Villangó István

A műtárgymásolatokról

A Múzeumi Főosztály 1967-ben - kísérleti jelleggel - engedélyt adott muzeális tárgyak másolására, elsősorban az ismeretterjesztés, az izlésfejlesztés és a muzeumi propaganda érdekében.

A műtárgymásoló tevékenység rövid idő alatt figyelemreméltó

eredményeket mutatott fel. Ezek az eredmények és a közönség érdeklődése indokoltá tette a szervezett, tervszerű gyártásra való áttérést. Az Országos Muzeumi Tanács határozata alapján - a Központi Muzeumi Igazgatóság egyik egységéeként - létrejött a Műtárgymásoló Osztály. Ennek erőfeszítéseit és eredményeit jelzi, hogy rövid idő alatt létrehozta termelőüzemét - teljes technológiai felszereléssel -, megoldotta a raktározás problémáit. Kialakította az értékesítés rendjét is: a vidéki árusítóhálózat közreműködésével.

Eddig mintegy 600 féle, magyar muzeumokban őrzött műtárgy hiteles másolatát készítette el kerámia- és festőüzemében, ötvös- és fémműhelyében. Ezek a tárgyak zömmel az Iparművészeti Múzeum gyűjteményéből valók: habán edények, óntárgyak, elefántcsontutánzatok, kovácsoltvas- és üvegtárgyak. A Keletázsiai Művészeti Múzeumot a különböző Buddha-szobrok képviselik, a Nagytétényi Kastélymuzeumból valók a kályhacsempék. A Néprajzi Múzeum segítségével érdekes kerámia-másolatok készültek: erdélyi bokályok, tálak, tányérok. A Fekete-Afrika és Óceánia művészetét reprezentáló maszkok és démonok nagy sikert arattak a vásárlók körében. A Magyar Nemzeti Múzeum és az ország más muzeumai elsősorban régészeti anyagot ajánlottak fel másolásra. A miskolci Herman Ottó Múzeum a közönség által nagyon kedvelt ötvöstárgyak és ékszerek létrejöttéhez járult hozzá.

A másolatok készítői arra is törekszenek, hogy csökkentsék a kommersz, ál-népművészeti és kétes művészi értéket jelentő tárgyak terjedését és példát mutassanak más, hasonló jellegű tárgyakat készítő intézményeknek. A példa nem hatástalan: a Népművészeti Bolt, az Iparművészeti Vállalat és a Pénzverde ajándéktárgyain már megjelentek a muzeumi műtárgymásolatok motivumai, s e vállalatok érdeklődést mutatnak eredeti művészi tárgyak másolása iránt is.

Említésre méltó a Műtárgymásoló Osztály külkereskedelmi tevékenysége. Ez kettős célt szolgál: a deviza- és valutabevételen kívül a hazánkban megforduló külföldieknek lehetőséget ad arra,

hogy igazi művészi értéket képviselő tárgyak hiteles másolatait vásárolhassák meg, olcsó áron.

A másolható tárgyak körének szélesítése és a műtárgymásolatok országos, széleskörű terjesztése még hátralevő feladat. Sopron, Győr, Zalaegerszeg, Szekszárd, Kaposvár, Pécs muzeumai pl. még nem kapcsolódtak be a műtárgymásolatok terjesztésébe.

Ezúton is felhívjuk a muzeumok figyelmét a lehetőségre: a gyűjteményükben szereplő műtárgyakat javasolják másolásra és igényeljük az eddig készített műtárgymásolatok kollekciónak, hogy a muzeumlátogató közönség minél több helyen vásárolhassa meg ezeket a színvonalas, jelentős kulturális célt szolgáló tárgyakat.

Czakó Tiborné

A postai dolgozók muzeumbaráti körének megalakulása

A Postás Szakszervezet művelődési központja és a KMI Propaganda és Népművelési Csoportja kezdeményezésében és szervezésében megalakult a Budapest és környéke postai dolgozóinak muzeumbaráti köre. Ez az elnevezés némileg újszerű tartalmat és szervezeti jelleget takar: nem egyetlen muzeumhoz kapcsolódik, hanem a rendszeres muzeumlátogatókat, általában a muzeumok barátait fogja össze úgy, hogy az egyéni és csoportos szervezett tárlatlátogatásokat színvonalas, illusztrált előadásokkal, sőt anyagi hozzájárulással is elősegíti.

Alakuló ülésüket f. évi január 16-án tartották a Benczur utcai művelődési központban. A KMI Propaganda Csoportjának vezetője tájékoztatta a megjelenteket a muzeumi népművelés lehetőségeiről, formáiról, ismertette a fővárosi muzeumok kiállítási terveit. E megbeszélésen fogadták el a baráti kör egész évre szóló gazdag programját is. A munkaterv szerint a kötött foglalkozások keretében közösen meglátogatják a Szépművészeti Muzeum

Egyiptomi kiállítását, a központi felszabadulási kiállítást, valamint a várban bemutatott Magyar remekműveket. Ezután kirándulást szerveznek a Dunakanyarba, ahol végigjárják Esztergom, Visegrád, Szentendre muzeumi és műemléki nevezetességeit, majd az őszi hónapokban a Nemzeti Múzeum Magyarország népeinek története a honfoglalás koráig és az Iparművészeti Múzeum tervezett ötvösművészeti kiállításainak megtekintése szerepel a programban.

Valamennyi muzeumlátogatást megelőzően ismeretterjesztő előadást hallgatnak meg a témából és a kiállításon is szakszerű tárlatvezetést kapnak.

A szakszervezet a kör valamennyi tagja részére 10 belépésre szolgáló muzeumi bérletet vásárol, melyből ötöt a kötött programhoz, másik felét pedig mindenki érdeklődésének megfelelően tetszése szerint használhatja fel.

A KMI Propaganda és Népművelési Csoportja biztosítja, hogy a baráti kör tagjai névreszólóan rendszeresen megkapják a különböző muzeumi tájékoztatókat, propaganda anyagokat, s a lehetőségekhez képest meghívókat a kiállítások megnyitó ünnepségeire.

Év végén közösen értékelik az eredményeket és a tapasztalatokat, a résztvevők pedig vetélkedőn adnak számot a múzeumokban szerzett új ismeretekről.

Az első foglalkozáson dr. Wessetzky Vilmos osztályvezető érdekes, gazdagon illusztrált előadását hallgatták meg az egyiptomi kulturáról, majd ezt követően közösen megtekintették a Szépművészeti Múzeum Egyiptomi kiállítását.

Az újszerű kezdeményezés tapasztalatai hasznosíthatók az üzemi dolgozók kollektív muzeumlátogatásainak szervezésében, az ismeretterjesztő előadások és a kiállítások módszeres összekapcsolásában.

Villangó István

Ketten a Muzeumi Hónap kitüntetettjei közül

Az 1969. évi Muzeumi Hónap alkalmából 33 muzeumi munkatársat részesített különböző kitüntetésekben a Művelődésügyi Minisztérium. Közöttük találtuk Kiszely Gyula ipartörténészt és H. Kerecsényi Edit muzeumigazgatót. Munkásságukat röviden a következőkben ismertetjük:

KISZELY GYULA, a Lenin Kohászati Művek kereskedelmi kooperációs irodájának vezetője, ipartörténész, a magyar kohászat és a magyarországi öntészet fejlődéstörténetének kutatója. Jelentősek érdemei az 1960-ban megnyitott Központi Kohászati Múzeum létrehozásában, az iparág műszaki-technikai történeti muzeális emlékeinek gyűjtésében, közkinccsá tételében. Kezdeményezése, aktív szervező-, kutató- és gyűjtőmunkája elsődlegesen járult ahhoz, hogy az ipari műemlékké nyilvánított Ganz-öntőde technikatörténeti szempontból európai érdekességű épületében (Bpest, II. Bem József u. 20.) az eredeti berendezéshez kapcsolódó fejlődéstörténeti kiállítással 1969-ben új iparági szakmuzeum létesült.

A jellegét tekintve nemzetközi viszonylatban is egyedül álló Öntődei Múzeum létrehozása jól példázza a szakági összefogás, társadalmi áldozatvállalás eredményességét.

Érdemeinek elismeréseképpen a Művelődési Minisztérium Kiszely Gyulát a Múzeum megnyitása és az 1969. évi Muzeumi Hónap alkalmával a „Szocialista Kulturáért” kitüntetésben részesítette.

H. KERECSENYI EDIT, a nagykanizsai Thury György Múzeum igazgatója, az Eötvös Lóránt Tudományegyetemen végezte tanulmányait a néprajz, régészet, művészettörténet szakokon. 1951-ben szerzett muzeológus diplomát. Még tanulmányai befejezése előtt neveztek ki muzeológusként mai intézménye elődjéhez: a nagykanizsai Városi Múzeum és Könyvtár-hoz. Az önálló Thury György Múzeum megalkulása óta annak igazgatója.

Szakértelme és csaknem két évtizedes lelkes szervezőmunkája a Múzeum rendkívüli nagymértékű fejlődését eredményezte. Az 1950-es évek elején még csak 2.700 darabot számláló tárgyi gyűjteménye, ma csaknem 30.000 példásan rendszerezett és nyilvántartott darabból áll, használatát sok tízezres kiegészítő-, dokumentációs gyűjtemény könnyíti. A Múzeum területe nyolcszorosára nőtt vezetése alatt.

Az utóbbi években kifejtett tevékenységének legjelentősebb eredménye: a város legszebb - központi helyen fekvő - műemlék-épületének megszerzése a Múzeum továbbfejlesztéséhez. Kitűnő érzékkel mozgósította a város politikai és hivatali szerveit és társadalmát az új épület használhatóvá tételéhez és abban az első kiállítás megrendezéséhez.

Népművelési tevékenysége igen ötletes, eleven és nagyhatású, és a város területén túl, szinte egész Dél-Zalára kiterjed.

Lelkes munkáját, szép eredményeit az 1969. évi Múzeumi Hónap alkalmából a „Kiváló népművelő” kitüntetéssel jutalmazta a Művelődésügyi Minisztérium.

Nívó jutalom

Kiadását határozta el - közös fedezetvállalással - a Közalkalmazottak Szakszervezete Elnöksége és a Művelődésügyi Minisztérium Múzeumi Főosztálya az 1968-69. években kiválónak minősülő múzeumi teljesítmények jutalmazására.

A határozat szerint a nívó jutalmakat az országos múzeumok és a megyei múzeumi szervezetek dolgozói közül, valamint a múzeumi hálózaton kívül működő olyan munkatársaknak lehet odaitélni, akik az adott időszakban számottevően járultak hozzá a múzeumi szakterület eredményeinek gazdagításához az alábbi munka-kategóriákban:

- a./ jelentős tudományos munka, amely akadémiai vagy más díjban vagy jutalomban nem részesült,
- b./ kiváló eredményü gyűjtőtevékenység,
- c./ a tartalom és a megjelenítés tekintetében egyaránt kiemelkedő színvonalu kiállítás rendezése,
- d./ a muzeumi ismeretterjesztésben hatásos új módszer kezdeményezése,
- e./ a műtárgyállomány védelme terén nyújtott kimagasló teljesítmény.

A nivó jutalmak kiadása 1969. november hó elején történt meg. A jutalmazottak a következők:

a./ kategória

Dr. TROGMAYER OTTÓ muzeológus, Móra Ferenc Múzeum	4.000.- Ft
Dr. STEINMANN HENRIK tud. főmunkatárs, Természet-tudományi Múzeum	4.000.- Ft

b./ kategória

Dr. SOPRONI SÁNDOR tud.főmunkatárs, Nemzeti Múzeum	4.000.- Ft
Dr. FÉL EDIT tud.főmunkatárs és Dr.HOFER TAMÁS tud. főmunkatárs, Néprajzi Múzeum (megosztva)	4.000.- Ft
SÁRA PÉTER osztályvezető és Dr.ILLÉS LÁSZLÓNÉ csoportvezető, Petőfi Irodalmi Múzeum (megosztva)	4.000.- Ft

c./ kategória

Dr. SZIKOSSY FERENC csoportvezető, Magyar Munkásmozgalmi Múzeum	3.000.- Ft
KATONA IMRE osztályvezető, Iparművészeti Múzeum	3.000.- Ft
Dr. RADOCSAY DÉNES osztályvezető, Szépművészeti Múzeum	4.000.- Ft
NÉMETH ISTVÁN főiskolai tanár, KÖZTI (a BTM külön jutalma)	4.000.- Ft

d./ kategória.

ÉRI ISTVÁN megyei muzeumi igazgató, Veszprém-megyei Muzeumi Szervezet	4.000.- Ft
---	------------

e./ kategória

Kiadására megfelelő javaslat nem érkezett.

Mészáros Márta

Kormánykitüntetés

WEINER MIHÁLYNÉ, az Iparművészeti Múzeum főigazgatója a Nagy Októberi Szocialista Forradalom évfordulója alkalmából a MUNKA ÉRDEMREND aranyfokozata kitüntetésben részesült.

Személyi változások az országos múzeumok és a megyei múzeumi szervezetek vezetésében az 1969. év II. felében (1970.I.1-éig bezárólag):

SARKADINÉ, HÁRS ÉVÁt 1969.XI.1-ével kinevezték a Baranya-megyei Múzeumi Szervezet igazgatójává.

Dr. DRAVETZKY BALÁZSt 1969.XII.1-ével kinevezték a Somogy-megyei Múzeumi Szervezet igazgatóhelyettesévé.

Dr. SZABOLCSI MIKLÓSNÉ osztályvezető az Iparművészeti Múzeumtól megvált. Új munkahelye a MTA Művészettörténeti Kutató Csoportja.

Dr. SZOLNOKY LAJOST egészségi okok miatt saját kérésére főigazgatóhelyettesi beosztása alól felmentették. Tudományos főmunkatársként működik tovább a Néprajzi Múzeumban.

Dr. ILLÉS LÁSZLÓt 1970.I.1-i hatállyal kinevezték a Petőfi Irodalmi Múzeum főigazgatójává.

Dr. TROGMAYER OTTÓt 1970.I.1-i hatállyal kinevezték a Csongrád-megyei Múzeumi Szervezet igazgatójává.

KAPUSI ANDRÁS főelőadót a Múzeumi Főosztálytól a Központi Múzeumi Igazgatósághoz helyezték át, ahol osztályvezetőhelyettesi kapott.

Helyreigazítás

A Muzeumi Közlemények 1969. évi 3. számában megjelent „A jubileumi Magyar Tanácsköztársaság kiállítások tapasztalatairól” c. cikk alá szerzőként - a szerkesztés hibája folytán - Esti Béla neve került. A cikket Hetés Tibor a Magyar Munkásmozgalmi Múzeum osztályvezetője írta.

Többek kérésére

közöljük, hogy a Muzeumi Közlemények-nek 1969-ben három kötete jelent meg.

+ + +

TARTALOM:

U z s o k i A n d r á s: A modern muzeum Le Corbu- sier terveiben	3
Z á d o r T i b o r: A miskolci Herman Ottó Muzeum 70 éve	22
M é s z á r o s M á r t a: Az 1969.évi szakmai fel- mérés néhány tapasztalata	39
F ü z e s E n d r e: A II. Naiv Művészeti Triennálé Pozsonyban	48
C z é r e B é l a: Modellek a műszaki muzeumokban - a IATM budapesti konferenciája -	55
R ó z s a G y ö r g y: A XXII. Nemzetközi Művészet- történeti Kongresszus	73
Az 1969. évi Muzeumi Hónap Somogy megyében . .	77
M á r f f y A l b i n: Kísérlet a XIX. század máso- dik felében használt bitumenes festékek romboló hatásának megfékezésére	82
K. M u r a i É v a: A biológiai oktatás és a Ter- mészettudományi Muzeum kiállításai	89
B é n i M i k l ó s n é: A varsói Nemzeti Muzeum . . .	102
D o m o n k o s O t t ó: Dr.Csatkai Endre (1896-1970) . .	107
C s a t k a i E n d r e : Egy kisváros muzeumtörté- netéből	115
Külföldi folyóiratszemle	121
Könyvek, kiadványok	137
Hírek, események	138

INHALT:

U z s o k i, A.: Das moderne Museum in den Plänen von Le Corbusier	3
Z á d o r, T.: Das Museum „Herman Ottó“ in Miskolc 70 Jahre alt	22
M é s z á r o s, M.: Auswertung einiger statisti- schen Angaben über die Mitarbeiter unserer Museen	39
F ü z e s, E.: Die II. Naive Künstler Triennale in Bratislava	48
C z é r e, B.: Modellen in den technischen Museen - die Konferenz der IATM in Budapest -	55
R ó z s a, G y.: Der XXII. Internationale Kunstge- schichtliche Kongress	73
Der Musealmonat im Jahre 1969 in Komitat Somogy	77
M á r f f y, A.: Ein Versuch zur Hinderung der zer- störenden Wirkung der in der zweiten Hälfte des XIX. Jahrhunderts benützten Bitumen- farben	82
K. M u r a i, E.: Biologischer Unterricht und die Ausstellungen des Naturwissenschaftlichen Museums	89
B é n i, G y.: Das Nationalmuseum in Warsawa	102
D o m o n k o s, O.: Dr. Endre Csatkai (1896-1970)	107
C s a t k a i, E. : Aus der Musealgeschichte einer Kleinstadt	115
Ausländische Zeitschriftsrevue	121
Bücher, Zeitschriften	137
Nachrichten, Begebnisse	138

E SZÁM MUNKATÁRSAI:

- U z s o k i A n d r á s, a Veszprém-megyei Muzeumi Szervezet tudományos főmunkatársa,
- Z á d o r T i b o r, a Borsod-megyei Muzeumi Szervezet vezetője,
- M é s z á r o s M á r t a, a Művelődésügyi Minisztérium főelőadója,
- F ü z e s E n d r e, a Művelődésügyi Minisztérium Muzeumi Főosztályának főelőadója,
- C z é r e B é l a, a Közlekedési Múzeum főigazgatója,
- R ó z s a G y ö r g y, a Magyar Nemzeti Múzeum osztályvezetője,
- M á r f f y A l b i n, a Magyar Nemzeti Galéria főigazgatóhelyettese,
- K. M u r a i É v a, a Természettudományi Múzeum muzeológusa,
- B é n i M i k l ó s n é, a Művelődésügyi Minisztérium Muzeumi Főosztályának főelőadója,
- D o m o n k o s O t t ó, a soproni Liszt Ferenc Múzeum igazgatója,
- C s a t k a i E n d r e** ny. főigazgatóhelyettes,
- J a k a b f f y I m r e, az Iparművészeti Múzeum főkönyvtárosa,
- U. K o l b a i O l g a, muzeumi könyvtáros,
- V i l l a n g ó I s t v á n, a Központi Muzeumi Igazgatóság Propaganda Csoportjának vezetője,
- C z a k ó T i b o r n é, a Központi Muzeumi Igazgatóság Propaganda Csoportjának munkatársa.

U. S. A. ...	101
U. S. A. ...	102
U. S. A. ...	103
U. S. A. ...	104
U. S. A. ...	105
U. S. A. ...	106
U. S. A. ...	107
U. S. A. ...	108
U. S. A. ...	109
U. S. A. ...	110
U. S. A. ...	111
U. S. A. ...	112
U. S. A. ...	113
U. S. A. ...	114
U. S. A. ...	115
U. S. A. ...	116
U. S. A. ...	117
U. S. A. ...	118
U. S. A. ...	119
U. S. A. ...	120
U. S. A. ...	121
U. S. A. ...	122
U. S. A. ...	123
U. S. A. ...	124
U. S. A. ...	125
U. S. A. ...	126
U. S. A. ...	127
U. S. A. ...	128
U. S. A. ...	129
U. S. A. ...	130
U. S. A. ...	131
U. S. A. ...	132
U. S. A. ...	133
U. S. A. ...	134
U. S. A. ...	135
U. S. A. ...	136
U. S. A. ...	137
U. S. A. ...	138
U. S. A. ...	139
U. S. A. ...	140
U. S. A. ...	141
U. S. A. ...	142
U. S. A. ...	143
U. S. A. ...	144
U. S. A. ...	145
U. S. A. ...	146
U. S. A. ...	147
U. S. A. ...	148
U. S. A. ...	149
U. S. A. ...	150
U. S. A. ...	151
U. S. A. ...	152
U. S. A. ...	153
U. S. A. ...	154
U. S. A. ...	155
U. S. A. ...	156
U. S. A. ...	157
U. S. A. ...	158
U. S. A. ...	159
U. S. A. ...	160
U. S. A. ...	161
U. S. A. ...	162
U. S. A. ...	163
U. S. A. ...	164
U. S. A. ...	165
U. S. A. ...	166
U. S. A. ...	167
U. S. A. ...	168
U. S. A. ...	169
U. S. A. ...	170
U. S. A. ...	171
U. S. A. ...	172
U. S. A. ...	173
U. S. A. ...	174
U. S. A. ...	175
U. S. A. ...	176
U. S. A. ...	177
U. S. A. ...	178
U. S. A. ...	179
U. S. A. ...	180
U. S. A. ...	181
U. S. A. ...	182
U. S. A. ...	183
U. S. A. ...	184
U. S. A. ...	185
U. S. A. ...	186
U. S. A. ...	187
U. S. A. ...	188
U. S. A. ...	189
U. S. A. ...	190
U. S. A. ...	191
U. S. A. ...	192
U. S. A. ...	193
U. S. A. ...	194
U. S. A. ...	195
U. S. A. ...	196
U. S. A. ...	197
U. S. A. ...	198
U. S. A. ...	199
U. S. A. ...	200

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

Kiadja a Népművelési Propaganda Iroda
Felelős kiadó: Nemes Iván igazgató
Készült a NPI sokszorosítójában. 70,2390 - Budapest
Felelős vezető: Fehérvári Tibor
Megjelent 850 példányban. Terjedelem: 13.3 A/5 iv.
+ 3 lap műnyomó melléklet

